

בס"ד

ספר מעגלי החיים מעגל הזמנים

דברי תורה על אירועים במעגל השנה:

חגים, צומות, ימי אבל, שבתות מיוחדות, ימים מיוחדים, ואירועים מיוחדים.

הספר כולל דברי תורה: מגמרא, מדרשים, זוהר, אגדות, פרפראות, סיפורים, וורטים, רעיונות והגיגים.

כרך זה מכיל את הנושאים: "אור החיים" הקדוש, י"ז תמוז, בין המצרים, האר"י ז"ל, ט' באב, כף זכות, הגאולה, ט"ו באב.

נערך בס"ד על ידי:

שמואל בן ר' שלום אהרן חיים ירושלמי

שנת התשס"ט ירושלים

כל הזכויות שמורות למחבר

ניתן להשיג את הספר במחיר מוזל
ליחידים ולקבוצות
אצל המחבר
בטלפון 02-5811133

הערות והארות יתקבלו בשמחה לכתובת
מעלות דפנה 133/3 ירושלים

"אור החיים" הקדוש

ילדותו של רבי חיים בן עטר

רבי חיים בן עטר נולד במרוקו בעיר סאלי בשנת ה'תרנ"ו. הוא צאצא לאחת המשפחות הנכבדות והחשובות בין יהודי מרוקו, השם "עטר" ניתן להם על היותם סוחרי בשמים בארץ מוצאם שם מכונים הבשמים בערבית "עטר".

ממשפחה זו יצאו בהמשך הדורות צדיקים וגאונים. בני המשפחה מצאו להם מקלט בעיר סאלי שבמרוקו, ושם התבססו והמשיכו לטוות את שושלת הזהב. גם במרוקו כמו בספרד התפרסמו בני המשפחה כבעלי מופת וצדיקים נודעים.

בין נכבדי העיר ופרנסיה של סאלי שבמרוקו בלטה דמותו הנאצלת של רבי חיים בן עטר הוא סבו של "אור החיים". רבי חיים הזקן התפרסם בין יהודי מרוקו כאיש קדוש ובעל מופת אשר היה בקיא בנגלה ובנסתר ולא עוד אלא שנודע בנדיבותו ובתמיכתו לאביונים. יום ולילה ישב והגה בתורה וגם בזמן שהיה טרוד במסחר לא נטש את לימודו. בנו של רבי חיים הזקן, רבי משה, התגורר יחד עם אביו והצטיין כאביו בצדקה, הכנסת אורחים ולימוד התורה.

בבית זה הספוג תורה וגמילות חסדים, נולד בשנת ה'תנ"ו לרבי משה, בנו של רבי חיים הזקן, בן שזכה לקבל את שם סבו "חיים". כבר מקטנותו עקב חיים הקטן אחר אורחות חייו של סבו ומידי לילה היה מתעורר לקול

בכיו של הסב ומזיל דמעות עמו על גלות השכינה. כבר אז נשבע הילד הקטן כי כאשר יגדל ישאף בכל כוחו להחזיר את עטרת ישראל ליושנה. כאשר בגר חיים והיה לנער הצטרף אל סבו ולמד עמו תורה עד עלות השחר.

והנה הגיעו ימים בהם גברו הרדיפות נגד היהודים בשל חמדת הממון של המושלים והן בשל הקנאות הדתית שהתגברה. קנסות גבוהים הוטלו על היהודים רכושם נבזז ומשפחותיהם נרדפו ללא רחם. יהודים רבים נאלצו לברוח כשהם נוטשים את כל אשר להם. בין הבורחים הייתה גם משפחת עטר, שנמלטה אל העיר מקנס.

קדושתו

בן שתים עשרה שנים היה רבי חיים בן עטר כאשר שב עם משפחתו לביתו בסאלי, שם נרגעו הרוחות, אז היה כבר נער, אשר הספיק לספוג הרבה מתורת רבו הוא סבו.

מצעירותו נודע בעל ה"אור החיים" כקדוש וטהור, מופשט כליל מן העולם ומלואו, מרבה בצומות וסיגופים. למרות תעניותיו וסיגופיו לא נמנע לשקוד בשקידה עצומה בתורה. בגיל צעיר חיבר את ספרו "חפץ ה'" – חידושים על מסכתות אחדות של הש"ס.

רבנו קיבל את תורתו מפי אבי אביו ועל שמו הוא נקרא חיים בן עטר, הוא גם נקרא על שם ספרו "אור החיים" פירושים על התורה. רבנו מספר על סבו: "ושבתי ללמוד תורה מפי מורי ורבי, הרב המפורסם אדוני זקני ומורי אשר נודע בשערים שמו המופלג, החסיד הענו כמוהר"ר חיים בן עטר זלה"ה, אשר מימיו שתיתי באר מים חיים, ובין ברכיו גדלתי, ובחיקו ישבתי, מיום היותי, לשאוב מדבריו הטובים, ומרוב חסידות, כמעט אני

אומר, שלא עבר עליו חצי לילה שינה אפילו לילי תמוז, מלקונן ולספוד כאישה אלמנה, על חרבן בית אלוקינו, בבכי גדול, ולהשלים כל הלילה בתלמוד".

רבי חיים, נשא לאישה את פאצוניה – בתו של הגביר רבי משה בן עטר ממקנס, שהיה בן דודו של אביו, רבי משה חותנו של ה"אור החיים", היה יועצו האישי של מלך מרוקו ופעל רבות למען אחיו היהודים. וכשהוא סמוך על שולחן חותנו העשיר ישב רבי חיים בן עטר והוסיף שקידה של שקידתו ופרישות על פרישות. שמו של הצדיק התפרסם עד מהרה ברחבי העיר, ותלמידים רבים החלו להגיע לבית מדרשו לגמוע ממעיניו תורתו. "אור החיים" הקדוש לא הסתגר בארבע אמותיו, הוא דרש ברבים בענייני תורה ומוסר, וגילו הצעיר לא מנע מהמונים להגיע ולשמוע את דברי תורתו.

עלייתו לארץ ישראל

המלכות הטילה מיסים כבדים על משפחתו עד שחותנו ירד מנכסיו ור' חיים נאסר בדרישה לסלק את החובות. לאחר השתדלויות ומאמצים רבים, הסולטאן נאות לשחררו בתנאי שיגורש מהעיר ור' חיים עבר לפאס. עקב הרעב הכבד ששרר בעיר בשנת ה'תצ"ח עבר לעיר טיטואן והחליט לממש את רצונו לעלות לארץ הקודש. בדרכו הגיע לליוורנו (איטליה) והכין תוכנית עם עשירי הקהילה לייסד ישיבה בירושלים.

העליה

בחודש מנחם אב ה'תק"א הפליג מוונציה לארץ ישראל ובסוף חודש אלול

הגיע לעכו בה הקים ישיבה. ר' חיים אבואלעפיא ניסה לשכנעו לייסד ישיבה בטבריה, אך ר' חיים לא נאות לסור מהבטחתו להקים ישיבה בירושלים והגיע אליה בט"ו אלול ה'תק"ב.

באותה עת אמר הבעל שם טוב הקדוש: 'היום נכנס משיח בן יוסף לירושלים'. ר' חיים הקים בירושלים את בית המדרש "כנסת ישראל", עסק בלימוד הנגלה והנסתר כשהוא עטוף בטלית ומוכתר בתפילין והזהיר כי מי שאינו לומד לשם שמים שלא יעיז לעיין בספרו חפץ ה'.

קבלת רבי חיים בארץ

רבנו התרגש מאוד בבואו לעיר הקודש ומתאר בהתלהבות גדולה את יום הכיפורים הראשון שלו בירושלים: "וראיתי הארה גדולה בשעת 'כל נדרי', ובשעה שפתחתי ההיכל ממש היה בעיני כפתיחת שערי גן עדן, בכל כך הארה שהייתה בבית הכנסת, וכל העם מתחננים, וכל אחד בוכה בכייה גדולה לפנייה לבנות בית המקדש, אפילו הפלאחים (חקלאים יהודים). יאמנו דברי שלא ראיתי מימי הארה כאותה שעה".

חכמי ורבני ירושלים כפפו את עצמם לפניו, וכך הם מתארים אותו: "גברא רבא דאתא ממערבא (אדם גדול שבא ממערב), כרכא דקולא ביא (שהכל בו), הן חכמה והן תבונה והן יראת ה', דמי לבר אלקין (לבן אלוקים), האדם יראה לעיניים אך בצלם הכרת פניו ענתה בו, אינו אלא כאחד הצבאים מצבא מרום לבוש הבגדים".

הנהגותיו

המלחמה בקראים

רבנו לחם בדת הקראים אשר כפרו בתורה שבעל פה. מספרים שפעם יצאה גזרה מהמושל על היהודים, כל חכמי הדור התכנסו לדון בנושא אולי יחון המושל ויוותר על גזרותיו, האסיפה התכנסה בבית תפלתם של הקראים. גם רבנו אור החיים הקדוש הגיע וכשהגיע לאחת המדרגות התעלף רבנו, לאחר שהתעורר ציווה להסיר את האבן ותחתיה התגלו ספרי הרמב"ם אשר היו לביזיון מדת הקראים, שהרי הרמב"ם לחם בהם עד חורמה. אור החיים הקדוש ראה זאת וקיללם שלא יהיה להם מנין בירושלים לעולם וכך היה. וכשאחד מהם בא מהגולה להשלים מנין מת אחד מהם ולא נצטרפו מאז למניין בירושלים.

אור החיים והבעל שם טוב

אמרו יודע ח"ן (תורת הנסתר) כי הבעל שם טוב היה מבחינת משיח בן דוד, ואור החיים היה מבחינת משיח בן יוסף, אם היו נפגשים שניהם היו מביאים את המשיח.

ואכן יצא הבעל שם טוב עם בתו לארץ ישראל כדי להיפגש עם אור החיים, אך בשמים לא הסכימו להביא את המשיח. צרות רבות באו על בעל שם טוב בדרכו. כשעלה לספינה והיה בתוככי הים ולפתע פרצה סערה והאוניה חישבה להישבר. ראה הבעל שם טוב שיש עיכובים גדולים מהשמים, פנה לשמים ואמר: רבונו של עולם! אם אין רצונך שאפגש עם אור החיים, הרי אני חוזר חזרה. מיד נרגע הים. הבין הבעל שם טוב שהוא צריך לחזור.

מספרים כשנסע גיסו של הבעל שם טוב לארץ ישראל, ציווהו הרב ללכת להיפגש עם אור החיים בירושלים. כשהגיע לירושלים ושאל על אור החיים, אמרו לו שהוא לומד במערות עם תלמידיו ואין רשות לאף אחד להיכנס. הגיע גיסו לפתח המערה וביקש להיכנס אך השומר עיכבו. אמר

לו: לך ותאמר לאור החיים שנשלחתי אליו מהבעל שם טוב. כששמע אור החיים שמו של הבעל שם טוב מיד נתן רשות להיכנס, ואכן נפגשו שניהם.

לאחר זמן שלח הגיסו מכתב לבעל שם טוב ובו הוא כותב: זכיתי פעם אחת להנעיל לו מנעליו.

גלותו של רבי חיים בן עטר

מנהגו של הרב היה בכל שבוע לשחוט פרה ולחלק את הבשר לכבוד שבת לתלמידי חכמים עניים

פעם אחת כל הפרות שנשחטו לכבוד שבת נטרפו, חוץ מפרתו של הרב. אחד העשירים הגיע לישיבתו של רבנו וביקש לקנות בשר לשבת. אמר לו הרב שהבשר מיועד רק לתלמידי חכמים. כעס מאוד העשיר והחל לבזות את תלמידי החכמים. הרב הצטער מאוד על הדברים אך שתק.

בשמים הקפידו על הרב שלא הגיב על עלבון תלמידי חכמים, וגילו לו שצריך לצאת לגלות שנה תמימה לתיקון העוון. רבנו קיבל את הדין בכבוד, לקח את ספריו, והחל לנדוד ברחבי המדינה לתיקון החטא. בהמשך כל זמן גלותו לא הפסיק רבנו לעמול בתורה. כשהגיע לפרשת "בחקותי" פירש 42 ביאורים על הפסוק "אם בחקותי תלכו" ביאורים מתוקים מדבש ונופת צופים.

בערב שבת אחד נזדמן הרב לאחד הכפרים הנידחים, נכנס להתפלל בבית הכנסת. לאחר התפילה ניגש אליו אחד מנכבדי המקום והציע לרבנו לבוא איתו להתארח אצלו בביתו כי חשב שרבנו עני ומחזר על הפתחים כי היה נראה רבנו כעני ממש, רבנו הסכים להצעת העשיר. אותו עשיר היה רב גדול ומנהג היה בידו לדרוש לאנשים מתורתו הקדושה של "אור החיים" הקדוש. בליל שבת קודש, היה שם את ראשו רגע אחד לתנומה והיה דורש להם מתורתו שזה עתה גילו לו מהשמים.

והנה אותו חכם עשיר החל לדרוש להם על פרשת אם "בחקותי" שלושה ארבעה ביאורים נפלאים עד מאוד, וכל האנשים היו משתוקקים מדברי תורתו של אותו חכם. אמר להם החכם: "דעו שחידושים אלו שאמרתי לכם, אמרם הקב"ה בכבודו ובעצמו בשם רבנו אור החיים הקדוש שחיי בימנו".

כששמע רבי חיים את התארים שנתנו לו לא מצא הדבר חן בעיניו, שאל את החכם: "מי אמרת? חיים בן עטר?" והשמיט את המילה רבי. כעס עליו החכם והזהירו לבל יכנה רב קדוש בשמו.

ביום שבת שוב דרש החכם ואמר לסועדים שיש לו עוד 10 חידושים על הפרשה "אם בחקותי" וכל החידושים מפי רבו הקדוש רבנו חיים בן עטר. שוב נגש אליו רבנו ואמר "מי אמרת? חיים בן עטר?" הפעם כעס החכם ביותר. ציוה את עבדיו לקחת את רבנו לסגור אותו במחסן עצים עם העיזים. רבנו הצטער מאוד הן מריח העיזים, והן שלא יכול ללמוד תורה בגלל הריחות הרעים.

הגיע זמן סעודה שלישית והחכם שוב הרכין ראשו שיגלו לו עוד חידושים, אך מהשמים אמרו לו: רבי חיים בן עטר נמצא בצער גדול בביתך, איך נגלה לך מתורתו? התעורר אותו חכם בבהלה ורץ למחסן ושיחרר את רבנו, נפל על רגליו ובקש ממנו מחילה בבכיות.

מהשמים הסכימו לוותר לרבנו אור החיים הקדוש על שנת הגלות, בגלל הצער הגדול שהיה לו באותה שבת קודש, ורבנו נשאר באותו מקום ודרש לאנשי המקום את חידושי תורתו וכולם היו שמחים לשמוע את דברי תורתו של רבנו המתוקים מדבש.

הכנסת אורחים של אור החיים הקדוש

אור החיים הקדוש היה מקפיד ביותר על הכנסת אורחים, והנה בערב

פסח אחד לא הזדמן אורח בעיירה. הרב שלח שליח שימצא בשווקים אורח. לאחר חיפושים נרחבים גילה השליח אדם העומד בפינת בית הקברות כאשר הוא ממרר בבכי תמרורים. לשאלת השליח ענה האיש שמבקש הוא את נפשו למות. השליח מיהר לרב וסיפר לו על פגישתו, הרב בכבודו ובעצמו מיהר לעבר בית הקברות. ואז סיפר האיש לרב את סיפורו:

לאחר 10 שנים של עבודה קשה ומפרכת, בקשתי לשוב. נטלתי את כספי אשר חסכתי ויצאתי לדרך חזרה אל אשתי וילדיי. והנה כאשר ביקשתי לעלות לאוניה צנח ארנקי וכל עמלי שקע במעמקים. ואם לא די בכך, הרי שקרוביה של יתומה ענייה בת עירי בקשו ממני להעביר לה ממון כדי שתוכל להינשא וגם הוא ירד לתהומות הים".

הבטיח הרב שתוך כמה שניות יעלה על פני המים כל האבידות ששקעו במקום במשך שנים והוא יושיט יד וייקח את אבידתו בלבד. והנה זה פלא: לעיני האיש הנדהם נתגלה מחזה שלא יאמן. כל מיני חפצים, חבילות, תכשיטים וכו' שונים ומשונים פרושים לפניו. חיפש האיש את ארנקו האבוד ולקחו. מיד לאחר כן שקעה חזרה ה"תערוכה" לעמקי הים. לאחר שקיבל האיש את ארנקו האבוד ביקשו הרב בקשה אחת – שיתארח אצלו בליל הסדר.

מנפלאותיו

בגוב האריות

מעשה נורא שקרה לרבנו אור החיים הקדוש עוד בהיותו במרוקו, רבנו היה עוסק בשזירת בגדים. באותם ימים עמד השולטאן - מושל סאלי להשיא את ביתו, שמע על רבנו שעבודתו מלאכת מחשבת והחליט לבקש מרבנו שיעשה את בגדי החתונה במשך שבוע. כלל היה אצל רבנו שהיה עובד ביום עד אשר יהיה לו למחייתו ואז סוגר חנותו ושוקד על התורה הקדושה.

שליחי המלך הגיעו לאחר שבוע והופתעו שרבנו לא הספיק להשלים את השזירה של הבגדים וסיפרו זאת לשולטאן. שמע כך השולטאן והחליט לנקום ברבנו על שזלזל בהוראתו, וציווה לשלוח אותו לתוך גוב האריות. השליחים כבלו את רבנו והובילוהו לתוך גוב האריות.

רבנו לא התרגש כלל מהמאורע, נכנס לכלוב וישב לארץ והתחיל לקרוא בספר התהילים אשר בידו. האריות קבלנו את רבנו בשמחה וישבו מסביבו ושמעו את קולו בקריאת התהילים בצמא גדול. כשראו זאת פקידו השולטאן הופתעו מהמראה העצום, ורצו לספר לשולטאן.

השולטאן שהגיע במהרה לחזות בנועם ה' הבין שרבנו איש קדוש, ביקש מחילה מכבוד הרב והורה לשחררו מיד ואף העניק לו מתנות, וביקש את סליחתו, כך התגשם הכתוב: "מוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ" (בראשית ט, יב).

האריה נסוג ממראה הרב

מעשה שהיה כאשר רבנו התלווה עם שיירה מהעיר מאקנס לעיר פאס. באמצע בדרך חנתה השיירה ולפתע הופיע אריה ענק היוצא מהיער. אנשי

השיירה פחדו פחד נורא ממראה האריה ומשאגותיו אך רבנו עמד במקומו ולא זז, האריה התקרב אליו וממראהו של רבנו נסוג לאחוריו וחזר ליער. בזכות קדושתו של רבנו ניצלו אנשי השיירה.

רוח הקודש

אחד מיני הסיפורים הרבים המתארים את רוח הקודש של האור החיים הקדוש הוא כאשר שהה בביתו של הרב אבולעפיה, רבה של העיר טבריה. שם התקבל בכבוד מלכים והוכנה עבורו סעודה מפוארת אליה הוזמנו כל גדולי העיר וחכמיה.

בתוך הסעודה המרגשת הוגשה צלחת מרק בעלת ריח נעים. להפתעת המסובים לא הסכים הרב לטעום מהמרק בטענה שרוח טומאה מרחפת על המאכל.

רק למחרת היום התגלה הסוד, משרתת זקנה שהיתה בבית, שנהגה מידי פעם לשתות לשוכרה ולאחר מכן להירדם לשעות מספר. בני הבית שהיו רגילים למנהג זה של המשרתת חשבו ששוב השתכרה ונרדמה, אולם כאשר באו להעירה גילו להפתעתם שהמשרתת פשוט נפטרה. אור החיים הקדוש שהרגיש ברוח הקודש בטומאת המת המרחפת על התבשיל סרב לטעום ממנו.

פטירתו

היה זה במוצאי שבת קודש עוד לפני שמלאה שנה לשיבתו, נצחו אראלים את המצוקים ורבנו נתבקש בישיבה של מעלה "והן בעוון הדור נפטר בן מ"ז שנה ביום ט"ו בתמוז ה'תק"ג.

סוד נטילת ידיים

מספרים: פעם כשהלך הבעל שם טוב ליטול ידיו לסעודה שלשית. והנה שמעו אותו נאנח בלב שבור "כבה נר המערב", רבנו האור החיים נפטר. כששאלוהו מהיכן הוא יודע זאת? אמר להם יש כוונה אחת בנטילת ידיים של סעודה שלישית שרק לאדם אחד העולם גילו אותה, והוא אור החיים. עכשיו כשהצלחתי לכוון בכוונה זו, כנראה נפטר אור החיים הקדוש.

לוי אור החיים לגן עדן

כשנפטר רבנו, התעלף הרב אבולעפיה באמצע התפילה ונשאר התעלפותו כחצי שעה ולאחר שהתעורר סיפר שליווה את רבנו אור החיים הקדוש לגן עדן.

תפילין של אור החיים

ימים לפני פטירתו של רבנו קרא לרעייתו ואמר לה שהוא הולך להפטר מהעולם, נתן בידה את התפילין שלו ואמר לה כשתהיה במצב כלכלי קשה תוכל למכור אותם וכך תנצל ממצבה הקשה. אך הזהיר אותה רבנו שאותו אדם שיקנה ממנה את התפילין ינהג בהם בזהירות רבה ולא יהרהר בהם וישמור על קדושה יתרה כשהם על ראשו.

אכן נקלעה אשתו למצב כלכלי קשה והחליטה למכור את התפילין של רבנו לאדם עשיר, ואכן אותו עשיר שמר על קדושה של התפילין שהיו על ראשו, והרגיש איך שהוא מתעלה ברוחניות בגלל התפילין.

לאחר כמה שנים נגש אל העשיר אדם שהיה מוכר לו סחורתו ושכנע אותו להקשיב לו לעסקה, אבל העשיר דחה את הסוחר כי התפילין היו על ראשו, הסוחר הפציר בו עד שהעשיר נכנע לבקשותיו ושמע על העסקה שהייתה בניהם.

אותו עשיר חזר להתפלל אבל הקדושה של התפילין פרחה לה. אותו עשיר

הרגיש שיש מסך של ברזל המפריד בין תפילתו לבין אבינו שבשמים והחליט לבדוק את התפילין אצל סופר סתם. משבדק את התפילין נוכח לדעת שהתפילין ריקות ללא כתב. התפלא מאוד העשיר איך תפילין של הרב ריקות לגמרי.

בלילה התגלה אליו אור החיים ואמר לו: תפילין שלי היו כשרות למחדרין. אתה הוא שפגמת בהם וגרמת לאותיות לפרוח מהם, על ידי היסח הדעת מהם.

סיפורים מופלאים בציון אור החיים

ציונו של "אור החיים" התקדש לדורות ומידי שנה בשנה נוהגים המוני בית ישראל לעלות ולהשתטח על ציונו שבהר הזיתים, ביום ההילולא בט"ו בתמוז. סיפורים מופלאים מסופרים אודות אירועים שאירעו ליהודים סביב הציון הקדוש.

עצירת הגרמנים בשערי ישראל

ציון אור החיים הקדוש בהר הזיתים

אחד הסיפורים מתאר את שנת מלחמת העולם השנייה כאשר הגרמנים עמדו בשערי הארץ בשתי חזיתות. אותו הזמן הכריזו בתי הדין של ירושלים לעלות לציונו של "אור החיים הקדוש" ביום ההילולא. המוני בית ישראל הרבו בתפילה ובתחנונים על הציון כשבראשם עמדו הרה"ק מהוסטיאן והרה"ק מזוועהיל זי"ע. לאחר אמירת תהילים נכרה שמחה על פני

הצדיקים. כאשר שאלו למהות השמחה ענה הרב מהוסטיאן: "הסכנה חלפה, לא תעבור חרב בארצנו". הנוכחים התפעלו ושאלו "מנין לו זאת?" השיב להם הרב שראה צורת שם הויה-ה כסדרו כשהוא זוהר מעל הציון והבין שהסכנה חלפה. כך ענה גם הרבי מזוועהיל למקורביו. ואומנם יומיים לאחר מכן נגרמו לגרמנים אבידות כבדות בשתי החזיתות, בסוריה ובמצרים. ונפתחה כנגדם חזית חדשה מצד הרוסים, והמרצחים מהרו להסתלק מהאזור, וליהודי הארץ הייתה הרווחה.

לזכות בזרע של קיימא

עוד מספרים אודות תלמיד חכם שלא זכה בבנים למעלה מ-20 שנה מאז נישואיו, בליל ההילולא של רבי חיים בן עטר זי"ע ראתה אשתו של התלמיד את הרב בחלומה. כאשר סיפרה על כך לרבי מבעלז שגר בשכנותה הציע לה הרב "לכי מיד אל קברו של בעל "אור החיים הקדוש", ותקראי שם את כל ספר התהילים ולאחר מכן תבקשי שהצדיק ימליץ טוב בעדך. כמו כן הדריך אותה שתבטיח לצדיק שאם תלד בן תיקרא אותו על שם הצדיק "חיים".

וכך עשתה האישה בדמעות ותחנונים והתפילה שבקעה מעומק הלב התקבלה בשערי השמים ובשנה הבאה בט"ו בתמוז ילדה האישה בן שנקרא שמו בישראל "חיים".

שמירה על הציון

סיפור מופלא עד מאד התרחש בזמן מלחמת תש"ח. באותה מלחמה שפרצה בכל גבולות ארץ ישראל נכבשה העיר העתיקה של ירושלים. במשך תשע עשרה שנים הייתה ירושלים העתיקה בידי האויב עד אשר בעזרת ה' יתברך שוחררה במלחמת ששת הימים בכ"ח באייר תשכ"ז. מימדי ההרס שחוללו הירדנים ברובע היהודי של ירושלים העתיקה התגלו

רק לאחר מלחמת ששת הימים. הם הרסו בתי מדרשות ונתצו ושברו מכל הבא ליד. כל בתי הכנסת שברובע היהודי נהרסו ואף את ספרי התורה שרפו בידיהם הטמאות. הירדנים לא הסתפקו בזאת ופנו אף להציק לשוכני עפר. הם פנו להר הזיתים ושם בבית העלמין המקודש הרסו מצבות. במקום המצבות ההרוסות החלו לסלול כביש. לשם כך הובא טרקטור אשר החל לחרוש וליישר את הקרקע. מצבה אחר מצבה התמוטטה תחת עוצמתו של הטרקטור עד שהגיע לשטח קברו של "אור החיים" הקדוש.

כאשר הגיע הטרקטור לציון בכדי להרוס את המצבה לצורך סלילת הכביש לא עלתה בידו. רק נגע הטרקטור במצבה, מיד התהפך והנהג נפל ומת במקום. הירדנים תלו את הדבר בטרקטור. הם חשבו שכנראה חל קלקול במנוע ויש להביא מיד מומחה שיתקן את הטרקטור. המכונאי הגיע, תיקן מה שנראה לו ומיד לאחר מכן הגיע נהג אחר על מנת לסיים את משימת קודמו: הרס מצבות. אולם אך נגע קצה הטרקטור במצבה של הרב ומיד התהפך והנהג נהרג.

עכשיו הרגישו הירדנים שקיים קושי מסוים אך עדיין שייכו אותו לטרקטור ולא נכנעו. ברום לב, במחשבה של "כוחי ועוצם ידי" ביקשו לנתץ את המצבה ויהי מה. לשם כך לקחו פטיש כבד במטרה להרוס את המצבה, אולם, כאשר הרים הערבי את הפטיש נשמט זה מידו ורוצץ את ראשו.

הפעם, גם הירדנים נבהלו וידעו שיש דברים בגו, הם התרחקו מיד מהמקום ואיש לא העז לגעת יותר בקברו של הרב הקדוש, וכך הוא נשאר על תלו עד היום הזה.

י"ז תמוז

מאורעות חודש תמוז

יום ג' תמוז העמיד יהושע את השמש והירח (לפי אחת הדעות למשך זמן של 36 שעות) כדי להנקם מהאויבים כמו שכתוב "אֲזַי יִדְבֹּר יְהוֹשֻׁעַ לַה' בְּיוֹם תֵּת ה' אֶת הָאֱמָרִי לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לְעֵינָי יִשְׂרָאֵל שְׁמֹשׁ בְּגִבְעוֹן דּוֹם וַיֵּרַח בְּעֶמְקֵי אֵילָן: וַיִּדְּם הַשֶּׁמֶשׁ וַיֵּרַח עָמֵד עַד יָקָם גּוֹי אֲיִבּוֹ הֲלֹא הִיא כְּתוּבָה עַל סֵפֶר הַיָּשָׁר וַיַּעֲמֵד הַשֶּׁמֶשׁ בְּחֻצֵי הַשָּׁמַיִם וְלֹא אָץ לָבוֹא כְּיוֹם תָּמִים:" (יהושע י, יב – יג).

מספר מדרש תנחומא: בקש יהושע לשתק את החמה. אמר לה: "שְׁמֹשׁ בְּגִבְעוֹן דּוֹם", לא אמר עמוד אלא דום, למה? לפי שכל זמן שהשמש מקלס לקב"ה יש בו כח להלך ואי אפשר לעצרו, לכך אמר לו יהושע שיעמוד מלקלס.

אמר לו השמש ליהושע: יהושע וכי יש קטן אומר לגדול ממנו דום, אני נבראתי ברביעי ובני אדם נבראו בשישי, ואתה אומר לי דום? אמר לו יהושע: בן חורין שהוא קטן ויש לו עבד זקן אינו אומר לו שתוק? ואברהם אבי הקנה לו הקב"ה שמים וארץ שנאמר (בראשית יד): "ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ".

אמר לו השמש וכי אתה גוזר עלי שאדום, מי יאמר קלוסו של הקב"ה? אמר לו: דום אתה ואני אומר שירה בעבורך שנאמר (יהושע י): "אֲזַי יִדְבֹּר יְהוֹשֻׁעַ לַה' ", ואין אז אלא שירה שנאמר (שמות יו) "אֲזַי יִשִּׁיר מֹשֶׁה".

בה' תמוז שבע שנים אחרי כיבוש יהויקים, הוגלה יהויכין מלך יהודה בבלה על ידי נבוכדנצר, אחר מצור כבד, הוא הוציא מבית המקדש את כל

האוצרות, ויקצץ את כלי הזהב ששלמה המלך עשה, ויגל רבבות אנשים מירושלים עם כל החרש והמסגר, לבד מ- 7,000 אנשי חיל וגיבורים הוציאם לגולה מהשער הצפוני מערבי שבהר הבית, על כן נקרא ה'שער יכניה'.

בט' בתמוז התחזק הרעב בירושלים (בבית ראשון) בעת מצור חיל נבוכדנצר ותבקע העיר וצדקיהו המלך וכל אנשיו, אנשי החיל נסו בלילה מירושלים דרך גן העיר בשער בין החומותיים דרך הערבה, במערה אחת נסתרת והרודפים לא ידעו את מקום מנוסתו. וימן להם ה' צבי וירדפו אנשי נבוכדנצר אחריו לצודו עד הגיעם לערבות יריחו, שם ראו את אנשי צדקיהו יוצאים מהמערה ויתפסום ויבאום אל נבוכדנצר, ובפקודתו שחטו את בני צדקיהו לעיני אביהם ואת עיני צדקיהו עיוורו. יום זה היה יום תענית בישראל.

י"ז בתמוז היום שנבקעה העיר בזמן חורבן בית שני. משנבקעה העיר, נקבע י"ז בתמוז לתענית ציבור. (לכאורה, גם ט' בתמוז היה צריך להיות תענית ציבור, שבו לפי דעה אחת נבקעה החומה בחורבן בית ראשון, אך מאחר שחורבן בית שני חמור לנו יותר, ולא רצו לגזור תענית גם בט' בתמוז, לפי שאין מטריחין על הציבור יותר מדי).

קיימת דעה שגם בבית ראשון נבקעה העיר בי"ז בתמוז, אלא מפני הצרות טעו בחשבון, והסופרים כתבו ט' במקום י"ז, מכאן שהצום חל ביום י"ז בתמוז בלבד.

בי"ז בתמוז שנת ה'קנ"א הגיעו לשיאן גזרות השמד הקדומות שבספרד, בה נהרגו על קידוש השם רבינו יהודה מטולידו משושלת רבינו אשר (הרא"ש), אישתו וחמותו.

בי"ז בתמוז שלח נח את היונה בפעם הראשונה מתיבתו לראות "הקלו המים מעל פני האדמה" (בראשית ה', ח'), "...ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה". דורשי רשומות מצאו בכך רמז שגם כנסת ישראל, המשולה ליונה (ברכות כג) לא מצאה ביום ההוא מנוח.

אמר להם: בני, בואו ואומר לכם - שלא להתאבל כל עיקר אי אפשר שכבר נגזרה גזירה, ולהתאבל יותר מדאי אי אפשר שאין גוזרים גזירה על הציבור אלא אם כן רוב ציבור יכולים לעמוד בה...
לכן אמרו חכמים: סד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו דבר מועט...
עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר דבר מועט... עושה אישה כל תכשיטיה ומשיירת דבר מועט (בבא בתרא o:).

רבי יהושע מסכים עקרונית עם הפרושים, אך הוא מבין שצריך להמשיך את החיים, לפי שאי אפשר לגזור על הציבור גזרה אלא אם כן רוב ציבור יכול לעמוד בו. ולכן עושים רק כמה דברי אבלות זכר לחורבן מה שתיקנו חז"ל ולא יותר.

רבי עקיבא – הכל לטובה

הגמרא מספרת: ושוב היו רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכים בדרך ושמעו קול המונה של רומי מפלטה [ברחוק] מאה ועשרים מיל. התחילו בוכים ורבי עקיבא משחק.
אמרו לו: מפני מה אתה משחק? **אמר להם:** ואתם מפני מה אתם בוכים?
אמרו לו: הללו כושיים שמשתחוים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבים בטח והשקט, ואנו בית הדום רגלי אלוקינו שרוף באש ולא נבכה.
אמר להם: לכך אני מצחק, ומה לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה (מכות כ"ד.).

שוב פעם היו עולים לירושלים. כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם. כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הם בוכים ור' עקיבא מצחק.

אמרו לו: מפני מה אתה מצחק? **אמר להם:** מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: מקום שכתוב בו 'זהזר הקרב יומת' ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה?

אמר להם: לכך אני מצחק, דכתיב: 'ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן ברכיהו', וכי מה ענין אוריה אצל זכריה - אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני? אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה. באוריה כתוב: "לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלים עיים תהיה והר הבית לבמות יער", בזכריה כתוב: "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים", עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה יראתי שלא תתקיים נבואתו של זכריה עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת, ובלשון זו אמרו לו עקיבא נחמתנו עקיבא נחמתנו (מכות כד:).

תשובתו של רבי עקיבא מפורטת ועמוקה היא, וצריכה לימוד מעמיק כעומקה של הגלות, וכעומקה העמוק יותר של הגאולה. והכלל העולה מן הדברים הוא, שכך היא הנהגתו של הקב"ה. כל העדר מביא הויה, ומטרה יש לכל טיפה וטיפה של צער שמגיעה לאדם. ואם הגלות היא כה ארוכה ומרה, בודאי שהגאולה תהיה פי כמה ארוכה ומתוקה. כי בודאי המטרה של הכל היא בסופו של דבר לטובה, "כל מה דעביד רחמנא לטב עביד - כל מה שעושה ה' לטוב הוא עושה", ואם-כן מחויב המציאות הוא שהכל בסוף הוא טוב, וגם שכל הייסורים הקשים והמרים הם - במבט לאחור, כאשר נזכה לגאולה - כדאיים, למרות הקושי (הרב הד"ר מרגולין).

גישתו של רבי עקיבא היא חיובית ביותר, בכל מצב, ואפילו הגרוע ביותר רואה רבי עקיבא התחלתה של גאולה.

אומר רבי עקיבא: "עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה - בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת", מתקיימת כבר עכשיו ולא בעוד עשרות ומאות שנים, תהליך הגאולה התחיל כבר. תוך כדי החורבן והאסונות כבר מכין הקב"ה את התשתיות לגאולה.

אך מאידך רבי עקיבא הוא ריאלי, לא צריך לדחות את רגש ולא להתאבל כלל, אלא באמת כשהגיעו לצופים קרעו כולם את בגדיהם אף רבי עקיבא.

לכן מצד אחד עלינו להתאבל ולבכות על חורבן הבית לפי הכללים שקבעו חז"ל, אך מאידך עלינו להאמין באמונה שלמה שתהליך הגאולה כבר החל אף שהדבר לוקח זמן.

עקיבא נחמתנו, עקיבא נחמתנו

צריך להבין את כל הדו שיח בין רבי עקיבא לחכמים.

קשה למה התחילו לבכות שנית במעשה השני אחר ששמעו מרבי עקיבא שקל וחומר בידו אם לעוברי רצונו כך, למה בכו בכייה של חנם? ועוד קשה באמת למה לא השיב להם רבי עקיבא כמו שהשיב להם במעשה ראשון?

וגם צריך לדקדק הלשון "ועכשיו נתקיים על הר ציון ששם שועלים הלכו בו", משמע אלו יצא זאב או דוב או חיה אחרת לא היה קשה עליהם? ועוד קשה מה מורה כפל לשון נחמתנו נחמתנו נחמה בכפלים למה לי?

ויש לומר: שבמעשה הראשון רבי עקיבא ענה להם בקל וחומר: "אם לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה", ניחום שנחשב בעיני חכמים כניחום של הבל, שהרי מדין הקל וחומר לומדים שנהיה לא פחות מהגויים לישוב בשלווה ("דיו להיות כנדון"). אבל חלילה להיות כגויים לישוב בבטח ושלוה ולא נזכה לבנין בית המקדש אשר עליו כל מגמתנו.

לכן במעשה שני כשראו שועל יוצא מקדשי קדשים חזרו לבכות מאחר שנתקיים הפסוק: "על הר ציון ששם שועלים הלכו בו", מה שאין כן באם יצא חיה אחרת לא היה עליהם לשברון לב כל כך, מאחר שלא נתקיים המקרא.

ועל זה השיב רבי עקיבא: לכך אני משחק, שמה שאמר הנביא שועלים הלכו בו מרמז על הנחמה, ומביא ראיה משני הנביאים אוריה וזכריה. וכשמעו דברי תנחומים אלה אז קבלו תנחומים והתנחמו נחמה גמורה.

ולפי זה הפסוקים שדיברו על תענוגי הגוף (עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים)

מלמדנו שהקל וחומר שהביא רבי עקיבא בתחילה לא מדבר על שנזכה לתענוגי הגוף בלבד כמו הגויים (שהרי כבר הזכיר זה), אלא מדובר בתענוגי הרוח. נמצא שתשובתו הראשונה (הקל וחומר) עם תשובתו השנייה של רבי עקיבא התברר שאכן עם ישראל צפוי למעלות רוחניות גבוהות, ולכן אמרו פעמים "עקיבא נחמתנו, עקיבא נחמתנו". עכשיו נחמתנו בכפלים על מעשה השני גם על מעשה הראשון (השל"ה הקדוש).

אין להתייאש

רבי עקיבא מלמדנו שאין להתייאש בשום מקרה, וכל חייו היו מושתתים על עקרון זה:

א. עקיבא בן יוסף בן 40 עדיין עם הארץ שלא יודע קרוא וכתוב. אין להתייאש, בגיל זה הוא מתחיל ללמוד תורה. כשראה רבי עקיבא איך מים נקבו אבן קשה, הבין שהכל ניתן להשגה אלא שצריך סבלנות וזמן. ואכן רבי עקיבא זכה להיות גדול תורה בדרגות גבוהות ביותר, וקיבל אריכות ימים (120) כדי להספיק מה שלא עשה בתחילת חייו.

ב. רבי עקיבא נעשה גדול הדור, היו לו 24,000 תלמידים, קרה אסון וכולם מתו תוך זמן קצר. רבי עקיבא לא מתייאש, הולך לדרום ומתחיל מהתחלה ומגדל דור חדש של מעבירי השמועה. והוא מפרש את הפסוק "בַּבֶּקֶר זָרַע אֶת זֶרְעוֹ וְלָעֶרֶב אֵל תִּנַּח יָדָּהּ כִּי אֵינָהּ יוֹדֵעַ אִי זֶה יִכְשֹׁר הָזֶה אוֹ זֶה וְאֵם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים" (קוהלת י"א/1), לעניין העמדת תלמידים אף לעת זקנתו.

ג. רב עקיבא ציפה לגאולה, כאשר בר כוכבא הרים את נס המורד האמין רבי עקיבא שהוא מלך המשיח, ושוב נחל אכזבה, בר כוכבא נהרג בחורבן ביתר. אך "שבע יפול צדיק" אך מיד "וקם", גם כאן לא מתייאש רבי עקיבא וממשיך להרביץ תורה למרות האיסור.

כל חייו היו קידוש ה', כל קושי שעבר היה אומר "כל מאן דעביד רחמנא

לטב עב"ד" (כל מה שעושה הקב"ה לטוב עושה).

עלינו לקחת את דמותו של רבי עקיבא בכל מהלך חיינו ובמיוחד בתקופות הקשות ולהסתכל על הכל כטוב ה' עלינו.

עקיבא נחמתנו

כאמור לעיל, רבי עקיבא מצחק כשחכמי ישראל בוכים על החורבן.

וקשה על התנהגותו של רבי עקיבא: הרי הפסוק אומר - "עַל זֶה הָיָה דָּוָה לִבְנוֹ עַל אֱלֹהֵי חֲשָׁכֹוֹ עֲיִינֵינוּ: עַל הָרַצִּיּוֹן שֶׁשָּׁמַם שׁוּעָלִים הִלְכוּ בּוֹ" (איכה ה, יז-יח), כיצד רבי עקיבא מצחק הפך הפסוק?

ועוד קשה: רבי עקיבא מצחק רק לאחר שרואה את החכמים בוכים, אם הדבר מעורר שמחה למה לא צחק קודם שבכו, ואם הדבר עצוב למה צחק אחר כך?

ויש לומר: שהאמת כי הדבר מצד עצמו ודאי אינו מעורר שמחה, כפי שאומר הפסוק "עַל זֶה הָיָה דָּוָה לִבְנוֹ", אבל אחרי שראה שפרצו בבכי מר, הבין שהחורבן לא נשכח. משמע עדיין יש תקווה, ולכן דרש "עוד ישבו זקנים...". ולזה נאמר במסכת תענית (ל:): "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה" (קול יהודה).

גבורה ומורא

אמר ר' יהושע בן לוי: למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה, שהחזירו עטרה ליושנה. בא משה ואמר: (דברים, י, יז) 'האל הגדול הגבור והנורא'. בא ירמיה ואמר: נכרים מקרקרין בהיכלו, איה נוראותיו? לא אמר 'נורא' (רק 'האל הגדול והגבור' - ירמ' לב, י"ח). בא דניאל ואמר: נכרים משתעבדים בבניו, איה גבורותיו? לא אמר 'גבור' (רק 'האל הגדול והנורא' - דניאל ט, ד).

באו אנשי כנסת הגדולה ואמרו: אדרבה, זו היא גבורתו, שכובש את יצרו שנותן ארך אפים לרשעים, ואלו הן נוראותיו, שאלמלא מוראו של הקב"ה

היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות! (יומא סט, ב).

לשמח את המלך בימי בין המצרים

כתבו תלמידי הבעל שם טוב: דווקא בימים אלו המלאים צער ויגון על חורבן הבית, יש לכל בן ישראל להשתדל ביותר לעבוד את השם יתברך בשמחה, עוד יותר משאר ימי השנה. והדבר תמוה!

משל: לאדם שקרהו אסון נוראי. שני הוריו מתו בדמי ימיהם, וגם כל ביתו משפחתו נחרבה כליל, עד שלא נשאר מכל המלווים אליו שדיר ופליט. כל אוהביו בוכים ומתאבלים עליו, וקול בכייתם עולה לשמים. והנה קם אחד מבני החבורה ויפנה לחבריו: אמת נכון שגם לבנו שותת דם לנוכח האסון הנורא אשר קרהו. אך עלינו לפעול לצורך הנער ולא לצרכנו. עלינו לאזור כוחות מיוחדים כדי להתגבר על צערנו כדי שנוכל לעזור לנער. מוטל עלינו לדאוג לבית ולפרנסה לנער כדי לבנותו מחדש, כי עזה אהבתנו עליו.

הנמשל: הרי שחרב הבית ועם ישראל נדד לבית האומות. השכינה גם ירדה לגלות וצערה גדול מאוד. אנו יושבים ובוכים ומתאבלים על כך. אך עלינו לעשות למען חידוש המקדש ותקומת עם ישראל. עבודת ה' מתוך שמחה אין ארוך למעלתה, דבר שיכול לעזור לקירוב המשיח וקיבוץ עם ישראל לאדמתו. לכן אף שימים אלו ימי צער צריך להשתדל לעבוד את ה' בשמחה (גיליון עלים לתרופה).

ישראל בגלות

אפלטון וירמיהו

אפלטון היה הוגה דעות מפורסם בזמנו של ירמיהו, בזמן חורבן בית ראשון. בעוברו ליד הר הבית ראה את ירמיהו הנביא יושב ומבכה. אמר לו: על מה אתה בוכה? ענה לו ירמיהו: על הבית הקדוש שהיה לשריפת אש. תמה אפלטון: חכם כמוך בוכה על עצים ואבנים. ויותר מכל למה לבכות על העבר (על כוס חלב שכבר נשפך)?

שאלו ירמיהו: האם יש לך שאלות וחקירות בפילוסופיה שטרם הצלחת לפתור אותם? כששטח אפלטון את ספקותיו מיד פתר לו ירמיהו אחת אחת.

תמה אפלטון: מהיכן שאבת את החוכמה הנפלאה הזאת? ענה ירמיהו: מהעצים והאבנים שעל חורבנם אני מקונן. לא עצים ואבנים אבדו לנו, אלא מקור חוכמה וקרבת אלוקים נפלאה אבדנו. על השאלה השנייה למה הוא בוכה על העבר לא ענה לו, לפי שרק יהודי מסוגל להבין זאת. למה באמת בוכים על העבר ראה בפרק זה לעיל "אובדן בית המקדש".

בעת צרה מתגלה עם ישראל בשיא תפארתו

"על נהרות בבל שם ישבנו גם בְּכִינוּ בְּזִכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן".

מספרים חז"ל (בילקוט שמעוני): כשראו שירמיהו עוזב אותם החלו לבכות, אמר להם ירמיהו: מעיד אני עלי שמים וארץ שאם בכיתם בכייה אחת עד שהייתם בציון לא גליתם.

הבכייה לא היתה על צרותיהם אלא על געגועים לירושלים, כמו שכתוב "גם בְּכִינוּ בְּזִכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן". והנה לפתע בגלות בבל הקב"ה מוצא את עם ישראל בשיא תפארתו, למרות כל הצרות עם ישראל בוכה רק על ירושלים.

מספר המדרש (ילקוט שמעוני): "על ערבים בתוכה תלינו כנורותינו כי שם

שאלונו שובינו דברי שיר" – אמר להם נבוכדנאצר מה אתם יושבים ובוכים הכינו עצמכם עד שאנו אוכלים ושותים אני מבקש שתעמדו ותקישו לפני ולפני עבודת אלילים בכינורות שלכם כדרך שהייתם מקישים לפני אלוהיכם.

התחילו מסתכלים אלו באלו, לא דיינו שהחרבנו את בית המקדש אלא עכשיו אנו עומדים להקיש לפני הננס הזה (נבוכדנאצר) ולפני עבודת אלילים. עמדו כולם ושלטו בעצמם ונתנו אצבעות ידיהם לתוך פיהם וקצצו את בהונות ידיהם. והיו מראים אצבעותיהם ואומרים היינו כפותים ונקטעו אצבעותינו ואין אנו יכולים לשיר, כיון שהרגיש מה שעשו עמד והשליך מישראל תלי תלים של הרוגים. עם נפלא ביותר.

כן הוא בכל הגלויות, הצרות הבאות על עם ישראל מקלפות את כל הקליפות החיצוניות ולפתע מתגלה עם ישראל בשיא תפארתו ואף הרחוקים ביותר.

מקרה שהיה בשואה במחנות ההשמדה, היה יהודי שהתעקש לא לאכול מאכלי טריפה. שמע זאת הקצין הנאצי והחליט להאכילו בעל כורחו אלא שטעה ותפס יהודי אחר שהיה רחוק מתורה ומצוות, שכל ימיו אכל מאכלות אסורות. הוא הכריח אותו לאכול והיהודי לא הסכים! הנאצי איים עליו הכה אותו ללא הואיל, עד שאותו יהודי נהרג מתוך ייסורים נוראים.

הקב"ה מחפש כל יהודי בשעה של אור כשיש שפע ושלווה, כשלא מוצא אותו מסלק את האורות, ושם במחנות ההשמדה, שם הוא מוצא מסירות נפש, שם מתגלה היהודי בכל הדרו כי דבק בקב"ה (הרב פינקוס).

דוגמא כעין זו אנו מוצאים במדרש רבה (בראשית סה/כב): **"וירח את ריח בגדיו ויברכהו"** כגון יוסף משיתא ויקום איש צרורות:

יוסף משיתא: בשעה שביקשו שונאים להיכנס לבית המקדש אמרו יכנס

אחד מהם, אמרו ליוסף משיתא כנוס ומה שתוציא יהא שלך, נכנס והוציא מנורה של זהב. אמרו לו אין דרכו של הדיוט להשתמש בזו אלא כנוס שנית ומה שתוציא הפעם יהא שלך, ולא קיבל עליו.

אמר רבי פנחס: נתנו לו מכס ג' שנים כדי שיכנס ולא קיבל עליו, אמר "לא דיי שהכעסתי לאלוקי פעם אחת אלא שאכעיסהו פעם שנייה". מה עשו לו נתנו אותו בתיבה של עץ והיו מנסרים בו והיה מצווח ואומר "ווי לי אוי לי שהכעסתי לבוראי" (מדרש רבה).

יקום איש צרורות: יקום איש צרורות בן אחותו של יוסי בן יועזר איש צרדה היה. והיה רוכב בשבת על הסוס, ולפניו הוליכו (היוונים) קורה לתלות את יוסי בן יועזר.

אמר יקום לרבי יוסי: ראה הסוס שהרכיבני עליו אדוני, וראה הסוס שעליו הרכיב אותך אדונך! אמר לו רבי יוסי: אם למכעיסיו כך - קל וחומר לעושי רצונו! חזר ואמר יקום לרבי יוסי: עשה אדם רצונו יותר ממך? אמר לו יוסי: אם לעושי רצונו כך - קל וחומר למכעיסיו!

נכנסו דברים אלה ללבו והיו מפעפעים בו כארסו של נחש. הלך וקיים בעצמו ארבע מיתות בית דין: סקילה, שרפה, הרג וחנק:

מה עשה - הביא קורה ונעצה בארץ, וקשר בה חבלים והקיפה גדר, ועשה מדורה לפניו, ונעץ את החרב באמצע. נתלה בקורה ונפסק החבל ונחנק, קידמתו חרב ונהפך עליו גדר ונשרף.

נתנמנם יוסי בן יועזר וראה מיטתו פורחת באויר. אמר: 'לשעה קלה קדמני זה לגן עדן' (מדרש תהילים).

בזמן שישראל עושים רצונו של מקום

הגמרא בכתובות (10:) מספרת: תנו רבנן - מעשה ברבן יוחנן בן זכאי

שהיה רוכב על החמור והיה יוצא מירושלים, והיו תלמידיו מהלכים אחריו. ראה ריבה אחת שהייתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים. כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה ועמדה לפניו ואמרה לו: רבי פרנסני. אמר לה: בתי בת מי את? אמרה לו: ביתו של נקדימון בן גוריון אני. אמר לה: ממון של בית אביך היכן הלך? אמרה לו: לא כדין מתלין מתליא בירושלים (לא כך מושלים משל בירושלים?) מלח ממון חסר (הרוצה למלוח ממונו שיתקיים, יחסרנו תמיד לצדקה וזהו קיומו) , אמר לה: חסד של בית חמיק היכן הוא? אמרה לו: בא זה ואיבד את זה.

אמרה: רבי זכור אתה כשחתמת על כתובתי? אמר להם לתלמידיו: זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו, והייתי קורא בה אלף אלפי אלפים דינרי זהב מבית אביה חוץ משל חמיה.

בכה רבן יוחנן בן זכאי ואמר: אשריכם ישראל בזמן שעושים רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם, ובזמן שאין עושים רצונו של מקום מוסרן הקב"ה ביד אומה שפלה, ולא ביד אומה שפלה אלא ביד בהמתן של אומה שפלה.

הגמרא מסיימת: תניא אמר רבי אלעזר בר צדוק: אראה בנחמה אם לא ראיתה שהיתה מלקטת שעורים מבין טלפי סוסים בעכו, קראתי עליה מקרא זה: **"אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך..."** (מהרש"א פירש: להוציא מזונותיך בעקבי הצאן, דהיינו בין טלפי הסוסים), גדיותיך - היינו גויותיך, פירוש גופך.

ויש לשאול על הלשון של רבן יוחנן בן זכאי **"אשריכם ישראל"**, מה מקום ללשון זו במאורע כה עצוב? כשישראל עושים רצונו של מקום ברור המשפט **"אשריכם ישראל שאין אומה ולשון שולטת בהם"**, אבל מה מקום למשפט **"אשריכם ישראל"** כאשר **"אין עושים רצונו של מקום נמסרים ביד אומה שפלה..."** ?

ללמוד.

ובעודו לומד נשאו עיניהם לשמים והנה ארבה בא בחיל גדול, ויראו מאוד החברים. אמר להם הרב: "אל תיראו, שכבר מחל העני ההוא על עלבונו ובטלה הגזרה". וכן היה שבאה רוח סערה ונשאה את כל הארבה לתוך הים, ולא נשאר מהם עד אחד. ומאותו יום והלאה היו אנשי צפת משגיחים על העניים לספק להם צרכיהם ברווח.

הרשע שבא לבחון את הרב

באותו היום הגיע איש עשיר מקושטנדינא אשר בא לחוג את חג המצות, ושמע על מעשה הארבה ותמה מאוד. ויאמרו לו עוד מעשים מהרב. ובחזרתו לעירו סיפר שם על האר"י הקדוש, ואיך הוא מגלה לאדם העוונות שעשה מנעוריו. והיה שם אחד רשע שלא הניח עברה שלא עשה, והחליט ללכת אל הרב, ואמר בלבו: אם יגיד לי כל העברות שעשיתי-אשוב בתשובה על ידו ואקבל כל מה שיגזור עלי. ואם לא-אדע שאין דין ואין דיין ועולם כמנהגו נוהג.

יצא לו מקושטנדינא, ובאמצע הדרך ישב ליד נהר ואכל ושתה שם והרים כוס יין ואמר: "חכם ר' יצחק, אני שותה כוס זה לחייך ולחיי החברים שלך". ובעודו שם אמר הרב לחברים: "דעו לכם שזה כמה ימים יצא אדם רשע מקושטנדינא ובא אלי לנסות אותי, והנו עתה במקום פלוני אוכל ושותה כוס של יין לחייכם ולחיי, וביום פלוני יבוא הנה, וכך וכך תוארו ודמותו, לכן כשיבוא וישאל עלי, הביאוהו לפני, כי הוא נשמה גדולה-ניצוץ מאחאב מלך ישראל, ועל ידי יתוקן".

והנה הגיע האיש. אמר לרב: "תדע לך שאני רשע גדול, ואם תגיד לי מה שעשיתי, אדע נאמנה כי רוח ה' דבר בך". אמר לו הרב: "אתה נקרא פלוני בן פלוני, וביום פלוני במקום פלוני עשית עבירה פלונית, וביום פלוני כך וכך, עד שאמר לו כל מה שעשה מיום היותו עד היום ההוא, ואפילו שיחה קלה שהיתה בינו לבין אשתו אמר לו".

כאשר שמע כל זאת, נפל לרגלי הרב ואמר: "כן דיברת, וחטאתי עויתי ופשעתי, ועתה תן לי תיקון לעוונותי". נתן לו הרב תיקונים, מן היום ההוא והלאה היה בעל תשובה גמור.

עיבור נשמה

האר"י היה יודע איזה נשמה נתעברה באדם לסייעו במצוות. פעם אחת היה יושב הרב והחברים לפניו, ונכנס הרב שמואל אוזידה, שחיבר ספר "מדרש שמואל" על פרקי אבות, לדבר על עסק אחד, והיה עדיין צעיר. ויהי כראות אותו הרב, קם מלוא קומתו ואמר לו: "ברוך הבא", ולקחו מיד והושיבו לימינו ודבר עמו כל צרכו. ולאחר שיצא, שאל ר' חיים ויטאל את הרב מדוע הרב התנהג היום כך, שלא כתמיד? אמר לו הרב: "בחיך, לא מפני הבחור הזה חרדתי, אלא מפני ר' פנחס בן יאיר שנכנס עמו, שביום הזה נתעברה בו נשמתו מחמת מצווה אחת שעשה היום, שהיה ר' פנחס בן יאיר עושה, ולכן נתעברה בו נשמתו לחזקו ולעזרו במצווה זו".

וכשמוע זאת רץ ר' חיים ויטאל אחר ר' שמואל אוזידה והשיגו ושאלו מה המצווה שעשה היום. אמר לו: "קמתי בהשכמה לילך לבית הכנסת להיות מעשרה ראשונים כמנהגי ובדרך עברתי על יד בית אחד. שמעתי קול בכייה גדולה בפנים, ואמרתי: אסורה ואראה על מה הם בוכים. אביט ואראה והנה כולם ערומים מחמת שבאו עליהם גנבים בלילה זה וגנבו כל אשר להם, אף מלבושיהם הפשיטו מעליהם. ונכמרו רחמי עליהם ופשטתי מלבושי מעלי והלבשתי לבעל הבית וחזרתי לביתי ולבשתי בגדי שבת. והנך רואה בעיניך בגדי שבת עלי".

גלגול נשמה

מעשה היה בימי האר"י, שהיה בחור אחד חולה כמה שנים והיו הרופאים מנסים לרפאותו ולא יכלו. הלך אביו של הבחור אל הרב וחילה פניו

והביא בנו לפניו, ובבואו החזיק הרב בדופק ואמר שיש בו רוח. השביע הרב לרוח ודיבר לפניו ואמר שהוא פלוני בן פלוני. ושאל לו הרב: "למה נכנסת בו?" והשיב הרוח: "מפני שבגלגול אחר זה הנער היה גבאי של צדקה ואני הייתי איש עני ושאלתי ממנו פעמים שלוש צדקה ולא רצה ליתן לי, עד שמתתי ברעב. ועתה ניתן לי רשות, כיוון שהוא היה סיבת מיתתי, ולכן אני רוצה להרוג אותו".

אמר לו הרב לרוח: "אם תצא מהנער ברצונך- מוטב, ואם לאו- אוציאך בעל כרחך". וכראות הרוח צרת נפשו אמר שיצא ברצונו הטוב, אך בתנאי שלא יראה לפני אותו בחור שום אישה עד מלאת לו שבעה ימים רצופים. מיד יצא הרוח ממנו.

בסוף שלשה ימים קם הבחור ההוא על רגליו ויתהלך בבית. אז נשמע הדבר לדודתו שהיתה בצידון, ובאה לשמוח עימו שנתרפא מחוליו. נפלה על פניו ונשקה אותו, ובאותו הרגע צעק הבחור על שהרוח נכנסה בגרונו וחנקו.

שעה המסוגלת לביאת המשיח

יום אחד בערב שבת יצא האר"י הקדוש עם החברים לקבל שבת כמנהגו. אמר לחברים: "נלכה נא עתה לירושלים, ושם אני יודע היכן אפר פרה אדומה גנוז, ונזה עלינו ונטהר עצמנו מטומאת מת, ונבנה בית המקדש ונקריב קורבן שבת, כי רואה אני ששעה זאת הוא קץ אמיתי לגאולה". מקצת החברים אמרו: "איך נלך לירושלים בשעה זאת, והיא רחוקה ממנו יותר משלושים פרסאות?" וקצתם אמרו: "טוב הדבר, הננו מוכנים לילך, אלא נלך קודם ונודיע הדבר לנשותינו, שלא ידאגו לנו, ואחר כך נלך".

מיד בכה הרב ואמר לחברים: "איך הועיל קטרוג השטן לבטל גאולתן של ישראל. מעיד אני עלי שמים וארץ שמזמן רבי שמעון בר יוחאי עד היום לא הייתה שעה הגונה לגאולה כשעה הזאת. ואילו הייתם מודים בדבר זה, היה לנו בית המקדש ונידחי ישראל היו מתכנסים לתוך ירושלים. ועכשיו

עברה אותה שעה ונכנסו ישראל בגלות מחדש. וכשמוע החברים דבר זה התחרטו ממה שעשו ולא הועיל להם.

החזרת גזל מגלגול קודם

פעם אחת היה תלמיד חכם בצפת ורצה ללכת לעיר אחרת, וקודם שהלך בא להקביל את פני הרב, להיפרד ממנו ולהודיעו שרוצה ללכת לדרכו. כשנכנס לפניו ישב לו מעט, וקודם שפתח פיו לדבר קדמו הרב ואמר לו: "חכם, כבודך רוצה ללכת לעיר פלונית?" אמר לו: "כן אדוני". אמר לו: "רצונך לדעת מה יעבור עליך שם?" אמר לו: "הן".

אמר לו: "דע לך, שבאותה העיר תינשא עם בת עשיר אחד מופלג בעושר, ותכניס לך נדוניה וממון הרבה, ותהיה נשוי עימה כמו ששה חדשים ותפטר אחר כך לבית עולמה, ומכל אותו ממון לא תירש בלתי שש מאות זהובים ולא יותר".

אמר לו החכם ההוא: "איני יכול להתאפק מלשאול למה הם ששה חדשים ושש מאות זהובים ולא יותר, לא בזמן ולא בממון?"

אמר לו הרב: "יש לך לדעת שפעם אחת בגלגול אחר הייתה אישה זאת איש כמון, והיית שותף עימו כמו ששה חדשים, ובאותם ששה חדשים ציער לך בחברתו, ואחר כך הולך אותך בערכאות של גויים והפסידך שש מאות זהובים. לכן כנגד ששה חדשים שציערך תתענג בה ששה חדשים, ואחר כך תירש השש מאות זהובים שהפסידך, ולא יותר". וכן ארע.

נישואים לצורך החזרת הגזל

שנים רבות חיפש ר' משה הגביר, איש פולין, שידוך לבתו היחידה. לבסוף זימן לו הקב"ה אברך בן תורה הגר במצרים, ואכן הבחור מצא חן בעיניהם והזוג התחתן. קיבל החתן נדוניה רצינית וישב באוהלה של

תורה.

לא ארכו הימים, עוד בטרם מלאה שנה מליל הכלולות, ושמחתם של בני הזוג ומשפחותיהם הופרה באחת. אסון נורא התרחש. הכלה הצעירה הסתלקה לפתע פתאום לבית עולמה.

באחד הימים הגיע אל הבחור מכתב מחותנו בו הוא מבקש להחזיר לו את כספי הנדוניה הגבוהים אותם קיבל. אבי הכלה נימק את בקשתו בתקנה שתיקן רבנו תם ועמו חכמי ישראל, כי אין הבעל יורש את אשתו אם נפטרה בתוך שנה לנישואיהם - תקנה שהתקבלה ברוב קהילות ישראל.

בירר החתן הצעיר את צדדי ההלכה, ונודע לו כי תקנה זו התקבלה רק בקהילות אשכנז, אבל בקהילות ספרד לא קיבלו עליהם זאת, ומכיוון שהוא בן קהילת ספרד במצרים, אין הוא צריך להחזיר את דמי המוהר.

הזדרז החתן לכתוב לחותנו דברים כהווייתם, אלא שחותנו הגביר לא סבר ולא קיבל, מכיוון שהוא עצמו נמנה על קהילות אשכנז, טען בתוקף שהכסף שייך לו בדין וביושר.

פנה המחותן לגדולי ישראל בפולין שכתבו וחתמו במשנה תוקף על התקנה האמורה כי בשנה הראשונה יורש אבי הכלה, וכי על החתן להחזיר את דמי הנדוניה. בראש החותמים היה הגאון המהרש"ל בעצמו, גאון אדיר שידידו רב לו בכל חלקי התורה.

בלית ברירה, ולאחר שהציעו לו חבריו, נסע המחותן לאר"י בצפת לקבל חוות דעתו הנושא. סיפר החתן את כל השתלשלות העניינים לפי הרב. בכל אותה שעה ישב האר"י הקדוש על מקומו, תפוס בשרעפיו, עיניו נעוצות בנקודה נעלמת אי-שם. ניכר היה בו כי נשמתו נוסקת אל-על, לעולמות טמירים ונשגבים.

הביט הרב בפניו של ר' משה, ועיניו הטהורות כמו חדרו לנבכי לבבו לדעת אם אכן אמת מדבר האיש. "לו יהי כן", נענה לפתע האר"י - "רצונך

שאומר דעתי בדין זה, והנך מקבל על עצמך לעשות ככל אשר אומר?" הגביר הנהן בראשו בהסכמה אילמת. "עצתי אפוא", המשיך האר"י, "כי תוותר על סכום הנדוניה, ותשאירו אצל חתנך הצעיר".

הסביר הרב: המעשה היה לפני עשרים שנה, שמעון ומרדכי, שני יהודים מערים שונות שהזדמן להם להפליג יחד באוניה כדי להתעסק במסחר. והנה אירע, ושמעון איבד לפתע פתאום את כספו שלקח עמו לצרכי המסחר. כשראה מרדכי בצערו של ידידו, הציע לו את עזרתו להלוות לו סכום כסף, שיחזיר לו כשישבו לארצם.

שנים ארוכות חלפו מאז. מרדכי הסתלק לבית עולמו אי-שם, ואף שמעון זקן ובא בימים, ולאחר מחלה קצרה השיב נשמתו לבורא עולם בשיבה טובה.

הגיעו שתי הנשמות לפני בית-דין של מעלה, ונשמתו של מרדכי תבעה את נשמתו של שמעון, שיחזיר לו את כל כספו, סכום גדול ועצום. "אינני רוצה למחול לו".

בשמים דנו ששני הנשמות ירדו לעולם כדי להחזיר את הגזלה. נשמתו של שמעון והתלבשה בגופה של אותה ריבה חסודה, בתו של ר' משה הגביר, ונשמתו של מרדכי בנשמתו של אותו עלם חמודות אשר התגורר במצרים. מסובב הסיבות שידך בין שתי הנשמות, והכלה הביאה עמה נדוניה גדולה, סכום כסף גדול השווה בגודלו לסכום הכסף שלוה שמעון מחברו מרדכי.

כדי להשלים את חובתה של הנשמה, נישאו השניים והתגוררו במצרים, שם לא התקבלה תקנתו של רבנו תם כי אבי הכלה הוא שיורש בתוך שנה ראשונה - כך שסכום הנדוניה נשאר בידיו של החתן הצעיר, הלא הוא מרדכי המלווה, שקיבל את כספו בדין וביושר...

הוסיף האריז"ל הקדוש את סיפור הדברים: גם החתן לא יאריך עוד ימים, משום שכל ביאתו לעולם הזה אינה אלא בשביל תיקון המעוות. ואכן כן

היה הדבר.

ביטול הגזרה במצרים

במצרים (וכן היה הדבר בכל ארצות האילסם) היהודים היו נקראים טמאים, יהודי שנגע בפירות טימאם. ולכן יהודי שהיה בא לקנות פירות היה צריך לבקש מהגוי, והגוי היה בחור לו את הפירות ושם לפניו.

הדבר היה חמור עוד יותר בימי גשם, שאז היה איסור מוחלט על יהודי לצאת לרחוב, שמא יגע בגוי ויטמאנו.

והנה קרה מקרה, ויהודי שלא ידע מהעניין יצא לשוק, ושם נגע באיזה גוי. מיד תפסו הגויים והשליכוהו לבית האסורים, שם ימתין למשפט שעלול לסכן את חיו.

בעת צרה פנו היהודים לאר"י שישב אז בצפת בבקשה לעזרה. מיד התארגן האר"י ולקח אתו כמה מתלמידיו והגיעו למצרים. כאן ביימו האר"י ותלמידיו הצגה. ישב הרב בכיכר המרכזית, נאספו הגוים לראות מה קורה.

והנה מגיע אחד מתלמידים לרב בשאלה: הייתה לי חבית של יין וגוי נגע ביין, מה דינו של היין? מיד עונה הרב ברצינות רבה: היין הוא יין נסך (כפי ההלכה) ואסור אפילו בהנאה. מיד תשפוך את כל היין לשירותים, ותשטוף החבית היטב.

שמעו הגויים את הפסק ורוגזם עלה ביותר. אך מיד הגיע תלמיד נוסף בשאלה: הייתה לי חבית יין, ונפל לתוכו עכבר (ידוע שאצל האיסלם שיא הטומאה הוא העכבר). מה לעשות? עונה הרב: תזרוק את העכבר והיין מותר השתייה (גם זאת על פי ההלכה).

ותהום כל העיר על פסקי הרב. כשהגיע הדבר לאוזני המושל הגיע מיד למקום עם צבא כבד, וגזר להוציא את הרב לתלייה בכיכר המרכזית.

כזקן מלמד תורה (רש"י שמות כ, ב), וכך כל דבר ודבר נגלה הקדוש ברוך הוא כפי מה שראוי אל המקבל. וכאשר המקבל, שהם ישראל, יש להם חורבן בית המקדש, נגלה ונראה להם אל המקבל בבכייה.

והמשילו בזה משל לשמש שמשפיעה את אורה כל העולם. אדם שעומד אחרי זכוכית אדומה ראה את אור השמש אדום, ואם עומד אחרי זכוכית ירוקה יראה את האור ירוק. אבל השמש עצמה לא משנה את אורה, אלא שהיא נראית למקבל לפי מצבו של המקבל, כך הקב"ה נראה לעם ישראל בחורבן הבית במצב של בכייה.

"בבתיים פנימיים יש עצבות" – פירוש הנשמה שהיא פנימית, כמו שכתוב במסכת ברכות (.) מה הקדוש ברוך הוא יושב בחדרי חדרים, אף הנשמה יושבת בחדרי חדרים. ואל הנשמה נגלה בבכייה, כי הנשמה, שהיא יושבת בחדרי חדרים, בודאי חסרה כאשר חרב בית המקדש. שבזמן שבית המקדש קיים היה לנשמה כפרה על ידי קרבנות בבית המקדש, והיתה הנבואה והתורה וכל הדברים אשר הם שייכים לנשמה, ועתה הם חסרים. אבל הגוף, שהוא כנגד בתי חיצוניים, שם לא נגלה רק בשמחה ובהדר, כי אין לדבר הזה שום חסרון. ולכך בבתי חיצוניים יש שמחה, ובבתי הפנימיים אין שמחה.

ואחר כך מקשה הגמרא: ובבתיים חיצוניים אין בכייה, והרי כתוב "ויקרא ה' וגו'" ? ומתרצת הגמרא: שונה חורבן בית המקדש דאפילו מלאכי שרת בכו.

כלומר, אפילו מלאכי השרת, שהם ממונים על הדברים שהם בארץ (החיצוניים), בכו ביום שחרב הבית. שלכל העולם היה חסרון, כי כאשר היה בית המקדש קיים היתה ברכה בעולם, והיה השובע בכל דבר. ומשחרב בית המקדש ירדה קללה לעולם (כמו שכתוב בסוטה מח.), עד שודאי כל הנמצאים היו מקבלים קללה. ודבר זה היה ביום שחרב בית המקדש, שניטל מהם הברכה בכל הדברים, והיתה הקללה בכל דבר. ודבר זה בכייה

באותו יום דווקא, כי נטלה מהם דבר זה שהיה להם הברכה. מכל מקום אחר כך עולם כמנהגו נוהג, ואין הדברים השייכים לגוף חסרים כלל. ועוד יש בזה דברים עמוקים מאוד.

בספר קול מבשר מביא משל: "במסתרים תבכה נפשי מפני גוה" - משל למלך שהיה בנו הולך בדרך שאינה ישרה. החליט המלך להדיר את בנו מכל ממונו, והלך וטמן כל אוצרותיו בתוך ארמון גדול ומפואר, וחשב לעצמו, אולי ישוב בנו מדרכו הרעה, ואז יגלה ויתן לו הארמון וכל אוצרותיו בתוכו. ולאחר שהטמין המלך את האוצרות באותו הארמון, ושום ילוד אישה לא ידע מטיב האוצרות היקרים האלו. לפתע פתאום - נפלה דליקה גדולה ושרפה את כל הארמון על כל האוצרות היקרים.

הנה, כל העם בכו על שריפת הארמון הנהדר הזה, כי היה מבחוץ יפה מאד ונחמד למראה. השרים היושבים ראשונה במלכות ליד המלך, אשר היו רגילים לראות את יופי והדרת הארמון גם מבפנים - בכו עוד יותר, כי לבם נשבר בקרבם בזכרם את כל ההוד וההדר שהיה בפנים הארמון. אולם המלך עצמו, בכה יותר מכולם, כי מלבד שבכה על חיצוניות ופנימיות הארמון - הוא ידע את האוצר הגדול והיקר שהטמין במסתרים, ואת שוויו, שאין לתאר ואין למצוא עוד אוצר כזה בעולם, ולכן האבל שלו על השריפה עלה על כולם.

והנמשל, הנביא ירמיהו מקונן על חורבן הבית, ובוכה ואומר: כל ישראל בכו על חרבן הבית הנהדר שהיה נישא על ראש ההרים, נהדר ביופיו ובהדרו. אולם, בכייתם היתה רק בכייה גשמית. השרפים והמלאכים בכו עוד יותר, כי הם ידעו גם את פנימיות בית מקדשינו, כמו שכתוב "מלאכי שלום מר יבכיון".

אבל השכינה הקדושה, שידעה את האוצר האמיתי שנשרף בחורבן בית המקדש, היא מקוננת ובוכה ביותר, בְּמִסְתָּרִים תִּבְכֶּה נַפְשִׁי. וזה ענין, במסתרים - באוצר הנסתר - שאף אחד לא ידע עליו, אפילו לא המלאכים

והשרפים, רק הקב"ה בכבודו ובעצמו ידע עליו - תבכה נפשי, השכינה בוכה מר עליו. [רמתיים צופים בתדבא"ר, פרק ה' אות ג].

נתן הקב"ה קול בבכי ויללה בעולם

"יענך ה' ביום צרה". אמר הקב"ה, בשעה שמגעת צרה לישראל ומבקשים אותי והם משתתפים בכבודי, כבודי עמהם, באותה שעה אני עונה אותם, שנאמר: "יקראני ואענהו", למה? "עמו אנכי בצרה".

אמר רבי יודן: משל לאישה שהיא עם אמה בכעס, עלתה אמה למעלה (פירוש שהתרחקה ממנה). ובשעת לידתה היתה צווחת מלמטה, ואמה שומעת קולה מלמעלה וצווחת גם היא כנגדה. והיו השכנות אומרות לה: למה את צווחת, וכי את יולדת עמה? אמרה להן: בתי יולדת בצער, אף על פי שהכעיסה אותי איני יכולה לסבול צווחתה ואני צווחת עמה, לפי שצרת בתי שלי היא.

כך כשחרב בית המקדש נתן הקב"ה קול בבכי ויללה בעולם, שנאמר: (ישעיה כב, יב) "ויקרא ה' אלוקים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד". אמרו לפניו מלאכי השרת: רבונו של עולם, והלא כתוב, (דברי הימים-א טז, כז) "הוד והדר לפניו" ולמה אתה בוכה? אמר להם: ביתי חרב ובני מסורים בקולרים ואני מצטער ומיצר, ולא כך כתבתי להם: (תהלים צא, טו) "עמו אנכי בצרה" (מדרש תהילים כ).

בָּאוּ גוֹיִם בְּנִחְלָתָךְ

"מִזְמוֹר לְאַסָּף אֱלֻקִּים בָּאוּ גוֹיִם בְּנִחְלָתָךְ טָמְאוּ אֶת הַיָּכַל קִדְּשְׁךָ שָׁמוּ אֶת יְרוּשָׁלַם לְעֵינִים: נָתַנוּ אֶת נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מֵאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם בְּשָׂר חֲסִידֶיךָ לְחִיתוֹ אֶרֶץ: שָׁפְכוּ דָמָם כַּמִּים סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִין קוֹבֵר" (תהילים עט, א-ג).

רבי יוסי הגלילי אומר: משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שהיה צריך

לצאת למדינת הים והיה מבקש המלך למסור את בנו ביד אפוטרופוס רשע. אמרו לו אוהביו ומשרתיו: אדונינו המלך אל תמסור את בנך ביד האפוטרופוס הרשע. עבר המלך על דברי אוהביו ומשרתיו ומסר את בנו ביד האפוטרופוס הרשע. מה עשה האפוטרופוס הרשע החריב את עירו של המלך ושרף את ביתו באש והרג את בנו בחרב.

לימים בא המלך, כיון שהוא רואה את עירו שחרבה ושוממה, ואת ביתו שרוף באש ואת בנו הרוג בחרב, מיד הוא תולש בשערו ובזקנו ובוכה בכייה גדולה. אומר: אוי לי כמה סכלות עשיתי בעולמי שמסרתי את בני ביד אפוטרופוס הרשע.

אף הקב"ה, אמרו לפניו מלאכי השרת והנביאים: רבונו של עולם אל תיתן עמך ונחלתך בידי הגויים, ואל תמסור את בנך ביד נבוכדנאצר הרשע שונאך. הקב"ה לא עשה כפי שיעצו מלאכי השרת והנביאים ומסר את בנו ביד נבוכדנאצר הרשע. מה עשה נבוכדנאצר הרשע? עמד והחריב את ירושלים ושרף את בית המקדש והגלה את ישראל לבבל והרג את הטובים בחרב.

אמר הקב"ה אני לא צויתי לאותו הרשע לעשות כל כך הרבה רעה, אלא מעט רעה יעשה לישראל, משום שעברו על דברי התורה, והוא עשה עימהם כפל כפליים (תנא דבי אליהו רבה לד).

מלאכי שלום מר יבכיון

מדרש זוטה איכה: באותה שעה קרא הקב"ה אבל על כל מעשה בראשית שנאמר "אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם" (שם ג' ג') וכתוב: "ויקרא ה' אלוקים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד ולקרח" (שם כ"ב י"ב).

אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא מי פותח על ישראל קינה אתה או מלאכי השרת? אמר הקב"ה אני פותח תחלה, מיד פתח הקדוש ברוך הוא: "אֶהְיֶה לְשֹׁדֵד וְכָל מִיתָרִי נִתְקַוּ בְּנִי יִצְאֵנִי וְאֵינָם אֵין נֹטָה עוֹד אֶהְיֶה וּמְקִימִם

יְרֵעוּתִי (ירמיה י' כ') ומלאכי השרת עונין אחריו: **"הֵן אֶרְאֶלֶם צָעְקוּ חֲצָה מְלֶאכִי שְׁלוֹם מִרְיָבָיוֹן"** (ישעיה ל"ג ז').
באותה שעה נכנסו מלאכי השרת לנחם את הקב"ה ולא רצה לקבל תנחומין, זהו שכתוב: **"עַל כֵּן אִמַּרְתִּי שְׁעוּ מִנִּי אִמְרָר בְּבִכִּי אֶל תַּאֲצִו לִנְחַמְנִי עַל שׁוֹד בֵּת עַמִּי"** (שם כ"ב ה').

אלביש שמים קדרות

אמר רב נחמן אמר שמואל משום רבי יהושע בן לוי: בשעה שחרב בית המקדש וגלו ישראל, קרא הקב"ה למלאכי השרת אמר להם: מלך בשר ודם כשמת לו מת והוא מתאבל מה דרכו לעשות? אמרו לו תולה שק על פתחו. אמר להם אף אני כך אני עושה, זהו שכתוב (ישעיה נ') **"אֲלִבִּישׁ שָׁמַיִם קִדְרוֹת וְשֶׁק אֲשִׁים כְּסוֹתֵם"**. מלך בשר ודם מה דרכו לעשות? אמרו לו מכבה את הפנסים. אמר להם כך אני עושה שנאמר (יזאל ה') **"שֶׁמֶשׁ וִירַח קִדְרוּ וְכוֹכְבִּים אֲסִפּוּ נִגְהֵם"**. מלך בשר ודם מה דרכו לעשות כופה את המטות כך אני עושה שנאמר (דניאל ז') **"עַד דְּכַרְסוֹן רַמְיוֹ"** (כסאות הוטלו) **וְעֵתִיק יוֹמִין יִתִּיב** כביכול שהיו הפוכים. מלך בשר ודם מה דרכו לעשות הולך יחף, כך אני עושה שנאמר (נחום א') **"ה' בְּסוּפָה וּבִסְעָרָה דִּרְכוּ וְעָנָן אֲבָק רָגְלִי"** (מדרש רבה).

גיוס דחוף במרומים

אמר להם הקב"ה למלאכי השרת: בואו ונלך אני ואתם לביתי ונראה מה עשו אויבים בו. מיד הלך הקב"ה ומלאכי השרת וירמיהו לפניו. וכיון שראה הקב"ה את בית המקדש, אמר: בודאי זהו ביתי וזוהי מנוחתי, שבאו אויבים ועשו בו כרצונם. באותה שעה היה הקב"ה בוכה וצועק ואומר: אוי לי על ביתי! בני, היכן אתם? כהניי ולויי, היכן אתם? מה אעשה לכם? כמה פעמים התריתי בכם ולא חזרתם בתשובה: אמר לו

הקב"ה לירמיהו: אני דומה היום לאדם שהיה לו בן יחידי ועשה לו חופה ומת בתוך חופתו - ואין לך כאב לא עלי ולא על בני?!

אמר הקב"ה לירמיהו: לך קרא לאברהם יצחק ויעקב ומשה מקבריהם כי הם יודעים לבכות. אמר לפניו רבונו של עולם איני יודע היכן משה קבור אמר לו לך ועמוד על שפת הירדן וקרא "בן עמרם בן עמרם עמוד וראה צאנך שבלעוהו הזאבים".

מיד הלך ירמיה למערת המכפלה ואמר: אבות העולם, עמדו שהגיע זמן שאתם מתבקשים לפני הקב"ה. אמרו לו למה? אמר איני יודע, מפני שהיה ירא לומר להם שחרב בית המקדש, אמר: עכשיו יאמרו לי בימך היתה זאת.

הניחם ירמיה והלך ועמד על שפת הירדן וקרא: בן עמרם, בן עמרם, הגיע זמן שאתה מתבקש לפני הקדוש ברוך הוא. אמר לו למה? אמר לו איני יודע. הלך משה אצל מלאכי השרת שהיה מכיר אותם משעת מתן תורה אמר להם: משרתי עליון אתם יודעים מפני מה אני מתבקש לפני הקב"ה? אמרו לו אינך יודע שבית המקדש חרב בימי ירמיה וישראל גלו, ואתה מתבקש לספוד ולבכות.

מיד קרע בגדי כבוד שהלבישו הקדוש ברוך הוא והניח ידו על ראשו והיה צועק ובוכה והלך אצל אבות העולם. אמר לו אביו עמרם: מה זאת לך בני, אמרו לו אבות העולם: משה רועה ישראל מה היום מיומיים? אמר להם אבותיי אין אתם יודעים שבית המקדש חרב וישראל גלו לבין אומות העולם.

מיד קרעו את בגדיהם והניחו ידיהם על ראשם והיו צועקים ובוכים עד שבאו לשערי בית המקדש, כיון שראה אותם הקב"ה חגר שק ותלש שערו ואלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו זה שכתוב: "ולקרח ולחגור שק" (ישעיה כ"ב י"ב). והיו מהלכים ובוכים משער זה לשער זה כאדם שמתו מוטל לפניו, והקדוש ברוך הוא מספיד ואומר אוי לו למלך שבקטנותו הצליח ובזקנותו לא הצליח אוי להם לזקנים שבזקנותם חרב ביתם.

כל עצם הגיוס במרומים היתה לגלות יותר ויותר על אובדן הגדול בעת החורבן. בעולם הזה הבינו לפי השגתם מה הפסידו. אבל ירמיהו כנביא הבין הרבה יותר מה אבדנו, וכן המלאכים, וכן האבות.

תפילת האבות

פתח אברהם אבינו ואמר: רבונו של עולם, מפני מה הגלית את בני ומסרתם בידי האומות והרגום בכל מיתות משונות, והחרבת את בית המקדש, מקום שהעליתי את יצחק בני עולה לפניך?

אמר לו הקב"ה לאברהם: בניך חטאו ועברו על כל התורה ועל עשרים ושתיים אותיות שבה. אמר אברהם לפני הקב"ה: רבונו של עולם, מי מעיד בהם בישראל שעברו את תורתך? אמר לו: תבוא תורה ותעיד בהם בישראל.

מיד באה תורה להעיד בהם. אמר לה אברהם: בתי, באת להעיד בהם בישראל שעברו על מצוותיך - ואין לך בושת פנים מפני? זכרי יום שהחזירך הקב"ה על כל אומה ולשון ולא רצו לקבלך עד שבאו בני להר סיני וקבלו אותך וכיבדוך - ועכשיו את באה להעיד בהם ביום צרתם? כיון ששמעה תורה כך, עמדה לצד אחד ולא העידה בהם.

אמר לו הקב"ה לאברהם: יבואו עשרים ושתיים אותיות ויעידו בהם בישראל. מיד באו עשרים ושתיים אותיות.

באה אל"ף להעיד בישראל שעברו על התורה, אמר לה אברהם: אל"ף, את ראש לכל האותיות - ובאת להעיד בישראל ביום צרתם? זכרי יום שנגלה הקב"ה על הר סיני ופתח בך **אֶנֶכִּי ה' אֱלֹהֶיךָ** (שמות כ), ולא קיבלוך אומה ולשון אלא בני - ואת באה להעיד בבני? מיד עמדה אל"ף לצד אחד ולא העידה בהם.

באה ב"ת להעיד בהם בישראל. ואמר לה אברהם: בתי, את באה להעיד על בני, שהם זריזים בחמשה חומשי תורה, שאת בראש התורה (בראשית ברא

אלוקים)? מיד עמדה בי"ת לצד אחד ולא העידה כלום.
וכיון שראו כל האותיות שהשתיקן אברהם, נתביישו ועמדו בעצמן ולא העידו בישראל.

מיד פתח אברהם לפני הקב"ה ואמר: רבנו של עולם למאה שנים נתת לי בן והייתי שמח בו שמחה גדולה ובשעה שאמרת לי העלהו לעולה לפני שמחתי ולא עכבתי על דברך, ובאו מלאכי השרת ואמרו זה לזה: בואו ונראה בן שניתן לו למאה שנה ואינו חס עליו. ועכשיו לא תזכור לי זאת ותרחם עליו, פתח וקרא מקרא זה: **"מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה יומם ולילה את חללי בת עמי"** (ירמיה ח' כ"ג).

פתח יצחק אבינו ואמר: רבנו של עולם בני היכן הם? אמר לו נמסרו ביד צריהם כצאן לטבח. אמר לפניו רבנו של עולם בשעה שאמר לי אבא כפות עצמך על גבי המזבח לא עכבתי על דבריו, עכשיו לא תזכור לי זאת ותרחם על בני. פתח ואמר **"שמעתי ותרגז בטני וגו'"** (חבקוק ג' ט"ז).

פתח יעקב ואמר: רבנו של עולם בני היכן הם? אמר לו עין הרע שלטה בהם והגלו אותם לבבל. פתח וקרא המקרא הזה **"קלים היו רודפינו מנשרי שמים"** (איכה ה' י"ט).

פתח משה ואמר: רבנו של עולם, לא רועה נאמן הייתי על ישראל ארבעים שנה ורצתי לפניהם כסוס במדבר, וכשהגיע זמן שיכנסו לארץ גזרת עלי: במדבר יפלו עצמותי - **ועכשיו שגלו שלחת לי לספוד ולבכות עליהם?**

באותה שעה עמדו כולם באגודה אחת והיו צועקים ובוכים. אמר להם הקב"ה: אבות העולם למה אתם בוכים? אמר להם: אוי לו לזקן שבקטנותו הצליח ובזקנותו לא הצליח, אוי לו למלך שנשבו בניו בחייו ולא יכול להצילם, אוי לו למלך שנעשה שחוק לכל בריותיו, שנאמר **"הייתי שחוק לכל עמי"** (איכה ג' י"ד).

ביקור משה אצל הגולים

באותה שעה אמר משה לירמיה: לך לפני, ואלך אליהם ואראה, מי מניח ידו עליהם? אמר לו ירמיהו: אי אפשר לילך בדרך מפני ההרוגים. אמר לו: אף על פי כן!:

מיד הלך משה וירמיה לפניו, עד שהגיעו לנהרות בבל. ראוהו למשה ואמרו זה לזה: בא בן עמרם מקברו לפדותנו מיד צרינו. יצאה בת קול ואמרה: גזרה היא מלפני! מיד אמר להם משה: בני, להחזיר אתכם אי אפשר, שכבר נגזרה גזרה, אלא המקום יחזיר אתכם במהרה - והניח אותם.

באותה שעה הרימו קולם בבכייה גדולה, עד שעלתה בכיתם למרום; זהו שנאמר: "עַל נְהָרוֹת בְּבֵל שָׁם יִשְׁבְּנוּ גַם בְּכִינוּ" (תהלים קלז).

הספד האבות ומשה

כיון שבא משה אצל אבות העולם, אמרו לו: מה עשו האויבים בבנינו? אמר להם: מהם הרגו בחרב ומהם כפתו ידיהם לאחוריהם, ומהם אסורים בכבלי ברזל, ומהם נפשטים ערומים, ומהם מתו בדרך ונבלתם לעוף השמים ולבהמת הארץ, ומהם מושלכים לחמה רעבים וצמאים.

מיד פתחו כולם ובכו וקוננו בקינות: וי על מה שהגיע לבנינו! היאך הייתם כיתומים בלא אב; היאך ישנתם בצהרים ובקיץ בלא לבוש ובלא כסות! היאך הלכתם בהרים ובחצצים חלוצי נעלים ובלא סנדלים, היאך הייתם טעונים משאות חול! היאך היו ידיכם כפותות לאחוריהם! היאך לא הייתם בולעים רוק שבפיכם!

פתח משה ואמר: ארורה השמש! למה לא חשכת בשעה שנכנס האויב לבית המקדש? השיבה לו השמש: בחייך משה רועה נאמן, היאך אהיה חשוכה - ולא הנחוני ולא הרפו ממני, שהלקוני בששים שבטים של אש ואמרו לי: צאי והאירי אורך!

שוב פתח משה ואמר: וי על זיוך, בית המקדש, היאך חשך?! וי שהגיע זמנו שיחרב, ההיכל נשרף ותינוקות של בית רבן נהרגים, ואבותיהם הולכים בשבי ובגלות.

שוב פתח משה ואמר: שבאים, בחייכם! לא תמיתו אותם מיתה אכזרית ולא תעשו בהם כליה גמורה, ולא תהרגו בן לפני האב ובת לפני האם, שתגיע השעה שהקדוש ברוך הוא יפרע מכם.

והכשדים הרשעים לא עשו כך, אלא היו נותנים בן בחיק אמו ואמרו לאביו: קום שחטהו, היתה אמו בוכה ודמעותיה נושרות עליו, ואביו תולה לו ראשו.

אמר משה לפני הקב"ה: רבונו של עולם, כתבת בתורתך (ויקרא כב): "וְשׂוֹר אוֹ שֶׁה אֶתוֹ וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בַּיּוֹם אֶחָד" - והלא כבר הרגו בנים ואמותיהם כמה וכמה, ואתה שותק...:

רחל מבכה על בניה

באותה שעה קפצה רחל אמנו לפני הקב"ה ואמרה: רבונו של עולם, גלוי לפניך, שיעקב אהבני אהבה יתרה ועבד בשבילי לאבא שבע שנים, וכשהגיע זמן נישואי לבעלי יעץ אבי להחליפני באחותי, ולא קנאתי באחותי ולא הוצאתיה לחרפה. ומה אם אני, שאני בשר ודם, עפר ואפר, לא קנאתי בצרה שלי - אתה, מלך חי וקים ורחמן, מפני מה קנאת בעבודה זרה שאין בה ממש והגלית את בני?

מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ואמר: בשבילך, רחל, אני מחזיר את ישראל למקומם.

זהו שנאמר (ירמיה לא): **כֹּה אָמַר ה', קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע, נְהִי בְּכִי תִמְרוּרִים, רַחֵל מִבְּכָה עַל בְּנֶיהָ מֵאַנָּה לְהִנָּחֵם...**
ונאמר (שם): **מִנְעִי קוֹלְךָ מִבְּכִי וְעֵינַיִךָ מִדְּמָעָה, כִּי יֵשׁ שָׂכָר לַפְעֻלָּתְךָ... וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתְךָ. וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבּוֹלָם:**

וראה זה פלא: כל הטענות הכבדות של האבות: אברהם יצחק ויעקב, תפילת משה וצעקות ירמיהו לא עזרו. הקב"ה לא ענה להם. כשבאה רחל בטענה שמסרה סימניה לאחותה כדי שלא תתביש, מיד נענה הקב"ה ונתן תקווה לעם ישראל, וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבּוֹלָם.

רואים אנו כמה גדולה מעלת גמילות חסדים, הרבה מעבר לכל הטענות הכבדות של האבות. רחל השתמשה באהבת חנם ולכן טענתה התקבלה. ולא בכדי חרב בית שני בגלל שנאת חנם, ובגלל אהבת חנם הוא יבנה.

סגולת ימים אלו

יסודות אלו צריכים אנו להחדיר עמוק בלבנו ולהבין על מה צריך להיות צער החורבן, לחוש את חורבן הפנימיות של בתי גואי, לחוש את ההשפלה של מלכות שמים, עד כמה התרחקנו מה' יתברך. עלינו להבין כמה תורה אבדנו "מלכה ושריה בגויים – אין תורה". אומנם יש לנו ברוך השם תורה גדולה, אבל צריך לדעת שזהו רק שיריים ממה שהיה לנו.

בכל ימות השנה קשה להרגיש את אבלות ירושלים, אבל בימים אלו ניתן לחוש ביתר שאת את צער השכינה והאובדן הגדול (שפתי חיים).

ביזוי כבוד שמים

גבורותיו ונוראותיו

אמר ר' יהושע בן לוי: למה נקרא שמם אנשי כנסת הגדולה? שהחזירו העטרה ליושנה.

משה אמר: "האל הגדול הגבור והנורא". ובא ירמיה ואמר: כשדים

מקרקרים בהיכלו, איה נוראותיו? ולא אמר נורא.

בא דניאל ואמר: כשדים משעבדים בבניו איה גבורותיו? ולא אמר גיבור.
באו אנשי כנסת הגדולה ואמרו: אדרבה הן הן נוראותיו הן הן גבורותיו,
כובש את כעסו ונותן ארך אפים לרשעים. אלו הן נוראותיו, שאלמלא
מוראו של הקב"ה היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין כל האומות (ילקוט
שמעוני י', רמז).

בתקופות הקשות: ירמיה – בתקופת החורבן, דניאל – בגלות בבל, לא
נראו גבורת ה' לעין כל כך, ולכן לא אמרו את כל הפסוק.

אבל אחר כך כשחזרו לארץ ישראל אמרו אנשי כנסת הגדולה: אדרבא
גבורותיו של ה' נראות לעין כל, כאשר ה' כובש כעסו ומאריך אפו
לרשעים, זוהי הגבורה האמיתית.

כותב הרמ"ק (תומר דבורה): הקב"ה מלך נעלב סובל עלבון, אין רגע שאדם
לא ניזון ומתקיים מכוח עליון השופע עליו. הרי ברגע שאדם חוטא באותו
רגע מקבל מה' יתברך שפע לקיומו. לא רק שהקב"ה סובל את חטאו אף
מעניק לו כוח חיות – זו גבורתו.

קיום עם ישראל: "אלו הן נוראותיו, שאלמלא מוראו של הקב"ה היאך
אומה אחת יכולה להתקיים בין כל האומות". עצם קיומו של עם ישראל
ככבשה בין שבעים זאבים היא עדות על מוראו של הקב"ה והשגחתו
הפרטית.

סגולת קיום עם ישראל היא בכך שבשעה שבחלק אחד של העולם מרעים
לעם ישראל, הרי הקב"ה גורם שבחלק אחר של העולם יהיה שקט
ושלווה, כך שעם ישראל יוכל להמשיך להתקיים.

אנשי כנסת הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה, ראו כיצד מתגלות גבורותיו
של הקב"ה בכל המצבים. הם הסתכלו על תקופת ירמיהו ודניאל במבט
לאחור, וראו איך ה' יתברך נותן ארך אפים לרשעים אך במקביל לזה ראו
את גבורותיו של הקב"ה איך הוא שומר על עמו.

ולפי זה נבין את הקינה שהמקונן משווה בין יציאה ממצרים, לבין היציאה

מירושלים לגלות, "בצאתי ממצרים – בצאתי מירושלים". כשם שזכו לראות בגילוי השכינה בשיא תפארתם ביציאה ממצרים, כך ראו בהשגחה הפרטית בשיא שפלותם, ביציאה מירושלים לגלות. "אלו הם גבורותיו אלו הם נפלאותיו" (שפתי חיים).

עשרה הרוגי מלכות

(על פי מדרש אלה אזכרה, ולפי אוצר המדרשים)

ישנם דעות חלוקות מתי נהרגו עשרה הרוגי מלכות, האם בזמן אחד או בתקופות שונות.

גזרת מלכות

כשברא הקב"ה את האילנות היו מתגאים בקומתן ומגביהים עצמן למעלה למעלה, וכיון שברא הקב"ה את הברזל היו משפילים עצמן ואמרו אוי לנו שכבר ברא הקב"ה דבר שיכרות אותנו.

כך אחר חרבן הבית היו פריצי הדור מתגאים ואמרו מה הפסדנו בזה שנחרב הבית הרי יש בינינו תלמידי חכמים שמדריכים את העולם בתורתו ובמצוותיו.

מיד נתן הקב"ה בלב הקיסר של רומי ללמוד תורת משה מפי חכמים וזקנים, והתחיל בספר בראשית והיה לומד עד שהגיע ל "ואלה המשפטים", וכיון שהגיע לפסוק וגונב איש ומכרו וגו' מיד ציוה למלאות פלטירו מנעלים, ושלח לקרוא לעשרה חכמי ישראל, ובאו לפניו והושיבן בקתדראות של זהב.

אמר להם: עומק הדין יש לי לשאול מכם ואל תאמרו לי כי אם הדין ואת האמת והמשפט. אמרו לו: אמור. אמר להם: ומי שגנב איש מאחיו של בני

ישראל והתעמר בו ומכרו מה דינו? אמרו לו: התורה אמרה מות יומת. ענה ואמר להם: אם כן אתם חייבים מיתה, אמרו לו: אמור למה, אמר להם: על מכירת יוסף שמכרוהו אחיו, ואם הם היו בחיים הייתי דן אותם ועתה שאינם בחיים אתם תשאו עוון אבותיכם. אמרו לו: תן לנו זמן ג' ימים, אם נמצא זכות על עצמנו, מוטב, ואם לאו, עשה מה שתחפוץ. ונתרצה להם לדבר זה.

גזרה משמים

יצאו מלפניו וחלו את פני רבי ישמעאל כהן גדול שיזכיר ה' הגדול ויעלה לרקיע ויחקור אם נגזרה גזרה מאת ה' יתברך. טיהר רבי ישמעאל את עצמו בטבילה ובקדושין ונתעטף בטלית ובתפילין והזכיר ה' המפורש בפירושו. מיד נשאו הרוח והביאו למעלה עד הרקיע השישי ופגע בו גבריאל המלאך, ואמר לו: אתה הוא ישמעאל שקונך משתבח בך בכל יום שיש לו עבד בארץ שדומה לקלסתר פניו? אמר לו: אני הוא.

אמר לו: למה עלית לכאן? אמר לו: לפי שמלכות הרשעה גזרה גזירה עלינו לאבד ממנו עשרה חכמי ישראל ועליתי לידע אם הגזרה היא מאת הקב"ה? אמר לו גבריאל: ישמעאל בני, חי נפשך שכך שמעתי מאחורי הפרגוד שעשרה חכמי ישראל נמסרו להריגה ביד מלכות הרשעה. אמר לו רבי ישמעאל: למה? אמר לו: על מכירת יוסף שמכרוהו אחיו, שמידת הדין מקטרגת בכל יום לפני כסא הכבוד ואומרת כלום כתבת בתורתך אות אחת לבטלה, הרי השבטים שמכרו את יוסף ולא פרעת עדיין מהם או מזרעם, לפיכך נגזרה גזרה על עשרה חכמי ישראל למסרם להריגה ביד מלכות הרשעה.

אמר לו ר' ישמעאל: עד עתה לא מצא הקב"ה פריעה במכירתו אלא בנו? אמר לו גבריאל: חי נפשך ישמעאל בני שמיום שמכרו השבטים את יוסף לא מצא הקב"ה בדור אחד עשרה צדיקים וחסידים כמו השבטים, לפיכך הקב"ה פורע מכם.

סמאל שמח בגזרה

אבל אגיד לך האמת, כיון שראה סמאל הרשע שבקש הקב"ה לחתום את החתימה למסור עשרה צדיקים ביד מלכות הרשעה שמח שמחה גדולה, והיה מתפאר לומר ניצחתי את מיכאל השר. מיד חרה אפו של הקב"ה על סמאל הרשע ואמר לו: אי סמאל! או רצונך לפטור עשרה חכמי ישראל מהריגה או תקבל עליך צרעת לעולם הבא, אחד משנים תקבל. אמר לו סמאל הרשע: לא אפטור עשרה צדיקים מהריגה ואקבל עלי גזרתך כאשר דברת.

מיד חרה אפו של הקב"ה על סמאל ולא הספיק את דבריו עד שקרא הקב"ה למטטרון הסופר השר הגדול ואמר לו: כתוב וחתום ששה חדשים נגע צרעת שאת וספחת ובהרת וירקון ושחין רע על אדום הרשעה.

הקרבת נשמות הצדיקים על המזבח

כיון ששמע רבי ישמעאל כך מיד נתקררה דעתו והיה מהלך ברקיע אנה ואנה והיה רואה מזבח סמוך לכסא הכבוד, אמר לגבריאל מה זה? אמר מזבח הוא, אמר לו: ומה אתם מקריבים עליו בכל יום, וכי פרים ואשים למעלה? אמר לו: נפשות של צדיקים אנו מקריבים עליו בכל יום, אמר לו: מי מקריב אותם? אמר לו: מיכאל השר הגדול.

מיד ירד רבי ישמעאל והגיע לארץ והגיד לחבריו שכבר נגזרה גזרה ונכתב ונחתם, והיו מתאוננים בימין על שנגזרה עליהם גזרה קשה כזאת ושמחים בשמאל על ששקלן הקב"ה בצדקות ובחסידות נגד השבטים, והיו יושבים זוגות זוגות רבי ישמעאל ורבן שמעון בן גמליאל, רבי עקיבא ורבי חנניה בן תרדיון, רבי אלעזר בן שמוע ורבי ישבב הסופר, רבי חנינא בן חכניאי ורבי יהודה בן בבא, רבי חוצפית המתורגמן ורבי יהודה בן דמא.

א. הריגת רבן שמעון בן גמליאל

נכנס הקיסר וכל גדולי רומי אחריו, אמר להם מי ייהרג תחלה?
ענה רבי שמעון בן גמליאל: אני נשיא בן נשיא מזרעו של דוד מלך ישראל
עליו השלום אני אהרג תחלה.
ענה רבי ישמעאל כהן גדול ואמר אני כהן גדול בן כהן גדול מזרעו של
אהרן הכהן אני אהרג תחלה ואל אראה במיתת חברי.

אמר הקיסר: זה אמר אני אהרג תחלה וזה אמר אני אהרג תחלה אם כן
הפילו גורלות ביניהם, ונפל הגורל על רבן שמעון בן גמליאל. ציוה הקיסר
לחתוך את ראשו תחלה וחתכוהו. צווח עליו רבי ישמעאל במר נפש
ואמר: אי תורה ואי שכרה! הלשון שהיתה מבארת התורה בשבעים
לשונות איך עתה לוחכת את העפר. והיה מתאונן ובוכה על רבן שמעון בן
גמליאל.

ב. הריגת רבי ישמעאל כהן גדול

אמר לו הקיסר: מה זה הזקן שאתה בוכה עליו היה לך לבכות על עצמך?
אמר לו: איני בוכה על עצמי שחברי גדול ממני בתורה ובחכמה, ועל
שקדמני בישיבה של מעלה אני בוכה.

עוד הוא מדבר ומתאונן ובוכה ומקונן נשקפה בתו של הקיסר בעד החלון
וראתה יפיו של רבי ישמעאל כהן גדול ונכמרו רחמיה עליו ושלחה לאביה
ליתן לה שאלה ובקשה אחת, ושלח לה הקיסר בתי כל אשר תאמרי
אעשה חוץ מרבי ישמעאל וחביריו. שלחה לו אבקש ממך להחיות את
נפשו, שלח לה כבר נשבעתי, שלחה לו אבקשך אם כן שתצווה להפשיט
את עור פניו כדי להסתכל בו במקום מראה.

מיד ציוה להפשיט את עור פניו, וכיון שהגיע למקום תפילין צעק צעקה
גדולה ומרה ונזדעזעה שמים וארץ, צעק פעם שנייה ונזדעזע כסא הכבוד.
אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה צדיק כזה שהראית לו כל גנזי העולם

עליונים ורזי תחתונים ייהרג במיתה משונה מזה הרשע, זו תורה וזו שכרה? אמר להם הניחו לו שתעמוד זכותו לדורות שלאחריו. אמר הקב"ה מה אעשה לבני גזירה היא ואין מי שיפר אותה. יצאה בת קול ואמרה אם אשמע קול אחר אהפוך את כל העולם לתוהו ובהו. וכששמע רבי ישמעאל כך, שתק. אמר לו הקיסר: עד עתה לא בכית ולא צעקת ועתה אתה צועק? אמר לו: לא על נשמתי אני צועק אלא על מצוות תפילין שלוקחים ממני. אמר לו הקיסר: עדיין אתה בוטח באלוקיך, אמר לו: הן יקטלני לו אייחל. מיד יצאה נשמתו של רבי ישמעאל.

אהפוך עולם לתוהו ובהו

כדי להבין תשובתו של הקב"ה מביא המגיד מדובנה משל: המלך נתן לחייט בד יקר וציווה עליו לעשות לו בגד מלכותי. כשראה המלך את הבגד היפה שמח מאד, אך שאל היכן יתרת הבד? החייט השיב שלא נשארה כל יתרה, אך המלך לא האמין לו. כשהחל החייט לפרוס את הבגד, כעס עליו המלך שהוא מקלקל את הבגד היפה. השיב החייט שאין אפשרות להראות שאכן כל הבד מצוי בין התפרים אם אפרוס את כל החליפה תראה את כל מידת הבגד ותבין שהכל נוצל כהלכה.

כן הנמשל: כששואלים זו תורה וזו שכרה? עונה הקב"ה "אהפוך עולם למים", כלומר אחזיר את העולם למצבו שלפני בריאת העולם, ואז יהיה הכל ברור. אבל עכשיו במצבנו, שאנו מלובשים בחומר אי אפשר לנו להבין. (הרב שמחה הכהן קוק שליט"א).

ג. הריגת רבי עקיבא

הגמרא (ברכות 10א:) מספרת: שלמרות הגזרה שלא ללמוד תורה, לא נמנע רבי עקיבא להקהיל קהילות ברבים ולעסוק בתורה. ידוע המשל שהמשיל על כך רבי עקיבא על השועל שהציע לדגים לעלות ליבשה ולדור יחד, ועל

תשובתם של הדגים: ומה במקום חיותנו אנו מתייראים במקום מיתתנו על אחת כמה וכמה. ומסיים רבי עקיבא: אף אנחנו עכשיו שאנו יושבים ועוסקים בתורה שכתוב בה כי הוא חיך ואורך ימך כך, אם אנו הולכים ומבטלים ממנה על אחת כמה וכמה. רואים אנו כאן את מסירות הנפש העצומה של רבי עקיבא על לימוד התורה, אף במקום סכנה נפשות.

הריגת רבי עקיבא: בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו רבנו עד כאן? אמר להם כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי מתי יבוא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו? והיה מאריך באחד (של קריאת שמע) עד שיצאה נשמתו באחד.

יצאה בת קול ואמרה אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד. אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה זו תורה וזו שכרה (תהילים יז) "ממתים ידך ה' ממתים וגו'" אמר להם "חלקם בחיים" יצאה בת קול ואמרה "אשריך רבי עקיבא שאתה מזומן לחיי העולם הבא" (מסכת ברכות סא:).

ומסביר העמק דבר: "בכל יום הייתי מצטער על פסוק זה אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו כו" - ולא שהיה רבי עקיבא מקווה למיתה רעה זו חלילה. אלא שהיה מצפה כשיגיע למות בעתו לא יתבלבל ויהיה בדעת צלולה לקיים מצוות יחוד ולקרוא שמע, ועתה הרגיש בעצמו שהגיע למות ולכן היה מקבל עול מלכות שמים באהבה.

קבורת רבי עקיבא: המדרש מתאר שלאחר שמת רבי עקיבא לא הניחו (המלכות) לקבורו החזירוהו לבית האסורים, וישב שם שר בית הסוהר לשמרו. בא אליהו הנביא, ועמד על פתח רבי יהושע הגרסי. אמר לו: שלום עליך רבי. אמר לו: שלום עליך רבי ומורי, אמר לו: מה אתה

צריך? אמר לו אליהו: כהן אני ובאתי להגיד לך שרבי עקיבא מת בבית האסורים.

מיד הלכו שניהם לבית האסורים, מצאו דלת שערי בית האסורים פתוח, ושר בית הסוהר היה ישן, וכל מי שהיו בבית הסוהר היו ישנים, והשכיב את רבי עקיבא על המטה ויצא. מיד, טיפל בו אליהו זכור לטוב, ונטלו על כתפו. וכשראה יהושע הגרסי, כך, אמר לאליהו, רבי, והלא אמרת לי כהן אתה וכהן אסור להיטמא למת? אמר לו: חייך, רבי יהושע בני. חס ושלום, שאין טומאה בצדיקים אף לא בתלמידיהם.

והיו מוליכים אותו כל הלילה, עד שהגיעו אצל אנטיפטרס של קוצרים. כיון שהגיעו לשם, עלו שלש מעלות וירדו שלש מעלות, ונפתחה המערה לפנייהם, וראו שם במערה, כסא וספסל ושולחן ומטה ומנורה. והשכיבו לרבי עקיבא על המטה, ויצאו. כיון שיצאו, נסתמה המערה, ודלקה הנר על המטה. וכשראה אליהו זכור לטוב כן, פתח ואמר, אשריכם צדיקים, ואשריכם עמלי תורה, ואשריכם יראי שמים, שגנוז לכם וטמון לכם ומשומר לכם מקום בגן עדן לעתיד לבוא. אשריך רבי עקיבא שנמצא לך מלון טוב בשעת מיתתך. ועליך נאמר, חכמות בנתה ביתה וגו', וישבה לפתח ביתה וגו', טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שלחנה וגו'. על ענין השולחן ומטה ומנורה הערוכים שם בתוך המערה (מדרש משלי).

ד. רבי חנינא בן תרדיון

כשתפסו את רבי אלעזר בן פרטא ור' חנינא בן תרדיון, אמר לו רבי אלעזר לרבי חנינא: אשריך שנתפסת על דבר אחד אוי לי שנתפסת על חמישה דברים. אמר לו ר' חנינא: אשריך שנתפסת על חמישה דברים ואתה ניצול, אוי לי שנתפסתי על דבר אחד ואיני ניצול, שאתה עסקת בדברי תורה וגמילות חסדים, ואני לא עסקתי אלא בתורה בלב.

מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה, ומקהיל קהילות

ברבים, וספר תורה מונח לו בחיקו. הביאוהו וכרכוהו בספר תורה, והקיפוהו בחבלי זמורות, והציתו בהן את האור. והביאו ספוגים של צמר, ושראום במים, והניחום על לבו שלא תצא נשמתו מהרה.

אמרה לו בתו אבא אראך בכך אמר לה אילמלי אני נשרפתי לבדי היה הדבר קשה לי, עכשיו שאני נשרף וספר תורה עמי מי שמבקש עלבונה של ספר תורה הוא יבקש עלבוני.

אמרו לו תלמידיו רבי מה אתה רואה? אמר להן גיליונות נשרפים ואותיות פורחות. אף אתה פתח פִּיך וּתְכַנֵּס בֶּךְ הָאֵשׁ (ותמות במהרה). אמר להן מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל הוא בעצמו.

אמר לו קלצטונירי: רבי אם אני מרבה בשלהבת ונוטל ספוגים של צמר מעל לבך אתה מביאני לחיי העולם הבא? אמר לו: הן. השבע לי, נשבע לו. מיד הרבה בשלהבת ונוטל ספוגים של צמר מעל לבו יצאה נשמתו במהרה. אף הוא קפץ ונפל לתוך האור. יצאה בת קול ואמרה רבי חנינא בן תרדיון וקלצטונירי מזומנים הן לחיי העולם הבא. בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים (מסכת עבודה זרה י:).

ה. רבי יהודה בן בבא

רבי יהודה בן בבא היה בגזרת הסמיכה, שגזרה מלכות גזרה שכל הסומך ייהרג וכל הנסמך ייהרג. מה עשה יהודה בן בבא? הלך וישב לו בין שני הרים גדולים וסמך שם חמישה זקנים והם: רבי מאיר ור' יהודה ורבי שמעון ורבי יוסי ורבי אליעזר בן שמוע. כיון שהכירו אויביהם בהם, אמר להן בניי רוצו! אמרו לו רבי, מה תהא עליך! אמר להן: הריני מוטל לפניהם כאבן שאין לה הופכין. אמרו: לא זזו משם עד שנעצו בו שלוש מאות לונביאות של ברזל ועשאוהו ככברה (סנהדרין י"ד).

ו-ז. רבי ישבב ורבי חוצפית

רבי ישבב ורבי חוצפית היו בעלי פקודות בבית דין אשר ביבנה והסתתרו בראשונה בצפורי מפני הנציב המבקש את נפשם. וגם עליהם עברה כוס התרעלה.

ח. רבי יהודה בן דמא

לאחר ויכוח קשה בין רבי יהודה בן דמא לקיסר, כעס עליו קיסר. ציווה לקשור שערות ראשו בזנב סוס ולמושכו בכל רחובות רומי, ואחר כך חתך את בשרו אברים אברים. בא אליהו ואסף אבריו וקברם במערה הסמוכה לנהר היורד לפני רומי.

ט. רבי אלעזר בן שמוע

אמר המקונן: רעדה תאחוז כל שומעי שמוע, ותזיל כל עין דמע דמוע, ויהפך לאבל כל שעשוע – על הריגת רבי אלעזר בן שמוע.

י. רבי חנינא בן חכנאי

אמר המקונן: כלוני צוררי ומעני ומלאו כרסם מעדני (דברים הנעימים לי), והשקוני ריש (רעל) ומר ולעני – בהריגת רבי חנינא בן חכנאי.

הרוגי לוד

בין הרוגי מלכות נחשבו גם הרוגי לוד, אשר חז"ל אמרו עליהם כי אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתן, והם שני אחים שהודו שהרגו בת המלך אף על פי שלא עשו כן, כדי להציל את ישראל (פסחים נ. ורש"י).

אל נקמות ה'

אמר המקונן (בקינות ט' באב): "נאקת חלל בכל דור בכליון וחרץ. סורו טמא קראו למו כטומאת השרץ. מאין יבוא עזרי לעמוד בפרץ? עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ".

רבונו של עולם עמך סבל במשך כל הדורות, כל אומה ולשון הציקה לישראל: הרגו, טבחו, שרפו, טבעו בים וכו' והכל בגלל שהם עמך, יהודים. לכן רבונו של עולם: "עֲשֵׂה לָהֶם כְּמִדַּתְּ כְּסִיסְרָא כְּגִבִּין בְּנַחַל קִישׁוֹן: נִשְׁמְדוּ בְּעֵין דָּאָר הָיוּ דָּמֵן לְאֲדָמָה: שִׁיתְמוּ נְדִיבִימוּ כְּעֶרֶב וְכִזְאָב וְכִזְבַּח וְכִצְלָמָנֶע כָּל נְסִיכִימוּ...אֱלֹהֵי שִׁיתְמוּ כְּגִלְגֹּל כְּקֶשׁ לִפְנֵי רוּחַ: כְּאֵשׁ תִּבְעֶר יָעַר וְכִלְהָבָה תִּלְהֶט הָרִים: כֵּן תִּרְדָּפֵם בְּסַעְרְךָ וּבְסוּפְתְּךָ תִּבְהֹלֵם" (תהילים פג).

על אלה אני בוכייה

אומר ירמיה במגילת איכה (א/טז): "עַל אֱלֹהִים אֲנִי בֹכֶיָה עֵינֵי עֵינֵי
לִרְדֵּה מַיִם כִּי רָחֵק מִמֶּנִּי מְנַחֵם מְשִׁיב נֶפְשִׁי הָיוּ בְנֵי שׁוֹמְמִים כִּי גִבֹר
אֹיֵב".

האדם צריך להבין מה קרה בחורבן. מה היה לפני החורבן ומה הפסדנו
לאחריו. לא פעם אדם מנסה לבכות אך לא מצליח, ופעמים אף אינו מבין
למה צריך לבכות.

על מה בוכים

הסיפור הזה, משקף את היחס המרוחק שיש ליהודים רבים לגבי הגלות
והגאולה, ויש בו הסבר כלשהו, לגבי הקושי שלנו להתחבר בתשעה באב,
לתחושת האבל ולקריאת מגילת איכה.

באייר תשכ"ז (יוני 1967), כאשר צה"ל שיחרר את הכותל, החיילים
היהודיים פרצו בבכי. הם עברו זה עתה קרב עקוב מדם, בו נפלו חללים
רבים (ללא כיסוי אווירי) וזכו להיות היהודים הראשונים שנגעו בכותל, לאחר
20 שנות פירוד בקירוב. מספרים על שניים מהחיילים, שלא הצליחו להבין
על מה כולם בוכים. "כן, הכותל הוא מבנה היסטורי חשוב, אבל האם
שמעתם פעם מישהו בוכה על החומה הסינית?" פתאום התחיל אחד
מהם לבכות בצורה בלתי נשלטת. "על מה אתה בוכה?" שאל אותו חברו.
והוא ענה: "אני בוכה על זה, שאיני לא מסוגל להבין על מה כולם בוכים!"

בדומה, אם אנחנו לא יודעים 'מה יש לבכות בתשעה באב', אנחנו צריכים
לבכות על זה שאנחנו לא יודעים על מה לבכות! (הרב אבי גלד).

בכית רבן גמליאל

מעשה באשה אחת שכנתו של רבן גמליאל שמת בנה והיתה בוכה עליו בלילה. שמע רבן גמליאל קולה ובכה כנגדה (על חורבן בית המקדש) עד שנשרו ריסי עיניו (סנהדרין קד:).

רבן גמליאל בא ללמדנו: כשאין בית המקדש, שוב אין מושב הקב"ה בארץ, הסתר פנים מוחלט, הכל חושך. כשאדם מקבל צרות וייסורים לא יודע מפני מה, לא יודע עד מתי, לפי שהכל חושך. כשאדם יודע שיש קץ לייסורים, הוא יודע מפני מה קיבלם יותר קל לו, אבל כשהכול לא ברור המצב קשה כפליים.

כשראה רבן גמליאל שאותה אשתו שמתו בניה לא מפסיקה לבכות ולא נרגעת, הבין שהסיבה היא כיון שלא יודעת מה הסיבה, הכל חושך. מיד נזכר רבן שמעון בזמן שבית המקדש היה קיים, הכל היה ברור. ועכשיו שיש הסתר, הדבר גורם להכפיל ולשלוש הצער, ולכן התחיל לבכות על החורבן (הרב חיים הורוביץ).

נהר של דמעות

לאחר הסתלקותו של רבי יצחק מווארק, נסע בנו, רבי יעקב דוד, אל הרבי מקוצק והתלונן באוזניו שאינו זוכה שאביו יתגלה אליו. הבטיח לו הרבי מקוצק שיראהו בקרוב, ואכן כעבור מספר ימים, בעודו בקוצק, התגלה רבי יצחק לבנו.

סיפר על כך הבן לרבי מקוצק, והרבי שאלו: "באיזה מצב ראית את אביך"? השיב הבן: "הוא עמד סמוך לנהר, שעון על מקלו, ועיניו מביטות אל מי הנהר". נאנח הרבי מקוצק ואמר: "הנהר הזה הוא מדמעותיהם של ישראל".

גבורת ילדות וילדים

אמר רבי יהודה אמר שמואל: מעשה בארבע מאות ילדים וילדות שנשבו לקלון (ולחרפה) והרגישו בעצמן למה הן מתבקשים, אמרו זה לזה: אם אנו טובעים בים אנו באים לחיי העולם הבא? דרש להם הגדול שבהם "אמר ה' מבשן אשיב אשיב ממצולות ים" (תהלים ס"ח כ"ג) אמר ה' מבשן אשיב מבין שיני אריות ממצולות ים אלו שטובעים בים. כיון ששמעו ילדות כך עמדו כלן וטבעו את עצמן בים, נשאו ילדים קל וחומר בעצמם ומה הללו שדרכם לכך טבעו את עצמן אנו שאנו זכרים על אחת כמה וכמה, עמדו כולם וטבעו את עצמם ועליהם מקונן ירמיה ואמר (תהלים מ"ד כ"ג) "כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה" (מדרש זוטא איכה א). על אלה אני בוכיה.

חנה ושבעת בניה

בשעה ששבה קיסר את חנה ושבעת בניה אמר להם בואו והשתחוו לעבודה זרה. אמרו לו: כתוב בתורה "אנכי ה' אלוקיך" (שמות כ' ב'). אמר להם קיסר: הרגו אותם. הביאו הגדול שבהם אמר ליה עבוד לעבודה זרה. אמר לו: כתוב "לא יהיה לך אלוקים אחרים על פני". אמר להם קיסר: הרגוהו, הביאו את הבן השני אמר לו: עבוד עבודה זרה. אמר ליה כתוב "זובח לאלוקים יחרם", אמר להם: הרגוהו. הביאו את השלישי, אמר לו: עבוד עבודה זרה, אמר לו: כתוב לא תשתחוה לאל אחר אמר להם: הרגוהו.

עד שהגיעו לשביעי. אמר לו: עבוד עבודה זרה, אמר לו: כתוב "את ה' האמרת היום" (דברים כ"ו י"ז) ועוד כתוב אחר אומר "וה' האמירך היום", כבר נשבענו לקדוש ברוך הוא שאין אנו ממירים אותו באלוה אחר, ונשבע הקב"ה לנו שאינו ממירנו באומה אחרת. אמר לו קיסר: אני רואה שאתה הקטן מכולם ואני חס על נפשך, אני אזורק את טבעתי לפני עבודה זרה ותביא לי, ויראה כאילו השתחוית לעבודה זרה ותכבד אותי ותינצל. אמר לו: חבל עליך קיסר, ומה לכבודך כך לכבוד מלך מלכי המלכים שהוא

התורה אומרת לנו: "בצדק תשפוט עמיתך", תדון אותו לכף זכות. מעשים רבים וטעויות נוראות נפלו בעולם בגלל שלא דנו לכף זכות.

הדרך להגיע לדון לכף זכות

הדרך להגיע לדון לכף זכות, הוא על ידי חיפוש היטב בטוב ובאור שיש בכל יהודי, ולכן אף אם נדמה לאדם שחברו הציק לו והתכוון להקניטו, עם כל זה, אם יתאמץ לחפש נקודת אור אצל חברו, אז ידון אותו לכף זכות, וכפי שהיה אומר רבי דוד מלעלוב: אין יהודי רע בעולם, אם תבחין ברע שביהודי, הרי שגילית את החלק הלא יהודי שבו, את הגוי שביהודי...

רבי מרדכי מלכוביץ היה אומר: אדם מישראל הריהו כדינר של זהב, גם אם לפעמים מעלה חלודה או מלוכלך ברפש, צריך לרחצו ולמרקו ואז יחזור אליו אורו.

וידוע הדבר ומפורסם העניין, שהאדמו"ר רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל, היה מרבה ללמד זכות על עם ישראל (פירוש להיות סגורם של ישראל), והיה אומר שכל אדם מחויב תמיד ללמד זכות וסנגוריה על ישראל ולראות תמיד רק את הטוב שבהם, ובודאי הבא להיטהר במידה זו מסייע לו השם יתברך, שלא יראה שום רע חלילה בישראל, ויוכל תמיד ללמד סנגוריה ולזכות את ישראל.

רבי לוי יצחק, לא היה רק נאה דורש, כי אם גם נאה מקיים לספר תמיד בשבחיו של כל אדם מישראל. זאת היתה דרכו התדירה, וכשהיה שומע אחד מישראל מוציא לעז או דיבה על חברו, מדבר בגנותו ומספר על חטאיו, מיד היה נטפל אליו ואומר לו בלשון רכה: כלום אינך חושש להוציא לעז חלילה, על תפילין של הקדוש ברוך הוא שנאמר בהם "ומי כעמך ישראל?"...

אוהב היה רבי לוי יצחק כל אדם מישראל ורחמיו על כל מי שהיה נקרא בשם יהודי, וכל איש ישראל היה אצלו בחזקת כשרות והיה מלמד עליו

זכות. כשסיפרו לו פעם אחת, על יהודי זקן אחד בן שבעים, שהמיר את דתו אמר הוא: "הביטו וראו, שגם הפחותים שבישראל יש בהם איזה ניצוץ של קדושה, כי הרי גם יהודי מומר זה נלחם שבעים שנה עם יצרו הרע ולא רצה לכפור באלקי ישראל..." (שבילי המועדים).

מתי חובה לדון לכף זכות?

האם בכל מקרה, אף הקיצוני ביותר עלינו לדון לכף זכות? יש להבחין בזה בשלושה מצבים:

- א. כשהאדם שמדובר עליו הוא צדיק, בכל מקרה יש לדונו לכף זכות, אף שהמעשה נראה ממש כחובה. לפי שאדם זה כמעט כל מעשיו בקדושה וטהרה סביר להניח שאף במקרה זה מעשיו בסדר אלא שאנו לא מבינים מספיק את המצב, את "מקומו".
- ב. אדם בינוני: אם יש ספק אם התנהגותו שלילית או חיובית, חובה עלינו לדונו לכף זכות. אבל כשברור שההתנהגות שלילית בלי ספק, אין חובה לדונו לכף זכות.
- ג. אדם רשע שמוחזק לעושי עוולה, אין צריך למצוא תירוץ למעשיו, ומותר לדונו לכף חובה.
(המאירי).

המעלות לדון לכף זכות

הנה, רואים ושומעים אנו על אנשים הלוקים במידת השנאה או בהקפדה עד כדי אשר מתגלגלים המה על מטותיהם לילות שלמים ללא שינה כשלבם בוער על עלבונם. אינם מסוגלים לפעמים גם לאכול. אין להם

מצב רוח, שמחה ונחת מכל אשר להם. רק נזכרים באותו פוגע, נסחבת מחשבתם לרצון לנקמה ושוכחים את כל מה שסביבם, ובזה נתפס כל עולמם, איך הוא פגע בי... איך הוא דיבר אלי, מי הוא שכך העז לפגוע בי? אני חייב להראות לו מי אני, אני חייב ללמדו לקח. ובפרט אם הוא משתף בצערו אחרים – כמה לשון הרע ומחלוקת ורכילות מתרבה מכך. אדם שמרגיל עצמו ללמד כף זכות הרי כל המקרים הקשים ביותר נעשים חלקים ונעימים.

מידה כנגד מידה

כאמור כתבו הצדיקים הקדמונים, שאין דנים את האדם בשמים עד שידון הוא את חברו מקודם, שיאמר כך וכך עונש מגיע לזה בשביל זה, אז בזו השעה דנים אותו כך... חס ושלום. דע כי כפי הנהגתך עם בני אדם כך יתנהגו בשמיים עמך מידה כנגד מידה (החיד"א).

ומי שמרגיל עצמו לדון את חברו לכף זכות, אז כשיש על זה האדם קטרוג חס וחלילה או על אחד מבני ביתו, אומרים בשמים למקטרג: כשם שהוא דן לכף זכות, כך אין לכם רשות לחייבו, אלא רק לזכותו. וכך לאחר אריכות ימיו (בעולם האמת), הגם שיש עליו מקטרגים גדולים בשביל עוונותיו, חסים עליו בשמים ומוצאים לו איזו זכות, כי אין לך אדם שאין לו איזה לימוד זכות. ואם ירגיל עצמו ללמד זכות על בני אדם ככה ישולם לו ממש, כמאמר חז"ל "הדן את חברו לכף זכות, דנין אותו בשמים גם כן לזכות".

ומובא בספר "פאר לישרים" בשם הרב הקדוש ר' פנחס מקוריץ ז"ל: הדן וממליץ טוב על ישראל, מתלבש בו ניצוץ קדוש ממיכאל שהוא אפטרופוס של ישראל.

הדן לכף זכות חייו קלים יותר

הדן לכף חובה, הרי ימיו חולפים מתוך מתח וחשדנות שנזקיהם ברורים. אבל הדן לכף זכות הרי הוא אוהב את כולם, וכולם אוהבים אותו, "אוכל פירותיהם בעולם הזה", ובנוסף ממתין לו שכרו "והקרן קיימת לעולם הבא".

להפוך לב שונא לאוהב

אמר רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל (ודבריו מובאים ב"ארחות חיים") דבר מנוסה: אם יהיו לו לאדם שונאים חס וחלילה אם ישכנע את עצמו שהם צדיקים גמורים וידון אותם לכף זכות, תיכף יתהפך לבבם לאוהבים לו.

ובמדרש (משלי יב), אם ראית אדם שמדבר טוב על חברו אף מלאכי השרת מדברים עליו טוב, ואם ראית אדם שמדבר רע על חברו אף מלאכי השרת מדברים עליו רע.

ובספר "קדושת הלוי" (פרשת בשלח) ביאר את הפסוק "ה' צילך על יד ימינך", דהיינו שהצל עושה מה שהאדם עושה, ההתנהגות עם האדם בשמים היא כפי התנהגותו בארץ, לכן אם מתנהג בחסד וברחמים בה במידה ידונו אותו בשמים.

רבי נחמן מברסלב זצ"ל כותב: שאפילו מי שנראה רשע גמור, חס וחלילה, צריך לחפש ולמצוא בו אחיזה מעט טובה, שבאותו המעט הוא אינו רשע ועל ידי שידון אותו לכף זכות, על ידי זה מעלה אותו ואף יוכל להשיבו בתשובה.

פירותיהם בעולם הזה והקרן לעולם הבא

מספרת הגמרא (שבת קכז): אמר רב יהודה בר שילא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: ששה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא ואלו: הן הכנסת אורחים, ביקור חולים, עיון תפלה, השכמת

בית המדרש, המגדל בניו לתלמוד תורה והדן את חברו לכף זכות. ופירש רש"י: דן את חברו לכף זכות בכלל הבאת שלום, שמתוך שהוא מכריעו לזכות, ואומר: לא חטא לי בזאת, אנוס היה, או לטובה נתכוון יש שלום ביניהם.

לימוד כף זכות בארץ משפיע גם בשמים

כשיש לימוד כף זכות בארץ, משפיע הדבר שגם בשמים ילמדו זכות על אותו אדם.

שכן מצינו במסכת חגיגה (יט:): רבא מצאו לאליהו הנביא. אמר לו: מה עושה הקב"ה? אמר לו: אומר דברי תורה מפי כל החכמים חוץ מדברי תורה של רבי מאיר, כיון שלמד תורה מפי אלישע בן אבויה שיצא לתרבות רעה.

מיד לימד רבא זכות על רבי מאיר. אמר לו לאליהו דרך משל: רבי מאיר רימון מצא, תוכו אכל קליפתו זרק (כלומר רבי מאיר קיבל מאלישע רק את הדברים הטובים). אמר לו אליהו: ברגע זה התחיל הקב"ה לומר גם דברי תורה של רבי מאיר, וזאת כתוצאה של לימוד זכות של רבא.

הרי אנו רואים שעל פיהם של מטה נידונים למעלה. וטעם גדול יש בדבר שאף על פי שידוע הקדוש ברוך הוא זכותו לא רצה לעשות קודם מפני תרעומת מדת הדין.

אדם חורץ על עצמו את דינו

ידוע הפירוש החסידי על מאמר המשנה "ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו" (אבות ג, כ), שאחת הדרכים להיפרע מן האדם, היא לגרום לו לחרוץ דין ומשפט על מעשה של הזולת, מבלי לדעת כי בעצם הוא שופט את עצמו, ואחר-כך אומרים לו, שכמשפט הזה, שחרץ על זולתו, כן ייעשה לו. מכאן החשיבות הגדולה של לימוד זכות על הזולת, שכן ייתכן מאוד שבכך

מלמד האדם זכות על עצמו.

הדוגמא הבולטת ביותר כשבא נתן הנביא להוכיח את דוד על שלקח את בת שבע. מספר נתן הנביא שהיה אדם רש ולו כבשה אחת ובא העשיר שהיה לו צאן ובקר רב וגזל ממנו את הכבשה. מיד חרץ דוד את דינו של העשיר: "וַיַּחַר אֵף דָּוִד בְּאִישׁ מָאֵד וַיֹּאמֶר אֶל נָתָן חִי ה' כִּי בֶן מִוֶּת הָאִישׁ הָעֹשֶׂה זֹאת" (שמואל ב, יב-ה). מיד משיבו נתן הנביא: "וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל דָּוִד אֲתָה הָאִישׁ".

לפיכך אמרו חכמינו: "הוי דן את כל האדם לכף זכות" אל תהא בהול לחרוץ את משפטו של הזולת, כי "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו", דע שמראים לך זאת אצל חברך על מנת שתדון אותו כיון שאתה כבר הגעת למקומו וכבר עשית מעשה זה, כך או אחרת, והמשפט אשר תחרוץ עליו יהיה משפטך אתה, אם תדון את חברך לכף זכות הרי אתה מיטיב לעצמך...

זוהי הכוונה שבפסוק: "מִכָּל פְּשָׁעֵי הַצִּילָנִי חֲרַפְתָּ נָבֵל אֶל תְּשִׁימֵנִי" (תהילים ט, ט) דוד המלך מבקש מרבונו של עולם: הצילני נא מכל פשעי לבל איענש עליהם בזה ש"חרפת נבל אל תשימני" שלא תשימני למחרפו של הנבל העושה רעה, ומתוך שלא אחרף את הנבל ולא אדון אותו לכף חובה אגמול טובה לעצמי ואנצל מעונש על חטאי (הבעל שם טוב לוקט ממעינה של תורה).

מבאר האדמו"ר מלובאוויטש: בעצם לימוד הזכות מסייע לאותו יהודי להתגבר על הניסיונות המזומנים לו. כאשר חבריו דנים אותו לכף זכות, מגלים הם בכך את ה'זכות' שבו - את כוחותיו הזכים והנעלים - אשר בכוחם יוכל לעמוד בפועל בניסיונותיו, וסוף-סוף תתבטל ה'גנות' שבו.

תפילה לזכות לדון לכף זכות

בידוע על כל דבר צריך בנוסף תפילה, כי כוחה של התפילה הוא מעבר

לכל המעשים שלנו. להלן תפילה לבורא עולם שיעזור לנו לדון לכף זכות:

"אבי שבשמים עזרני והושיעני שאזכה לדון את כל האדם לכף זכות, אפילו החולקים עלי ועל צדיקי אמת, והמבזים אותם, בכולם אזכה למצוא זכות וטוב.

ואזכה לקים באמת מה שאמרו רבותינו ז"ל 'אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו' באופן שיתבטל כל המחלקת שבעולם ויהיה נמשך שלום גדול ואחדות בין כל ישראל באמת" (ליקוטי תפילות).

סיפורי כף זכות מהתלמוד

אמרו חז"ל: "הדן את חברו לכף זכות דנים אותו לכף זכות מן השמים" (שבת קכ"ז).

מובאות בתלמוד כמה מעשיות, המספרות על התנאים והאמוראים (חכמי התלמוד) שהיו רגילים לדון את האדם לכף זכות. ומהם נלמד אף אנו לדון לכוף זכות.

משכורות הפועל

מספרת הגמרא (מסכת שבת דף קכז:): תנו רבנן: "הדן חבירו לכף זכות דנין אותו לזכות". מעשה באדם אחד (מיוחס הדבר לרבי עקיבא) שירד מגליל העליון ונשכר אצל בעל הבית אחד בדרום למשך שלוש שנים. ערב יום הכיפורים אמר לו: תן לי שכרי ואלך ואזון את אשתי ובני, אמר לו: אין לי מעות. אמר לו: תן לי פירות, אמר לו אין לי. תן לי קרקע, אין לי. תן לי בהמה, אין לי. תן לי כרים וכסתות, אין לי.

הפשיל (רבי עקיבא) כליו לאחוריו והלך לביתו בפחי נפש. לאחר הרגל (החג) נטל בעל הבית שכרו בידו ועמו משאוי (משא) ג' חמורים. אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים והלך לו לביתו. אחר שאכלו ושתו נתן לו שכרו.

אמר לו: בשעה שאמרת לי תן לי שכרי ואמרתי אין לי מעות במה חשדתני? אמרתי: שמא פרקמטיא (סוורה) בזול נזדמנה לך ולקחת בהן. ובשעה שאמרת לי תן לי בהמה ואמרתי אין לי בהמה, במה חשדתני? אמרתי: שמא מושכרת ביד אחרים. בשעה שאמרת לי תן לי קרקע ואמרתי לך אין לי קרקע, במה חשדתני? אמרתי: שמא מוחכרת ביד אחרים היא. ובשעה שאמרתי לך אין לי פירות, במה חשדתני? אמרתי:

שמה אינן מעושרות. ובשעה שאמרתי לך אין לי כרים וכסתות, במה חשדתני? אמרתי: שמה הקדיש כל נכסיו לשמים.
אמר לו: העבודה (לשון שבועה) כך היה. הדרתי כל נכסי בשביל הורקנוס בני שלא עסק בתורה וכשבאתי אצל חבריי בדרום התירו לי כל נדרי. ואתה כשם שדנתני לזכות, המקום (הקב"ה) ידין אותך לזכות".

הביקור אצל מטרוניתא אחת

הגמרא (מסכת שבת קכז:) מספרת: תנו רבנן: פעם אחת הוצרך דבר אחד לתלמידי חכמים אצל מטרוניתא אחת (גבירה מכובדת) שכל גדולי רומי מצויים אצלה. אמרו: מי ילך? אמר להם ר' יהושע: אני אלך. הלך רבי יהושע ותלמידיו, כיון שהגיע לפתח ביתה חלץ את התפילין שלו ברחוק ארבע אמות ונכנס ונעל הדלת בפניהן. אחר שיצא, ירד וטבל ושנה לתלמידיו.

אמר להם: בשעה שחלצתי תפילין. במה חשדתוני (שהיה מקום לחשד שנכשל איתה בעבירה)? אמרנו, כסבור רבי, לא יכנסו דברי קדושה במקום טומאה. בשעה שנעלתי במה חשדתוני? אמרנו שמה דבר מלכות יש בינו לבינה. בשעה שירדתי וטבלתי במה חשדתוני. אמרנו שמה ניתזה צינורא (רוק, שהוא טמא) מפיה על בגדיו של רבי. אמר להם: העבודה (שבועה) כך היה. ואתם כשם שדנתוני לזכות- המקום ידין אתכם לזכות.

הקפדה בתוך הסעודה

לא יהא אדם קפדן בתוך סעודתו. אמרו עליו על הלל שנכנס אצלו אדם אחד לסעודה ובא עני אחד ועמד על פתחו ואמר לאשתו: אישה אני צריך להכניס (כלומר היום הוא מתחתן) ואין לי פרנסה. נטלה אשתו את הסעודה כולה ונתנה לו. אחר כך הלכה ולשה עיסה אחרת ובשלה אלפס אחר ובאת והניחה לפנייהם.

אמר לה בתי: למה לא הבאת לנו מיד? הסיחה לו כל הדברים. אמר לה:

בתי אף אני לא דנתיך לכף חובה אלא לכף זכות, שכל מעשיך לשם שמים
(מסכת כלה).

סיפורי כף זכות

קניית עציץ בשעת הלוויה

הרב אריה לוי זצ"ל אחד מהצדיקים בדור הקודם היה מבקר אסירים בבתי כלא ומעודד את רוחם. פעם הוא הסביר מדוע הוא התחיל ללמד זכות על כל בן אדם וזאת בעקבות מקרה שקרה לו.

פעם אחת הוא השתתף בהלוויה של אדם חשוב מאד, אחד מנקיי הדעת בירושלים, הרב אלעזר ריבלין זצ"ל שהיה אדם שעשה חסדים, גזבר בבית אבות, גבאי צדקה, בעל גמ"ח גדול, עוזר לנזקקים, מפורסם מאד, שבמשך עשרות שנים עשה חסדים. היה לו חבר בשם ר' שמואל קוק זצ"ל והם היו חברים 30 שנה והוא היה החברותא שלו. תמיד בענייני צדקה וחסד עשו יחדיו למען הכלל דברים גדולים.

כשנפטר ר' אלעזר ריבלין השתתף בהלוויה רבי שמואל קוק חברו. והנה איך שהתחילה ההלוויה, ראה הרב לויין שהרב קוק חברו של הנפטר פורש, נכנס לחנות פרחים וקונה עציץ. הוא נדהם. ברגע האחרון שניתן להתייחד עם החבר האמיתי אתה פורש לעיני כולם כדי לקנות עציץ? מה עם החסד של אמת האחרון שאפשר לעשות ולגמול עם הנפטר?

הרב לויין לא יכל לעצור את רוחו, נכנס לחנות כדי לקיים מצות "הוֹכֵחַ תוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ" (ויקרא י"ז). אמר לו הרב לויין: ילמדני רבי, מדוע בתחילת הלוויה נכנסת לחנות פרחים?

אמר לו ר' שמואל קוק: כידוע, אני מטפל במשך שנים במצורע ואמש הוא נפטר. הרופאים בבית החולים ציוו לשרוף את כל כליו ואת כל

מלבושיו כיון שהצרעת מדבקת היא ובין החפצים שלו הם ציוו לשרוף גם את התפילין. כשאני שמעתי שצריכים לשרוף את התפילין שלו באתי בדברים עם הרופאים הגוים ובקשתי מהם אם אוכל במקום שהם ישרפו, לקבור את התפילין בתוך כלי חרס כמו מנהג ישראל, הם הסכימו אבל התנו תנאי, שעד שתיים עשרה בצהרים אגיע לשם על מנת להכניס את התפילין בכלי חרס ולקוברם. כיון שנתאחרה ההלוויה והגיע הזמן שאני כבר חושש שלא אספיק להגיע ואז חלילה ישרפו את התפילין, נאלצתי לעזוב את הלוויה, להיכנס במהירות לחנות כדי לקנות את העציץ ולרוץ לבית החולים.

אמר הרב לוין: מרגע שהתברר לי המעשה הזה, קבלתי על עצמי רק להצדיק את הבריות.

מי מאתנו היה מעלה על דעתו סיטואציה כזאת, שזה המקרה? מיד היינו דנים אותו לכף חובה, "כל החברות היתה מהשפה לחוץ" ועוד כל מיני אמירות. "וְהָיָה דָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת".

פינוי מקום לנכה באוטובוס

בקדמת האוטובוס בספסל הראשון השמור בדרך כלל לנכים ואנשים עם מוגבלויות, ישבו 2 נשים בגילאי 40+, האוטובוס החל להתמלא ומקומות הישיבה נתפסו כולם.

באחת התחנות עלתה אישה שניכר עליה כי היא עיוורת, היא נעצרה מיד אחרי הנהג והגברת שבספסל הראשון פתחה איתה בשיחה לבבית וחברית.

לפתע פנתה לזו היושבת לצידה ואמרה לה: "תוכלי לפנות לה את מקומך לישיבה? את מבינה המקום שמור בדרך כלל לאנשים במצבים כאלה". האישה הרימה את קולה וענתה לה "ואולי את תפני לה את מקומך, ומה איתך"??

הגברת לא ענתה לה מאומה והמשיכה בשיחתה עם העיוורת. לאחר מספר דקות התפנה מקום והעיוורת התיישרה. אך, הדרמה לא הסתיימה. לאחר שהעיוורת ירדה מן האוטובוס, פנתה הגברת מן הספסל הראשון לזו שלצידה ושאלה אותה בתוכחה גלויה "ומה חשבת שאפנה לה את מקומי כדי שתוכלי להמשיך לשבת ולפטפט בינינו, מן הראוי היה שתקומי את בשבילה! את לא חושבת שזו חוצפה מצידך לבקש ממני לקום, בעוד את ממשיכה לשבת במקומך ולא חושבת לפנות לה מקום, הגם שהינך רוצה להמשיך בשיחה עימה?"

עקבתי אחרי תגובתה של הגברת השנייה, היא פנתה אליה ואמרה "לא הייתי דורשת ממך לקום, אילולי הייתי גם אני עיוורת". למרות שמילותיה נאמרו בשקט וללא תרעומת, ננעצו מילותיה כסכין מלובנת בבשרה של הגברת שלצידה והיא הורידה את ראשה והסמיקה כהוגן, תוך שהיא ממלמלת מילות התנצלות.

יהי רצון שנדע לדון לכף זכות ולא נסתכל על הדברים רק כראות עינינו.

הגנב המסתורי

אחד מתלמידי התלמוד תורה, ראוהו שהוא מפזר כספים, וכי מצוי בידו כסף רב.

מספר מנהל ת"ת "עץ חיים": שאלתי לאותו נער: 'כספים אלה שבידך - מנין הם לך?' והוא משיב לי בתירוצים הרגילים: 'חסכתי, מצאתי' וכיוצא בזה.

החלטתי להיוועץ ב"משגיח הרוחני" של התלמוד תורה, ר' אריה לווין. קרא ר' אריה לנער וביקשו שיכנס לחדרו. משנכנס הילד, קיבלו ר' אריה באהבה ובחיוך, נטל את כף ידו של הילד ותוך כדי ליטופה אמר לו: 'אני מכירך לא מהיום. יודע אני בך שאינך מסוגל להוציא דבר שקר מפיק, ואם כן גלה לי את האמת מניין לך הכספים הרבים? יודע אתה, מארה (קללה) מצויה בממון - הכל חומדים אותו. אף אני חומד ממון, ולכולנו ישנה

'חולשה' לכסף וכולנו מורים היתר לעצמנו להשיגו באיסור, אם תגלה לי האמת מניין לך הכספים, יסולח לך שהרי 'מודה ועוזב - ירוחם'. הדברים הללו שנאמרו לנער בניחותא ובקול שליו ורגוע, חדרו עמוק לליבו של הילד והוא גילה כי מדי פעם בפעם הוא שולח ידו בארנק אביו, נוטל משם כספים ומחביאם.

קראתי לאביו של הנער, סיפרתי לו את שגילה בנו, וביקשתיו כי יסלח לו. התחיל אביו של הנער לצעוק כנגדי: 'בבני אתם חושדים? והרי הוא צדיק!', 'כנראה שבאמת מצא ברחוב ארנק עם כסף ולכן הוא מפזרו, אבל שהוא יגנוב?!'

כיון שכך, ביקשתיו שיסור יחד עימי לחדרו של ר' אריה, וביקשתי מר' אריה שיאמר לאב את שגילה לו הבן... משסיפר ר' אריה את הדברים לאשורם, השתטח האב על ריצפת החדר והחל לצרוח: 'אוי לי, הרגתי את חותנתי!'

נדהמנו, ניסינו להרגיע את האב, אולם הוא ממשיך לבכות וליילל: 'אוייה לי, מה עשיתי, רוצח אני! לא הבנו על מה הוא שח ועל מה הוא בוכה מרות.

הושיט לו ר' אריה כוס של מים וניסה בפעם נוספת להרגיעו ואז גילה האב: מביתנו נעלמו כספים מדי פעם בפעם. חשדי נפל על החותנת שהתגוררה עמנו, כי ידה בדבר והטחתי בה דברים קשים. נעלבה החותנת ואמרה כי חושד אני בכשרים... אולם כאשר הכספים נעלמו חדשים לבקרים, אמרתי לאשתי: 'עלינו לעשות סוף לעניין. כספים ממשיכים להעלם. הכיצד? בננו הקטן, הן צדיק וישר הוא. בך - אינני חושד, הרי יודע ומכיר אני אותך זה שנים רבות שמכלכלת את דרכיך ביושר ובאמונה, אין זאת אלא שידה של אמך במעל... ועתה, עליך להחליט: היא או אני. אם היא לא תעזוב את ביתנו מייד, אזי אני עוזב את הבית...!'

נוצרה מתיחות רבה בבית ובלית ברירה נאלצה אשתי להכניס את אמה למושב-זקנים. למחרת היום נפטרה חותנתי... אללי לי, מה עשיתי?! מה

גרמתי, הכיצד אוכל עתה להסתכל בפני אשתי!!
לאחר עמל עלה בידי ר' אריה להרגיע את האבא. הוא ייעצו שיעלה לקברה של החותנת ויבקש סליחתה ומחילתה על שחשד בה לשווא, אף הבטיחו שיקח דברים עם אשתו להפיס דעתה לבל תיטור לו איבה בגין מה שארע עם אמה. ואכן, פעם אחת ועוד אחת שוחח ר' אריה עם בני הזוג ועשה מאמצים רבים להפגת המתח שנוצר ביניהם וליישר את ההדורים, עד שהתפייסו...

לאדם יש מבט מסוים על המציאות, ועל פיו הוא מפרש את שקורה לו, ונוהג בהתאם. אין הוא מעלה בדעתו שיכולה להיות הסתכלות אחרת על המציאות. מן הסתם היה לאותו אב בסיס לחשדותיו. הכספים החלו להעלם סמוך להגעתה של החותנת, היא קנתה לעצמה בגד חדש באותה תקופה וכדומה. כל הסימנים הובילו לכך שהיא האשמה. האדם בטוח בכך עד כדי מוכנות לפרק את הבית - "או היא או אני", ואף כשנפטרה - לא נבהל. הן היא גנבה ממנו כספים.

ואף על פי כן - האמת היתה אחרת. דווקא הבן בו כלל לא חשדו - הוא האשם. יש כאן הדרכה הלכה למעשה. גם אם כל הסימנים מובילים לכך שאדם עשה מעשה מסוים - אין זה בטוח, וצריך לקחת זאת בחשבון ("צדיק יסוד עולם" לר' שמחה רז).

התלמיד שנמצא בכיסו צעצוע של חברו

סיפר הגר"י זילברשטיין שליט"א: מעשה בחתן שעמד תחת החופה ופרץ בבכי. הרב מסדר הקידושין היה הגאון רבי אברהם יעקב פאם זצ"ל (ראש ישיבת תורה ודעת). הוא קרא לחתן לחדר צדדי ושאל אותו: מה פשר הבכי הזה?

השיב לו החתן: "רובץ עלי חטא נורא", והתחיל לספר: "בהיותי נער הביא חברי לתלמוד תורה צעצוע יפה, חמדתי בו וגנבתיו מכיסו. הנער הזה

מישמש בכיסו לאחר זמן ולא מצא את הצעצוע. הוא פנה לרבי המלמד, וסיפר לו שגנבו לו את הצעצוע. המלמד החליט לערוך חיפוש בכיסי כל התלמידים..."

ממשיך החתן ומספר: "אני ראיתי כי כלתה אלי הרעה והכנסתי את הצעצוע לכיסו של שכני מבלי שירגיש. הרבי חיפש עד שהגיע לילד הזה שהוא שכני ומצא בכיסו את הצעצוע. והכריז: "הנה הגנב של הכיתה"! הילד צעק: "זה לא אני! מעולם לא גנבתי ולא נטלתי את הצעצוע"! השיב לו הרבי: "אז איך הוא הגיע לכיסך? וכי יש לו רגלים"? הרבי גם כתב מכתב להורי הילד והם נזפו בו קשות, ואמרו לו אתה מכתים את שם המשפחה כולה בגניבה.

הילד הזה התחיל להתדרדר, ואט אט שמר את הטינה בלב (שהאשימו אותו לשוא) עד שפרק עול, והנה השבוע הוא נשא אישה נוכריה... והחטא כולו רובץ על כתפי, ולכן נפשי בוכייה, איך אני יכול כעת להתחתן עם כלתי בת ישראל לתפארת כאשר בגללי פרק חברי עול ונשא נוכריה? הרגיעו ראש הישיבה הגרא"י פאם ואמר לו: נכון שאתה צריך לחזור בתשובה, על הגניבה ועל הטמנת הגניבה בכיס של חברך. אולם האשמה העיקרית מוטלת על המלמד! הוא הגורם העיקרי שלא האזין לתלמיד, ולבושות הגדולות שגרם לו, ולטינה הנוראה על הנער שצעק ואין לו מציל.

סיפור מדהים. מה המלמד אשם? והרי כל הדרכים מובילות לכך שהוא הגנב? וכי ניתן להעלות על הדעת שמישהו שם לו בכיס? לא היתה לו כל סיבה לחשוב שהמציאות אחרת.. היה ברור לו שכך הם הדברים, עד כדי שהכריז ברבים: "הנה הגנב של הכיתה".

אפשר לשער את הרגשתו של הילד, שיודע שהוא חף מפשע, ומאשימים אותו בכך. פלא שהדרדר עד כדי כך? זה קשה מנשוא לילד!

מכאן עלינו ללמוד, שגם אם המציאות נראית לנו ברורה ביותר, אל לנו

להאשים בגלוי את הילד. ובכלל, אל לנו למהר ולשפוט את זולתנו. "מסדר הזיהוי" בפני כל הכיתה הוא מעמד של "מלבין פני חברו ברבים" שאין לו חלק לעולם הבא. אילו היה זה בנך - היית מוצא הצדקות רבות למעשהו, אם אתה עצמך היית הנאשם - היית יודע לתרץ את המציאות. עליך לדעת שיתכן שתירוצים אלה נכונים גם כעת. גם כלפי אדם אחר עליך להפעיל את יכולת הדמיון והתירוץ, ולדעת שאין לך ודאות בפירוש שאתה מעניק למציאות.

עלינו לקחת מהסיפור את הלקח שלא לשפוט את זולתנו. לא למהר להאשים את הזולת. אם כבר אתה שופט - תדון לכף זכות (עלון "איש לרעהו").

תגובה שלילית באמצע הרצאה

מספר אחד המרצים: בפעם הראשונה בה הרציתי בכנסי "שמירת הלשון". עם פתיחת ההרצאה התחלתי לספר ולהמחיש "אוזן שומעת" מה היא: "אנשי הק.ג.ב. אורבים מעבר לדלת. על כל מילה שלא היתה צריכה להיאמר - לפי שיטתם, כמובן - משלם הדובר מחיר יקר!"

אני עומד ומדבר והאנשים מאזינים. הם יושבים קרוב מאוד אלי, המקום צפוף וקטן. במה - כמובן אין, אני מדבר אליהם בגובה העיניים.

אם היינו מרגישים תמיד שלכל מילה שלילית יש מחיר - היינו חושבים הרבה מאוד קודם, היינו פוחדים לומר מה שלא צריך. הבעיה שלנו היא שהעונש על מילה מיותרת לא מגיע באופן מיידי. ברוסיה פחדנו לומר מה שלא צריך - הק.ג.ב. פעל באופן מיידי... והתוצאה היתה מוחשית מאוד!"

"אנחנו לא צריכים את זה!" נשמע לפתע קול בחדר. היה זה מאזין שישב קרוב מאוד אלי! נדהמתי!!! מה לא מצא חן בעיני המאזין? היתה זו ההרצאה הראשונה שלו בכנסי שמירת הלשון, הרהרתי לעצמי מה הוא התכוון: האם הוא כועס עלי שאיני יודע לדבר באופן מתאים? האם המאזינים מרגישים מאוימים מסיפורי ק.ג.ב.? מדוע "אנחנו לא צריכים

את זה? האם כולם כבר נצרו את לשונם מרע?
ממשיך ומספר המרצה הטרי: דפיקות הלב שלי נשמעו כמעט בקול רם.
"מה פירוש?", הרהרתי, "הוא לא צריך את מה? האם עלי לקום וללכת?
שמא להמשיך? מה אעשה?!" ניסיתי להמשיך ולדבר כשאני מסתיר את
המתחולל בקרבי.

במשך כל ההרצאה - קרוב לשעה - הייתי נסער, מתוח ולחוץ. שאלתי את
עצמי: האם זה בסדר שאני ממשיך לדבר?!

וכמו כל סוף, מגיע לבסוף גם סיומה של ההרצאה. ואז... מה קורה? - - -
"תודה רבה! מאוד נהנינו!" נשמע קול קצת מוכר. היה זה לא פחות ולא
יותר מאשר אותו איש שהסעיר אותי בשעה האחרונה.

"רגע, אבל אמרתה שלא צריך את זה" שאלתי. "אני אמרתי?" התפלא
האיש ולא הבין. "אתה הכרזת בתחילת ההרצאה שאנחנו לא צריכים את
זה", אז אם אינך זקוק להרצאה מדוע אתה כעת מודה לי?"

"אה... אני אמרתי שאנחנו לא צריכים את זה" - אמר והצביע על
המאוורר... שנינו פרצנו בצחוק משוחרר... ואני למדתי המון!

בבית, ספרתי לאשתי את שארע, אך בלי הסיומת. שאלתי כיצד היה עלי
לנהוג. "היה עליך לקום, לארוז את החפצים ו...לעזוב" פסקה. כשסיפרתי
לידידי את הסיפור - ושוב, ללא הסיומת - פסק הוא נחרצות: "היה עליך
לומר בקול תקיף וחד משמעי, שאינו מותיר מקום להרהורים: 'אם
ההרצאה אינה מוצאת חן בעיניך - אתה רשאי לעזוב את המקום'".

מה היה קורה לו הגיב אותו מרצה כמו שיעצו לו? השפיטה שלנו את
המציאות איננה תמיד נכונה. יכול להיות הסבר אחר.

ראוי לנו ללמוד מניסיונם של אחרים. עלינו להיזהר מלשפוט ולסמוך
בצורה מוחלטת על הראיה והשמיעה שלנו, ועל הפרשנות שלנו למציאות.
הוי דן את כל האדם לכף זכות - בלי גבולות, ובעזרת ה' ידונו אותנו לכף
זכות (עלון "איש לרעהו").

הזמנה לחתונה

דיברתי עם רבקה, אך כולי מלאה שאלות נוקבות שלעולם לא אעז לשאול: איך היא יכלה לעשות לי את זה? לא להגיע לחתונה של בתי? אחרי כל מה שעשיתי למענה? הרי היא בעצמה אמרה שלעולם לא תוכל לגמול לי על כל העזרה והתמיכה שלי בה, זה לא חס וחלילה שאני מחפשת תמורה, ממש לא, הכל היה לשם שמיים. אבל ציפיתי שלפחות תשמח בשמחתי, שתבוא לחתונה של בתי שנישאה בגיל כה מאוחר.

אני מנסה לדון אותה לכף זכות אבל אני מצליחה, לפחות להתקשר לאמור: 'מזל טוב, סליחה שלא הגעתי'. לשלוח מתנה, כרטיס ברכה, להתנצל, לבוא לספל קפה. ודווקא תמיד היא היתה מאוד רגישה, מוסרית, מנומסת, משתדלת שלא לפגוע באף אדם. דווקא ממנה לא ציפיתי ליחס שכזה. סיימתי את השיחה עם רבקה מבלי לרמוז שום דבר. ולמרבה הפלא: גם היא לא הזכירה שום דבר בעניין.

המחשבות לא הרפו ממני, החלטתי להתקשר לרבקה וממש לשאול אותה ישירות: איך היא יכלה להתעלם מהחתונה? הרמתי את השפופרת, ובחסדי ה' יתברך, מתחת לכורסא בסלון בצבץ נייר צבעוני, שהזכיר לי את ההזמנה לחתונה של בתי, בעודי מחייגת אל רבקה, הרמתי את ההזמנה, חשכו עיניי: "לכבוד רבקה כהן", מיד ניתקתי את השיחה...

אירוח זוג בעלי תשובה

מסופר על משפחה שהיתה מארחת בשבתות זוג בעלי תשובה, ועוזרת ומסייעת להם בכל העניינים. והנה שבת אחת כאשר עזבו האורחים, ראה בעל הבית מהחלון, והנה להפתעתו, עצרו בני הזוג מונית ונסעו בה העצם יום השבת.

משבת זו והלאה, הפסיקו לארח אותם בשבתות, שהרי כל חזרתם בתשובה היא הצגה, כדי לקבל טובות הנאה.

עברו כמה חודשים והנה שמעו שאותו בעל תשובה נפטר מבעיות לב קשות. כשהלכו לנחם את האישה, סיפרה האישה: באותה שבת שהתארחנו אצלכם, ביציאתנו, והנה בעלי הרגיש כאבים חזקים בחזה, תפסנו מיד מונית והגענו לבית החולים. הסתבר שהיה זה התקף לב קשה, שממנו לא יצא...

תפס בעל הבית המארח את ראשו: אוי במה חשדתי בהם, באנשים צבועים ועושים הצגות, ולא דנתי אותם לכף זכות כלל, שהרי הם צדיקים גמורים.

אפילו בזמן העבודה מתפללים

רבי לוי יצחק מברדיטשוב ("סניגורם של ישראל"), הלך עם אדם אחר, ובדרכם ראו כפרי המושח את גלגלי העגלה בזפת ותוך כדי כך מתפלל. כעס המלווה ואמר: אדם זה, אפילו כשהוא עוסק בתפילתו, מעז למצוא לו זמן למשוך את גלגליו בזפת.

אמר רבי לוי יצחק: אדרבה, אדם זה, אפילו כשהוא עסוק במשיחת גלגליו בזפת, מוצא את הזמן להתפלל.

התיק עם כל המסמכים נעלם

עמדתי לשוב לירושלים לאחר מספר חודשים בהם הייתי בצפת. השארתי את חפצי אצל משפחה שהתארחתי אצלם, משפחה חמה שפגשתי בזמן שלמדתי במקום. במקרה, לא היו בני המשפחה בבית באותו הזמן, אך הם השאירו בידי את מפתח הבית, כדי שאוכל להיכנס בבוקר וליטול את החבילות.

הייתי כבר באיחור, ונחפזתי פנימה, ביודעי שהמונית שהזמנתי אמורה להופיע כל רגע. כששמטתי את תיק הצד שלי על רצפת המטבח, נכנסה לבית נערה אחרת, שהגיעה לצפת לפני ימים ספורים. כבר הכירו בינינו - היא היתה תיירת, שלרשותה היו מעט מאוד אמצעים. היא רק קפצה

לומר שלום לבני משפחה והצטערה לשמוע כי אינם בבית. היא בקשה ממני כוס מים ומיהרתי להגיש לה. אצתי רצתי אל פנים הבית כדי לאסוף את חפצי.

חזרתי למטבח והנערה כבר נעלמה - כמו גם תיק הצד שלי! דלת הכניסה היתה פתוחה לרווחה. בלית ברירה סרקתי את האזור בתקווה שאולי אצליח להציל לפחות את התיק שלי עם מה שבחרה הגנבת להותיר בתוכו.

ואכן, מצאתי את התיק - מעבר לכביש, ליד מיכל האשפה. בקושי ניתן היה לזהותו בשל הבוץ שכיסה אותו כמעט כליל. הצצתי פנימה, ולתדהמתי הכל היה מונח שם עדיין - הכסף, הדרכון, ההמחאות: לא חסר דבר.

כעת עמדתי נבוכה. ניסיתי לדמיין לעצמי את התרחיש הבא: היא מיהרה כנראה לברוח עם התיק שלי, ובשעה שחיטטה בתוכו, חשה כי משהו בוחן את מעשיה. מתוך בהלה, שמטה כנראה את התיק ונמלטה. זה סופם של נוכלים, חשבתי. וסוף שמח בשבילי.

אך הסיפור לא הסתיים בזאת. כאשר שבה המשפחה, סיפרתי לבעל הבית כיצד משהו ברח כשתיקי בידו. חיך בעל הבית ואמר לי: היה עלי להזהירך להקפיד לסגור את דלת הכניסה, מפני שחתולים חומקים פנימה ויוצאים מן הבית עם חפצים.

לתיק הצד שלי היתה רצועה ארוכה וצרה, ששימשה כנראה משחק מהנה בעבור אותה חתולה שגררה אותו בבוץ והשתעשעה עימו עד שמצאה עניין מרתק יותר לעסוק בו.

זריקת פרוסות לחם בימי רעב

מעשה שהיה בימי מלחמת עולם השנייה, כשהיה רעב כבד בארץ ולא היה מה לאכול. תלמוד תורה מסוים הצליח להשיג לתלמידיו פרוסת לחם לכל יום, דבר ששימח מאוד את הלומדים שם.

ויהי היום וראו המורים תלמיד אחד שלוקח את פרוסת הלחם שלו נוגס כמה נגיסות ואת השאר זורק מעבר לגדר. כעסו המורים והעבירו את המקרה החמור למנהל, איך יתכן שבימי רעב אלו מזלזלים בלחם, המנהל הזהירו קשות. לאחר כמה ימים נשנה המעשה, הפעם קרא המנהל את אביו של התלמיד להעמידו על חומרת המצב.

הסביר האבא: "דע לך שלבני זה יש אח קטן ממנו שאינו בגיל של תלמוד תורה, והוא סובל מחרפת רעב, הוא עומד בשעה קבועה מאחורי הגדר של התלמוד תורה וממתין שאחיו יזרוק לו משהו לאכול, ואכן זה מה שעושה אחיו הגדול, זורק לאחיו משהו להחיות נפשו". הוי דן את כל האדם לכף זכות (ראה מעגלי החיים המעגל האישי).

חבילת וופלים של החבר

הוא מיהר לעלות על הטיסה הממתינה, כשלידו צמוד תיק היד שלו, שבו אחסן את הטלית והתפילין, מסמכים חשובים, וחבילת ופלים שהספיקה אשתו לתחוב לתיקו, כדי שיאכל משהו לאחר יום שלם שלא טעם מאומה.

לאחר שהתיישב סוף סוף במושב שבמטוס הושיט את ידו, פתח את התיק, הוציא את חבילת הוופלים שבצבצה ממנו, פתח אותה בזהירות, הוציא ופל אחד, בירך ברכה ראשונה והחל אוכל בשקיקה. בעוד הוופל בין שיניו, הוא מבחין כי היושב בכסא שלידו מושיט אף הוא את ידו אל חבילת הוופלים, ומתחיל לאכול להנאתו. וכך, כנגד כל ופל שהוא מכניס לפיו, עושה זאת גם היושב לידו.

התימהון הפך אט אט לתחושת זעם, שהלכה וגברה עם כל נגיסה שנגסה הלה בוופלים שלו. הוא לא הבין כיצד ידיו של האיש ממשיכות להיות מושטות באופן שיטתי לעבר חבילת וופלים שאינה שלו, ללא רעד קל. חבילת הוופלים הלכה והתרוקנה בקצב מסחרר. קרקעית החבילה כבר נראתה. כעת נותר עוד ופל אחד. הוא ציפה לראות מה יעשה החצוף

שלידו.

היד החצופה הושטה אל חפיסת הוופלים בוטחת כמקודם, לקחה את הוופל האחרון וחצתה אותו לשניים, חצי חצי. את החצי הגדול הוא הותיר.

בטנו נותרה מקרקרת. מלאה במחצית חבילת וופלים ועמוסה בזעם. הוא ירד מהמטוס, פתח את התיק כדי לשלוף את הדרכון ולהציגו בנקודת הביקורת, וידו נתקלה בחפיסת וופלים שלמה...

כן! כל מה שחשב על זולתו החצוף, הגנב, זה היה בעצם הוא. החפיסה שלו נותרה בשלמותה, הוא זה שאכל מחפיסה לא לו. הלה באצילות שאין כמותה הותיר לו בסוף הסעודה המשותפת את מחצית הוופל האחרונה לשלל.

הוא כבש את פניו בקרקע משתדל לא להיתקל בשכנו לטיסה, ובלבו כבר ידע כי מהיום המושג "לדון לכף זכות" יזכה אצלו לחשיבות עליונה.

נקמה מרה

פעמים כשאדם מלמד חובה על האחרים, גורם הדבר שמהשמים מגלגלים עליו חובה. הסיפור המדהים הבא ממחיש זאת ביתר שאת:

ששון הוא נהג משאית בטון בשנות החמישים לחייו, סבר פניו תמיד זועפות. בדרך כלל הוא או כועס או לא מרוצה, לפעמים שניהם יחד. את הקריירה שלו כנהג משאית הוא התחיל עוד בצבא, ומאז הוא יושב בקבינה של המשאית, מביט על כל העולם מלמעלה, וכועס.

הדבר שמכעיס אותו ביותר הוא כשהוא מגיע הביתה בשש בערב אחרי יום עבודה מפרך, נכנס לרחוב הצר, שבו הוא גר, עם משאית הבטון הענקית שלו, והמכוניות החונות לאורך הכביש מפריעות לו לתמרן לכיוון החניה שלו. ואז כל השכונה יודעת שששון הגיע. הוא צופר במלוא העוצמה, צועק בכל הכח, וכשמישהו מתמהמה מלהזיז את הרכב שלו, כדי שששון יוכל לעבור בקלות, הוא מגביר את קולו ומאיים על נפשו של בעל

הרכב באשר הוא.

היה זה באחד הימים הקשים ביותר שהיו לששון בתור נהג משאית. כל היום הוא נסרך בפקקים מעייפים, וכשכבר הגיע לאתר הבניה, מוכן לפרוק את מטען הבטון מהמערבל, התברר שהקבלן, שאמור לפקח על העניין, איננו. הדם של ששון עלה למקום הכי גבוה שאפשר במוח. ששון איים לשפוך את תכולת הבטון בחזית האתר ולתקוע את העבודות לימים ארוכים. רק התזכורת שהמשכורת שלו נמצאת בידיים של הקבלן, מנעה ממנו מלעשות שטויות. עוד שעה ארוכה התעכב ששון באתר הבניה, הרבה מעבר למה שהיה צפוי. הוא יצא משם כועס על כך שיאחר הביתה, וכעס עוד יותר כששוב נתקע בפקקים בדרך.

כשנכנס לרחוב הצר שלו, הוא כבר עמד על סף התפוצצות אטומית, כמובן, שוב כולם ידעו שששון הגיע הביתה. אבל הכי גרוע קרה כששון כבר עמד להיכנס לתוך החניה וגילה כי מכונית מרצדס מבריקה ונוצצת חונה בחניה שלו.

ששון איבד שליטה. הוא סובב את המשאית לאחור, הרים את מערבל הבטון, ובשמחה לאיד שפך את כמות הבטון שנשארה במשאית היישר על המכונית המבריקה.

הוא עלה הביתה עייף וכועס. פתח את הדלת בתנועה חדה ו... הפתעה! אבא, אמא, הילדים, החברים. כולם היו שם, מאירים לו פנים ומאחלים לו מזל טוב ליום הולדתו החמישים. חמיו התקרר אליו: "נו, מה דעתך, ששון, על המתנה שקנינו לך?!"

"מה, איזה מתנה?!" "אתה רוצה להגיד לי שלא ראית את המרצדס שלך בחניה??!"

לימוד זכות כאן היה יכול לעזור לא במעט (מפי הרב אמנון יצחק שליט"א).

שקל הקודש

"וְהָיוּ דָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת", התורה הקדושה וחכמינו ציוו לנו, שגם

במקרה, שלפי כל הסימנים שיש בידך, אתה מחליט כמעט בוודאות שהלה אשם, צריכים גם אז למצוא זכות עבורו.

ה"כתב סופר" רבי אברהם (בנו של ה"חתם סופר") כינס את כל גאוני וצדיקי הונגריה, לעצרת חגיגית, במטרה לחזק את החיים הרוחניים ולעמוד על המשמר. ובשעה שהאוירה הייתה מרוממת, עלה רבי אברהם על הדוכן, וכשדממה מוחלטת שוררת באולם, פתח בדבריו: "מורי ורבותי, במעמד מרומם וחשוב זה, יש לי הכבוד להראות לכל האורחים דבר חשוב אשר בידי ירושה מאבי זצ"ל, והוא מאביו, וכן הלאה מדורי דורות בן אחר בן, עד לזמן בית המקדש.

לדבר זה, אין בכלל ערך, ואנו שומרים על זה כעל אוצר יקר, אשר כל הון לא ישווה לו. זה "שקל הקודש" אשר השתמשו בו בזמן בית המקדש, עד כמה שידוע לי הוא המטבע היחיד בעולם היהודי.

ההתעניינות סביב המטבע היתה רבה מאד, והכל בדקו את השקל בזהירות רבה, וכך עברה שעה ארוכה, כשהמטבע עובר מאחד למשנהו, ובין כך ובין כך נעלם המטבע. ביקש הרב מכל הנאספים לבדוק בכל כליהם שמא נפל לשם המטבע, אך דבר לא נמצא.

בראותו שזה לא הועיל, הציע להסכמת כולם, שכל אחד ואחד יחפש בבגדי חברו ואפשר שבדרך זו יימצא השקל. אולם להצעה זו התנגד זקן אחד, תלמיד חכם גדול, מתלמידיו של ה"חתם סופר" וביקש שימתינו עוד רבע שעה. הקהל הסכים לבקשתו, ומשחלף הזמן ועדיין לא נמצא השקל, קם הזקן ושוב ביקש שימתינו עוד רבע שעה.

הקהל כבר היה מחוסר סבלנות לגמרי, והתנגד לבקשתו זו, אשר היתה ללא כל נימוק. אבל רבי אברהם בהכירו שזקן זה, הנו מחשובי תלמידיו של אביו רבי משה, ביקש מהקהל שאכן יסכימו לבקשתו, וימתינו עוד רבע שעה. ומשחלפה אף היא וכבר כמעט התחילו להטיל חשד על הזקן, קם שוב הזקן וכשדמעות בעינו חזר ופנה לנאספים וחילה פניהם שיואילו

להמתין עוד רבע שעה והבטיח שיותר לא יבקש להמתין. אילולא בקשתו של הרב להמתין שוב לבקשת הזקן, לא היה קהל השרוי במתח רב נענה לבקשת הזקן.

והנה לפתע נכנס המשמש של הרב, ובפני בשורה שנשמעה על ידי כל המסובים: "הנה המטבע"!! עמד השמש והסביר לפני כל הקהל, כי בשעה שניער את המפה בחוץ מכל הפסולת שהיתה עליה, באותה שעה כנראה נפל גם המטבע, ועתה שעבר שם שנית, התנוצץ הוא אליו מבין שיירי המאכל והפסולת.

עתה, חזרו כולם והפנו מבטיהם לעבר אותו זקן, וכולם תמהים על התנהגותו המשוונה, שהתבטאה בבקשתו המוזרה לחכות שלשת רבעי שעה וביקשו יושבי המסיבה ממנו שיסביר פשר התנהגותו. קם הלה ואמר: "אני מתלמידיו של רבי משה סופר בעל ה"חתם סופר", בשעה שהזמינתי לכנס חשוב זה, שבו משתתפים כל גדולי הונגריה, חשבתי בליבי להביא לפני כנס זה דבר אשר יעניין ביותר את כל הקהל. ומאחר שיש בידי שקל הקודש מזמן בית המקדש, אשר אצלי בירושה מדור לדור, אמרתי להציע זאת בפניכם.

אולם, מששמעתי מבנו, "הכתב סופר", איך החשיב והרבה להעריך את המטבע שברשותו, ויתרתי אני על הרעיון, משום כבודו של הרב. והנה, בשעה שהמטבע אבד ועלה בדעתו של הרב שכל אחד יחפש בבגדי חבירו, הרי בודאי שבכיסו היה נמצא המטבע האבוד, וחשבתי בליבי על גודל חילול השם, ואיך תרד קרנו של רבי זצ"ל, שכך נהג אחד תלמידיו החשובים...

ובאם הייתי אומר: "אף לי היה מטבע כזה, הרי היו לועגים לי, ועל כן בקשתי שימתינו כמה רבעי שעה, ובאותה שעה הייתי נושא תפילה להקדוש ברוך הוא, שיעזור לי שלא אתבייש כל כך לעת זקנה ושלא תבוא על ידי תקלה נוראה כזו של חילול השם, ואכן התקבלה תפילתי והמטבע

אכן נמצאה. "הנה השקל הקדוש" סיים הזקן את דבריו, בהצביעו על מה שבידו.

משסיים הלה את דבריו, פנה ה"כתב סופר" אל הנאספים הנדהמים באומרו: עלינו להודות לשם יתברך, שהביא לסיום כזה מוצלח במעשה זה שהיה, ובזה הרי נמנע חילול השם נורא, שהרי מי היה מאמין לו? הרי זה דבר ברור לעין השמש, כי אין עוד מטבע כמותו. אבל מצד שני צריך מעשה זה ללמדנו שהפירוש של "והווי דן את כל האדם לכף זכות" שהתורה הקדושה וחכמינו ציוו לנו, הכוונה, שגם במקרה, שלפי כל הסימנים שיש בידך, אתה מחליט כמעט בוודאות שהלה אשם, צריכים גם אז למצוא זכות עבורו.

ואם כל הכנס התאסף ובא רק בשביל לימוד זה – דיינו!

החזר הלוואה

"לא תעשו עֹל בַּמִּשְׁפָּט לֹא תִשָּׂא פָנֶי דָל וְלֹא תִהְדָּר פָּנֵי גָדוֹל
בְּצִדֶּק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ".

להלן סיפור נפלא המלמד לאדם דעת מהו גודל החיוב ללמד זכות.

הגאון הנודע רבי שמואל שטראשון זצ"ל, הרש"ש (מגדולי התורה המפורסמים שבבולגריה, אשר חי לפני קרוב למאה שנה, הנודע במיוחד בחבורי "הגהות הרש"ש על המשניות ועל כל הש"ס) היה גאון עצום ובקי בכל חדרי התורה. כמו כן היה ידוע כעסקן גדול בצרכי ציבור. בין השאר היה מנהל קופת הגמ"ח (גמילות חסדים) לנזקקים. הקופה היתה מנוהלת בקפדנות, מתוך חשש שמא תתפורר הקרן במשך הזמן.

קרה פעם שיהודי פשוט לקח אצלו הלוואה מקופת הגמ"ח בסך מאה רובל, על תנאי לפרוע תוך ארבעה חדשים. בהגיע זמן הפרעון בא הלווה לביתו של רבי שמואל. משלא פגשו בביתו הלך לבית מדרשו מקום בו נוהג היה לשבת וללמוד.

בשעה שנכנס האיש לבית המדרש ישב הרש"ש שקוע ראשו ורובו בגמרא שלפניו, מבלי שייתן לבו לבאים וליוצאים. ניגש הלווה והניח לפניו על הגמרא שטר בן מאה רובל, באומרו שזה פרעון החוב.

הרב בהיותו שקוע בלימודו, ניענו בראשו. האיש קיבל זאת כרמז שהכל בסדר. אך האמת היתה שרבי שמואל לן בעומקה של הלכה, כלל לא שם לב לא לשטר ולא לאיש. כאשר סיים את לימודו סגר את הגמרא כשהשטר נשאר בתוכה, החזיר את הספר לארון הספרים, ופנה לביתו.

מנהגו של הרש"ש היה לבדוק כל יום את רשימת הלווים כדי לברר האם יש הלוואה שזמן פירעונה הגיע. כך נהג גם ביום ההוא. לאחר ששב לביתו מבית המדרש ומצא שזמן הפרעון של מאה הרובלים הגיע, ציין לעצמו שחוב זה עדיין לא נפרע. בטובו הואיל הרש"ש להמתין עוד כמה שבועות ולאחר תום תקופת ההמתנה שלח שליח אל האיש בדרישה לפרוע את חובו.

לא ארך הזמן עד שהלווה הגיע וטען: "הלא החזרתי לכבוד הרב בהיותו יושב בבית המדרש ביום הפרעון!" הרב, שלא זכר מאומה מאותו פרעון חשב שהלה משקר ובחששו מפני גזילת כספי ציבור קרא לאיש לבוא לדין תורה.

השמועה בדבר הסירוב לפרוע את החוב פשטה חיש מהר בעיר והכל תמהו ושאלו: כיצד יתכן שהיהודי הפשוט הזה אינו מתבייש לשקר? ולא עוד שמשלם הוא רעה תחת טובה. ככל שהדבר התפרסם כך גברה עוגמת הנפש והבושה לאיש ולבני משפחתו. הגיע הדבר לידי כך שבנו, אשר התבייש מאוד במעשה אביו, נאלץ לעזוב את ווילנה ולעקור לעיר אחרת לבל יספוג עלבונות עקב "פשע" אביו.

ויהי היום נזקק הרב לעיין באותה הגמרא שלמד בה בעת בוא הלווה ההוא לפרוע את חובו. כאשר פתח את הגמרא מצא לפתע את השטר של מאה הרובלים אשר פרע לו היהודי.

רגשי אשמה כבדים תקפו את הרש"ש על כל הצער ועגמת הנפש האיזומה שנגרמו לאיש ההוא. מיד שלח הגאון להזמינו אליו ושאלו: "אמור נא לי במה אוכל לפייס אותך על כל הנזק שנגרם לך עקב החשד שחשדתך? האם תסתפק בזה שאבקש את מחילתך בפני עם ועדה, למען הכל ידעו את האמת לאמיתה?"

ענה היהודי ואמר: "מה תועיל לי בקשת המחילה, הן הקהל לא יאמין בחושבם שכל הפיוס לא נעשה אלא כדי להצילני מן הבושה? נוסף לכך, מה תועיל לי בקשת המחילה לענין בני שעזב את העיר מרוב בושה?" לשמע הדברים שקע הגאון בהרהורים. לפתע פנה אל האיש וכה היו דבריו: "שלח נא להביא אלי את בנך, אשר עזב את העיר, ואני אקחהו לחתן עבור בתי. בזה מקווה אני להוכיח לעיר כולה שאתה נקי וישר!" האב המופתע עשה כמצוות הרב ואמנם לאחר ימים ספורים התקיימה מסיבת האירוסין. נכתבו "תנאים" בין שני המחותנים – הגאון הרש"ש והלווה.

המעשה במטבע נפוליון

היה זה בשנת תקע"ד, בזמן מלחמת העולם הראשונה, המצב הכלכלי של יהודי ירושלים היה בכי רע, לא די היה בשלטון המר של התורכים, וימי המלחמה הוסיפו מצוקה ורעב נוראים.

והנה בתקופה קשה זו היה למוהל ירושלמי מטבע נפוליון זהב שלם (שהיה אפשר לכלכל משפחה שלמה במשך שנה תמימה), אשר שכן כבוד בפינת הארון בבייתו הדל.

והנה יום אחד הבחין בנו הקטן של המוהל, ילד כבן שבע, במטבע השמור אשר בארון ביתם. לא הבין הילד מה ערכה של המטבע, לקח את המטבע וניגש לבעל חנות המכולת וקנה ממתק.

לאחר שהתברר למוהל שבנו שילם למכולת את הנפוליון וקנה בו ממתק רץ לבעל המכולת בצעקות רמות: "גנב, גנב! לקחת את 'נפוליון הזהב' "

שלם בשביל ממתק ששוה כמה פרוטת, נפוליון זהב ששמרנו עליו שיהיה לנו אוכל לשנה שלמה ועכשיו מה יהיה?"

החנווני היה נרעש ונפחד וקרא נגד: מה אתה רוצה ממני?! בנך לא נתן לי נפוליון זהב אלא חירעלע (מטבע פשוט דומה לזהב), כנראה שבנך רק חשב שזה נפוליון זהב. אך המוהל עמד כעוס, פניו אדומים ובאגרופים קמוצים קרא בקול לבנו ושאלה – מאיפה לקחת את המטבע? והילד ענה רועד כולו מהארון. רואה אתה, צעק, אתה שקרן, בארון היה שמור רק נפוליון זהב. גנב, החזר את הכסף, צעק המוהל.

עודם צועקים ואנשים רבים נאספו סביבם, האיש צועק בקול והחנווני עומד המום ומסכן מהביזיונות שבאו אליו מכל הצדדים לבסוף הוחלט כי ילכו לבית דין.

מאחר ובית דין שמע את טענות הצדדים לא נותר להם אלא לחייב את החנווני בשבועה. והחנווני אכן הסכים להישבע כי לא קיבל נפוליון זהב מהילד.

כשראה המוהל שהחנווני אכן מוכן להישבע באמת הוא החליט לוותר שלא יגרום לחנווני להישבע לשקר? אך מובן מאליו שעל אף שהמוהל ויתר על השבועה, יצא החנווני מבית הדין בראש חפוי, השומעים את המעשה דנו אותו לגנב ושקרן. חיייו וחיי משפחתו היו רצופים ביזיונות וחרפות, ועוד היו כאלה שהדירו רגלם מלקנות אצלו, ומצבו הכלכלי הלך ונתדלדל.

חלפו להם מספר שנים, המלחמה תמה, האנגלים שלטו בארץ והנה יום אחד מקבל המוהל מכתב מאברך שכותב לו כך: לפני מספר שנים, בעיצומה של המלחמה האיומה, הלכתי ברחוב וראיתי את בנך הולך עם נפוליון זהב בידו, רעב הייתי, בנייתי רעבו ללחם, חשבתי לעצמי בודאי בביתך יש הרבה נפוליונים אם לבנך יש אחד ביד.

מה עשיתי? החלטתי לעשות כאן הלוואה וכאשר הקדוש ברוך הוא יעזור לי אחזיר לך. ניגשתי לידו, שאלתיו מה יש בידו והוא הראה לי את הכסף

התחלתי לשחק עמו ותוך כדי משחק החלפתי את נפוליון הזהב מידו במהירות ושמתי בכף ידו מטבע דומה בצבע בערך חירעלע! הילד לא שם לב להחלפה. עתה, כשהמלחמה עברה אני מחזיר לך את ההלוואה שלקחתי שלא בידיעתך אבל דע לך שזה היה באונס גמור מצידי ואני מבקש סליחתך".

המום למראה המכתב נשאר המוהל לעמוד על מקומו, החנווני צדק! הוא דיבר אמת ולא שלח ידו בממון חברו כיצד שפטו אותו כל האנשים שלא בצדק, מה גדלו דברי חז"ל שאמרו "והוי דן את כל האדם לכף זכות!" (613 סיפורים על תרי"ג).

אמר אחד מהצדיקים: נבואה חשבון! הנה כל שלושת האנשים האלה שבמעשה: המוהל (אבא של הילד - "המאשים"), החנווני (המוכר שמכר לילד - "הנאשם"), והאברך (זה שהחליף בין המטבעות עם הילד), כולם כבר נמצאים בעולם האמת. והרי עמדו לדין על כל מעשיהם בבית דין של מעלה, כפי שידוע: "לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון".

והנה מה שנוגע למוהל שנגרם על ידו צער וביזיון לחנווני, אפשר ללמד עלו זכות, שהרי כל הנתונים היו לצידו, ומה עוד שבית דין חייב את החנווני שבועה.

החנווני בודאי שנכנס לגן עדן עבור הביזיונות, והצער שסבל כל כך. ואפילו האברך שהיה עוון גזלה בידו יש לאמור שדנו אותו לזכות כאנוס גמור "ואל תבוז לגנב כי יגנוב כי רעב הוא". ובפרט שקיים מצוות, והשיב את הגזילה אשר גזל..

אבל האשמים הגדולים הם האנשים שהתערבו בעסק שלא להם וצעקו לחנווני: "גנב", שהפקירו את פיהם ללכת אחרי מחשבתם הרעה אשר בשקר יסודה, ונובעת מרוע לב ומקנאת איש מרעהו כשהם מדמים כי להם החיוב כעת לקנא קנאת ה' צבאות.

סגוריה על עם ישראל

הדן לכף חובה למטה משפיע למעלה

פעם בראש השנה כשעמדו תלמידיו של ה'בעל שם טוב' בתפילה, נפל לאחד מהם כלי עם טבק. כשהגביה אותו התרעם עליו חברו, על שהפסיק בתפילתו כדי להגביה את כלי הטבק ולשאוף אותו. ראה הבעל שם טוב ברוח קודשו שהתרעומת של צדיק זה על חברו גרמה שיפסקו על חברו גזרות קשות באותה שנה רחמנא לצלן.

בליל הושענא רבה נכנס מרן לבית המדרש ומצא שהתלמיד שהתרעם עוסק ב"תיקון" במשנה תורה. נטל הבעל שם טוב את ה"מוח" ממנו (פירוש שמנע ממנו את הריכוז בלימוד) ולא יכול להמשיך להגיד את ה"תיקון" בדביקות הראויה.

היה התלמיד מהלך אנה ואנה כשהוא חושב ברוממות הא-ל ויחודו. נכנס רעיון למחשבתו: 'מפני מה נתגלה בדור האחרון הטבק לשאוף אותו ולעשנו במקטרתו?'

לאחר מכן תירץ מחשבתו: 'מפני שישנן כמה נשמות יקרות בדור האחרון שאינן יכולות להתלבש אלא בדבר דק כמו ריח. כמו שנאמר: "אישה ריח ניחוח לה" – ובריח זה המחשבות מוצאות את תיקונן'. כיוון שהרהר התלמיד בכך, הרהר מיד חרטה על התרעומת שהייתה בליבו בראש השנה על חברו שהגביה את כלי הטבק ושאף מתוכו בשעת תפילתו. מיד כשלימד התלמיד כף זכות על חברו זה, ראה הבעל שם טוב שהתבטלה הגזרה.

סיפר ה'בעל שם טוב' לתלמיד, מה שגרם לחברו בקטרוגו והזהיר אותו לדון תמיד לכף זכות כדי שלא לעורר דינים על חבריו (בשם הצדיק רבי אברהם מרדכי מפינטשוב).

תלתל שער שהכריע

ימים אחדים לפני ראש-השנה קיבל רבי לוי-יצחק מברדיטשוב איגרת קצרה ובהולה מידידו, הצדיק רבי ברוך ממז'בוז', וזה תוכנה: מן השמים הודיעו לי כי השנה הבאה צופנת בחובה קטרוגים רבים על אחינו בני-ישראל. לפיכך יש לעשות מאמץ עילאי לבטלם מבעוד מועד.

השכם בבוקר, מיד לאחר הסליחות, יצא רבי לוי-יצחק מבית-הכנסת והחל מסייר ברחובות ברדיטשוב וסמטאותיה. ביקש הצדיק למצוא איזו זכות מיוחדת שאותה יוכל להציג ביום הדין לפני בית-דין של מעלה ולהכריע בעזרתה את הכף לטובה.

בעוברו ליד בית קטן ורעוע הבחין לפתע באור רוחני דק ועדין האופף את הבית. נקש רבי לוי-יצחק על הדלת, וכעבור רגע היא נפתחה על-ידי אישה צעירה, שבעיניה עמד מבע עצוב ומיוסר.

"דבר לי אלייך, בת", אמר הצדיק וביקש רשות להיכנס פנימה. האישה, שידעה כי בתקופה זו של השנה נוהג הצדיק לחזר על פתחי הבתים ולהעיר את תשומת לב יושביהם על דברים הטעונים תיקון ותשובה, נחרדה. "רבי", רעד קולה, "אמנם עוויתי ופשעתי, אך כבר עשיתי תשובה על כך..."

הרגיעה רבי לוי-יצחק וביקשה לספר לו את העוון שהזכירה. נרגשת מאוד פתחה האישה את פיה וסיפרה את סיפורה: משפחתנו התגוררה בכפר פלוני, השוכן לא-הרחק מברדיטשוב. לפרנסתו עבד אבי במחלבה, שאותה חקר מידי הפריץ המקומי. יום אחד מת אבי ומשפחתנו הוכתה בכפלים - מכה אחת על מות אבינו ומכה שנייה על אובדן מטה לחמנו. כעבור זמן קצר מתה גם אמי מרוב צער ואני נותרתי לבדי בעולם.

הייתי כבת שבע-עשרה בסך-הכל, החלטתי לפנות אל הפריץ ולבקש ממנו שיואיל להחכיר לי את המחלבה. הכרתי היטב את המלאכה ולא ראיתי כל סיבה שלא אוסיף להתפרנס ממנה.

בבואי אל הפריץ הקשיב לי ואף הפגין כלפיי אהדה וחיבה. בתחילה

פירשתי את תגובתו בדרך פשוטה ותמימה לגמרי, וליבי נתמלא שמחה על שהצליח ה' את דרכי. אולם בשלב מסוים הבחנתי, כי עיקר תשומת ליבו של הפריץ נתונה לי אישית ופחות לדבריי ולעניין המחלבה. לפתע הוא אחז בשערות ראשי הארוכות ונשק להן. מבוהלת עד עמקי נפשי נשאתי את רגליי משם ונמלטתי כל עוד רוחי בי.

כשחזרתי לביתי האשמתי את עצמי על חוסר זהירותי ועל כי בפזיזותי הבאתי עליי את המכשלה הזו. במהרה באתי לידי החלטה - נטלתי מספריים ובתוך שניות גזזתי את מחלפות שערי, השערות שטימא הפריץ. למחרת עזבתי את הכפר והגעתי לכאן, לחפש עבודה בעיר הגדולה. כמה שנים עבדתי כמשרתת בבתי העשירים עד שנישאתי לאיש. לפני כשנה מת בעלי, וליבי עדיין נוקפני, שמא בעטייה של אותה מכשלה באה עליי הצרה.

לאחר נשימה עמוקה נוספת הוסיפה האישה בקול שקט: בכל פעם שאני מהרהרת במר-גורלי, אני מוציאה תלתל אחד משערותיי הגזוזות, תלתל אחד ששמרתי אצלי, מביטה בו ומצדיקה עליי את הדין.

נתמלאו עיניו של רבי לוי-יצחק דמעות. כעבור רגע קם ממקומו, הרעיף על האישה ברכות עד בלי די ונפרד ממנה לשלום.

ראש-השנה הגיע והמתפללים הבחינו כי רבם משקיע בתפילות היום כוחות נפש מיוחדים. לפני התקיעות הלך פעם נוספת למקווה והאריך בטבילות וכוונותיהן יותר מבשנים עברו. כשסיים את הכנותיו הארוכות נכנס לבית-המדרש ועלה על הבימה עם השופר בידיו. עמד ושתק שתיקה שהופרה מפעם לפעם על-ידי אנחות כבדות שפרצו מעומק ליבו.

פתאום זקף הצדיק את ראשו, הידק את הטלית על ראשו, נשא את עיניו כלפי מעלה, וקרא בקול רם: "ריבונו של עולם! אם עוונותינו ענו בנו, אם פשעינו מאיימים להכריע את הכף לחובה, קח-נא את תלתל השער של אותה אישה מסכנה ועלובה, הניחחו על הכף השנייה, ובטוחני כי זה יכריע את הכף לזכות".

הצדיק נותר אחוז בשרעפיו עוד כמה רגעים, עד שלפתע נשפכה על פניו נהרה גדולה והוא פתח בסדר התקיעות. אותה שנה הייתה שנת ברכה והצלחה ליהודים.

קיום המצוות למרות כל הרדיפות

'הסבא משפולי' נהג להסתגר בחדרו לפני התקיעות, ואיש לא ידע מה הוא עושה שם. פעם החליט משהו לגלות את הסוד, הכין לו סדק צדדי, ועקב אחר מעשי הצדיק.

לחרדתו ראה את ה'סבא' שוכב בפישוט ידיים ורגליים על הקרקע ובוכה: "ריבוננו- של- עולם! מה אתה רוצה מעמך ישראל! אומר אני לך, כי לולא ראיתי במו-עיני את המצוות והמעשים הטובים שהם מקיימים, לא הייתי מאמין שאחרי כל-כך הרבה סבל ורדיפות יוכלו לקיים אפילו מצווה אחת. הרי את כל התאוות העמדת לפני העיניים, ואילו על הגיהנום כתבת בספרים. אילו היית נוהג להפך, כותב על התאוות בספרים ואת הגיהנום מעמיד מול העיניים מבטיח אני לך ששום יהודי לא היה חוטא"...

אחר-כך, ראה האיש, קם הצדיק, העביר ידו על עיניו, פניו התלהטו, והוא הלך לתקיעות.

עם ישראל לפני יום הדין

כאשר רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל נכנס פעם אחת לבית הכנסת בערב יום הכיפורים, שעה שכל הקהל ממתין ל'כל נדרי', הוא נראה מחפש תחת הספסלים. כאשר נשאל לפרש המעשה ענה:

זהו ההבדל בין עם ישראל לבין האומות. לו היה להם לגויים יום אחד בשנה בו הם מצווים לאכול ולשתות, הרי מרביתם היו כבר מתגוללים שיכורים בחוצות העיר, לעומתם היהודים ניצבים באימה וביראה ואין בהם גם אחד שיכור, הנחבא תחת הספסל.

בהתלהבות האופיינית לו פנה אל ריבונו של עולם ואמר: "תערוך לפני שולחן נגד צוררי" – אדרבא ערוך השוואה בין שולחן יהודי לזה של גוי, אז אני סמוך ובטוח שתקיים "דישנת בשמן ראשי כוסי רוויה" – תברך את עם ישראל שימלאו משאלותיהם לטובה (השמן והכוס הינם כסמלי ברכה והצלחה).

לימוד זכות בערב ראש השנה

מעשה ברבי לוי יצחק מברדיטשוב, שהשכים לסליחות בערב ראש השנה, הלך לבית הכנסת ומשמשו עמו. התחילו גשמים יורדים, הלכו והסתתרו שניהם תחת גג של בית אחד. הציץ השמש בחלון, וראה חבורה של ריקים ופוחזים מסביב לשולחן, זוללים וסובאים. נאנח השמש ואמר: "הוי כמה הדור פרוץ, באשמורת הבוקר של ערב ראש השנה, יושבים פושעי ישראל אלה ושותים ומשתכרים".

"אסור להוציא לעז על בני ישראל" – נזף בו ר' לוי יצחק, "חזקה על בני ישראל שאינם נהנים מהעולם הזה בלא ברכה, אוכלים הם ושותים, ומברכים ברכת הנהנין לפני אכילה ושתייה ולאחריה. תבוא עליהם ברכה".

היטה השמש את אזנו ושמע כי מתלחשים הם על דבר גניבה שהוציאו לפועל באותו הלילה. "עתה ישמע רבנו" – אמר השמש לר' לוי יצחק, "וידע כי האנשים האלה שכבוד תורתו מלמד עליהם זכות, הם גנבים פשוטים".

"כן" – החזיר רבי לוי יצחק ופניו נהרו – "הרי הם בעלי תשובה, יודעים כי יום הדין ממשמש ובא ומתוודים זה בפני זה על חטא שחטאו בגניבה, כדי שיכנסו לימים הנוראים נקיים מכל חטא".
רואים עד כמה יש ללמוד זכות, עד הקצה האחרון.

אין שקר בעם ישראל

פעם אחת הלך רבי לוי יצחק מברדיטשוב בתשעה באב ברחובה של עיר, וראה אדם מישראל יושב על הגזוזטרה של ביתו ואוכל סעודתו בפרהסיה, נטפל עליו רבי יצחק ואמר לו: "בני, בודאי שכחת שתשעה באב היום". "לא רבנו" – משיב הלה – "זוכר אני כי היום תשעה באב". "אולי אינך יודע" – חזר רבי לוי יצחק ואמר לו, "שתשעה באב הוא יום צום ואסור לאכול ולשתות בו?" "יודע אני שתשעה באב תענית ציבור הוא", השיב הלה בעזות מצח. "בודאי חלוש אתה והרופאים אסרו עליך את התענית?" ניסה ר' לוי יצחק לחפש לו זכות. "חס ושלום", משיב הלה כשהוא מחייך – "בריא ושלם אני בכל רמ"ח איברי".

נשא רבי לוי יצחק עיניו למרום וקרא: "רבנו של עולם, ראה עד כמה מידת האמת של יהודי מגעת, נוח לו ליהודי זה להשים עצמו רשע, ובלבד שלא להוציא שקר מפיו".

ואהבת לרעך כמוך

"לא תקם ולא תטור את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ה'" (ויקרא יט, יח).

לא פעם לימוד חובה על חברו נגרם כתוצאה משנאה, מחלוקת וריב שהיה בניהם. לכן על האדם להגיע תחילה לאהבת כל אדם מישראל, כדי שיוכל ללמוד עליהם זכות.

כותב הספורנו: אהוב בעד רעך מה שהיית אוהב בעדך אם היית מגיע למקומו.

מצות אהבת ישראל: לאהוב כל אחד מישראל אהבת נפש, כלומר שנחמול על ישראל ועל ממונו כמו שאדם חומל על עצמו וממונו, שנאמר (ויקרא י"ט,

י"ח) "ואהבת לרעך כמוך". ואמרו ז"ל (שבת לא.): דעלך סני לחברך לא תעביד (מה ששנא עליך אל תעשה לחברך).

ואמרו בספרי, אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה, כלומר שהרבה מצוות שבתורה תלויות בכך, שהאזהב חבירו כנפשו לא יגנוב ממונו ולא ינאף את אשתו ולא יונהו בממון ולא בדברים ולא יסיג גבולו ולא יזיק לו בשום צד. וכן כמה מצוות אחרות תלויות בזה, ידוע הדבר לכל בר דעת (ספר החינוך).

אהבת הזולת בלא הגבלה

ישנם אנשים הטוענים: אומנם ישנה מצווה "ואהבת לרעך כמוך", אבל את פלוני אין מצווה לאהוב, שהרי שיש בו חסרונות רבים: הוא כעסן ומדבר לשון הרע וכו'.

יש לנו לדקדק באמרה "ואהבת לרעך כמוך", הרי אף בך יש חסרונות רבים: גאווה, קנאה וכו', האם אתה שונא את עצמך? ודאי שלא. הרי אתה אוהב את עצמך, אף את חברך אוהב כעצמך אף שיש בו חסרונות, ואהבת לרעל כמוך".

הרמ"ק ז"ל (רבי משה קורדבירו, אחד המקובלים בזמנו של האר"י) **מסביר** (בתומר דבורה פ"א מידה ד'): "כל ישראל ערבים זה בזה": שהם מעורבים זה בזה, שממש יש בכל אחד חלק מחבירו. בכל יהודי יש ניצוץ מנשמת כל יהודי אחר. אם מרגישים כך, כבר הרבה יותר קל לקיים "ואהבת לרעך כמוך", כי באמת אתה חלק ממנו והוא חלק ממך.

ועוד יש לדעת שהאדם הוא צלם אלוקים כמו שכתוב "בְּצֶלֶם אֱלֹקִים בָּרָא אֹתוֹ". כשמכבדים את סמלי המלכות, את אנדרטת המלך, את מי מכבדים בזה? הרי הסמל לא ידע כלום. אלא שמכבדים בזה את המלך.

כשמכבדים צלם אלוקים - זהו כבוד לאלוקים. וכשאוהבים את בן המלך, יש בזה ביטוי של אהבה גם למלך. אנו רוצים הרי לקיים את הציווי "ואהבת את ה' אלוקיך" (דברים ו, ה), ואם כן אחת הדרכים לזה היא - לאהוב

את בני המלך.

ועוד אמרו רבותינו: הסוטר לועו של חברו (פירוש נותן לו סטירה בפניו) כאילו סוטר לועו של שכינה (סנהדרין נח:).

הנתינה לזולת

מי שרוצה לחיות חיים אמיתיים, צריך להרגיל עצמו לתת לזולת. אין אף מצוה לקבל. רק לתת ולתת: נתון תיתן, פתוח תפתח, הענק תעניק, צדקה, מעשרות, תרומות, לקט, שכחה, פאה, זרוע, לחיים, קיבה, ראשית הגז, רק לתת ולתת.

אם התורה צריכה כל כך הרבה מצוות להרגיל אותנו לתת, סימן שזה דבר קשה, שצריך חנוך. הקב"ה אומר אתם רוצים להיות כאלוקים? תהיו משפיעים. כמו שאני משפיע ואתם מושפעים, כך תהיו גם אתם משפיעים, נותנים ולא מקבלים.

נתן מתנה את כל העולם הבא שלו

הצדיק רבי לוי יצחק מברדיטשוב הקפיד, בין השאר, לקיים בכל מאודו מצוות ביקור חולים וממש לא פסח על אדם אחד בקהילתו הגדולה שלא ביקרו בשעת חוליו.

פעם נכנס רבי לוי יצחק לבקר חולה אחד, שהיה נוטה למות, ומצאו מתפתל מצד אל צד בדאגה ובחוסר מנוחה. ממה אתה מודאג בשעה זו? שאל רבי לוי יצחק את החולה שלפניו.

רבי קדוש! השיב האיש בקול רפה מחמת החולשה. הנני חש כי שעותי ספורות ולבי מלא חרדה במה אני בא לעולם האמת ומה יהא חלקי וגורלי בעולם הבא!!!

הצדיק מברדיטשוב קם מכסאו, גחן אל פני החולה הנרגש וקרא: אין כל מקום לדאגה מצדך. זה עתה גמרתי בלבי לתת לך במתנה את כל חלקי בעולם הבא.

מיד עשה הצדיק קבלת קניין על מתנתו לחולה, ופני האיש נראו לפתע מאושרים ושלווים. כעבור שעה קלה עצם החולה את עיניו ושבק חיים לכל חי.

שאל אחרי כן אחד ממקורבי הצדיק את רבי לוי יצחק: רבנו, כשנכנסת לחדרו של אותו חולה, ראית בוודאי שרגעיו ספורים וכל עידוד אינו עשוי להועיל לו אלא לשעה קלה בלבד. מדוע נהגת כלפיו ברוחב לב כזה, והענקת לו את כל עולם הבא שלך?

שמע בני – השיב הצדיק מברדיטשוב בהתרגשות: נוח לי למסור על עולם הבא שלי, כדי לחסוך רגע אחד של צער ודאגה מיהודי חולה!!! ...

שמא יש לך עלי תרעומת

באחד מימי החורף, כשהילך רבי אריה לווין בסמטאותיה של ירושלים המרוצפות באבנים חלקלקות מעד ונפל לתוך הבוץ. חלף לידו אדם אחד - כנראה מן הקנאים - ניגש אליו ואמר לו: כך נאה וכך יאה לך. כזהו סופם של המהלכים אחר הרב קוק! ונפול תיפול.

קם רבי אריה, ניער עצמו מן הבוץ שדבק בו, ניגש לאותו אדם ואמר לו: רבי יהודי, רואה אנוכי שנרגז אתה. שמא יש לך תרעומת עלי, אולי נפגעת אי-פעם על ידי? אם כן, אנא סלח לי. נדהם אותו איש והלך לדרכו נכלם...

ביקור אלמנות בחול המועד

פעם בחול המועד סוכות ראו את רבי אריה לווין זצ"ל מהלך באחת משכונות ירושלים. שאל אותו אחד האנשים מה עושה הרב בשכונתנו? ענה רבי אריה נוהג אני בחול המועד לבקר את האלמנות, נשותיהן של הרבנים.

כל ימות השנה האלמנה טרודה בעבודתה ואין היא מרגישה בבדידותה אבל בחול המועד כאשר כולם חוגגים ואינם עובדים אזי מרגישה

האלמנה בבדידותה ונזכרת בימים הטובים שכולם היו באים בחג לבקר את בעלה הרב כשעוד היה בחיים, והבית היה הומה ממבקרים והשמחה היתה שרויה בו. ואילו כעת היא יושבת בודדה וגלמודה וימי החג נהפכים לה לצער והכאב גדול. לכן מקפיד אני לבקר ולעודד את האלמנות דווקא בימים אלו.

עזרה לחולה נפש

בכל ראש חודש היה נוהג רבי אריה לווין זצ"ל ללכת לבית חולים לחולי נפש ולמסור חבילה לאחד החולים.

פעם אחת נלווה אליו בנו ושאל אבא מה הקשר המיוחד שלך לחולה זה דווקא? ענה רבי אריה: פעם באתי לבקר בבית חולים זה וראיתי את אחד החולים שהוא מוכה וחבול, שאלתי את החולים מה קרה לו והם הסבירו לי שלפעמים חולי הנפש משתוללים והמטפלים שלהם נאלצים לתפוס אותם בכוח ולפעמים אף מכים אותם, אולם את מי שיש לו קרובי משפחה הם לא מכים מחשש שהמשפחה תתלונן. לחולה הזה אין קרובי משפחה ולכן הם מכים אותו הרבה מבלי חשש.

כששמעתי זאת, ניגשתי אל המטפלים ואמרתי להם שאני קרוב משפחה של אותו חולה ושיתייחסו אליו יפה. מאז אני מקפיד לבוא פעם בחודש ולמסור חבילה לחולה הזה שהוא "קרוב שלי" ואני מתפלל לשלומי, ואכן האחים החלו להתייחס אליו בכבוד.

מספרים שפעם אחת הרגיש רבי אריה ברע ולא יכל לבוא לבקר את אותו חולה. קרא לבנו וציווה עליו ללכת לבקרו ולהביא לו משהו. רואים אנו עד כמה חשב רבי אריה, ומצא תחבולות לעזור לכל אדם באשר הוא אדם.

מסירות נפש בביקור חולים

כאשר היה ד"ר יצחק רפאל סגן שר הבריאות ביקש שמכונית מהמשרד

תבוא בכל יום לרבי אריה לוויין זצ"ל ותסיע אותו לביקורים שהיה עושה בבתי חולים (רבי אריה כבר היה זקן והיה קשה לו ללכת ובכל זאת בכל יום היה טורח והולך ברגל לבתי חולים).

רבי אריה סירב ואמר: "זקן אני וקשה לי כבר ללמוד, המעט שנשאר לי זה מצוות ביקור חולים, מעדיף אני ללכת ברגל ולזכות בשכר של הפסיעות".

ביקור חולי הגויים

השלטונות הבריטיים בארץ לפני קום המדינה, ביקשו מרבי אריה לוויין זצ"ל שבזמן שהוא מבקר את האסירים היהודים יבקר גם את האסירים הערבים משום שראו שביקוריו של רבי אריה מעודדים ומרגיעים את האסירים. רבי אריה הסכים שהרי "חביב אדם שנברא בצלם".

לימוד סנגוריה על עם ישראל

יש איסור חמור לקטרג על הציבור ובמיוחד על כלל ישראל. כותב הגר"א: "הקב"ה שונא המקטרג על בניו", וכן בספר מרגניתא טבא כותב: "צריך ללמד זכות על כלל ישראל בינו לבין קונו". לכן נזף ה' בישעיהו שכינה את העם: "וּבִתְּוָךְ עִם טָמֵא שְׁפָתַיִם אֲנֹכִי יֹשֵׁב", וכן נענש השליש (עוזר המלך) בזמן אלישע שאמר שמעשי ישראל רעים ואינם ראויים לנס.

סנגוריה של אבות העולם

הלכו אבות ואמהות לפייס את הקב"ה על שהעמיד מנשה דמות בהיכל ולא נתפייס, נכנסה רחל אמרה לפניו: רבוננו של עולם רחמי מי מרובים? רחמך או רחמי בשר ודם? הוי אומר רחמך מרובים, והלא אני הכנסתי

צרתי בתוך ביתי שכל עבודה שעבד יעקב את אבי לא עבד אלא בשבילי, כשבאתי ליכנס לחופה הכניסו את אחותי ולא די ששתקתי אלא שמסרתי לה סימני, אף אתה אם הכניסו בניך צרתך בביתך שתוק להם. אמר לה יפה לימדת סנגוריה יש שכר לפעולתך ולצדקתך שמסרת סימניך לאחותך (רש"י בשם מדרש אגדה).

סנגוריה על ידי תפילה

התפילה משפיעה ופועלת רבות, אי אפשר לתאר עד כמה. כוח אדיר טמון בה לשנות פני המציאות. על ידה אנו משתנים, ומכוח שינוי זה באים הסנגורים לפני בורא עולם ומבקשים: "הושיענו וניושעה". הקדוש-ברוך-הוא מתאווה לתפילתם של האוהבים את בניו ומלמדים עליהם זכות.

עיניהם הטובות של חסידי ישראל מביטות למרחק ורואות במעשים שעל פני השטח, גם אם הם קשים, עומק אחר לגמרי. מתוך ראייה עמוקה ואהבה עזה לישראל הם יכולים לעמוד בפרץ ללמד סנגוריה ולהגן על הדור כולו.

כל עוד יש סנגוריה אין כוח למקטרג

"ויבואו שני המלאכים סדומה" (יט, א), לומר לך אף על פי שנשלחו שני המלאכים להפוך את סדום - כל זמן שהיה אברהם מתפלל ולימד סנגוריה היו עומדים וממתינים אולי ימצא אברהם זכות (רש"י שם), וכאשר הלך הסנגור רק אז היה רשות למקטרג לקטרג, ואז "ויבואו שני המלאכים סדומה" (ספר גור אריה בשם הרא"ם).

לראות את הצד החיובי

האדמו"ר מגור רבי אברהם מרדכי אלתר זצ"ל (בעלי "אמרי אמת") הרגיל תמיד

את המשוחחים עמו, לראות בכל דבר את הצד החיובי ולהביט בעין טובה על כל אדם ועל כל דבר.. לדבר על המעלות ולא על החסרונות.. פעם כאשר ביקר האדמו"ר בארץ ישראל היה יום חם מאוד.. רטן אחד ממלוויו: "בארץ ישראל חם..." נענע הרבי מיד ואמר: "אכן בארץ ישראל אפשר להיות יהודי חם".

צורות שונות של הסתכלות על אירועי החיים

ישנם אנשים שמסתכלים על אירועי החיים בצורה ביקורתית. לכל דבר שהוא רואה יש לו ביקרת ולכל אדם יש מגרעות. אך ישנם אנשים שמסתכלים על הכל בצד חיובי, לאנשים אלו יש שני יתרונות בולטים:

א. שמקבלים את החיים בקלות, ולכן החיים הם קלים ונעימים יותר.
ב. דנים את כל האדם לכף זכות, דבר שגורם אהבה ואחוה בין האנשים. כשממתינים בצהרים לאוטובוס שיגיע ולפעמים הוא מאחר הדבר מרתיח את העצבים, לחץ, מתי יגיעו הביתה?

אותם האנשים שמסתכלים על הכל בשחור מתחילים ראשונה: הנהגים האלה לא מתחשבים, לא אכפת להם, בטח הם יושבים ושותים קפה עם עוגה בתחנה הסופית, לא בוער להם כלום, העיקר לגמור את היום וללכת הביתה. אחרים אומרים: בושה וחרפה חייבים לעשות תחבורה חלופית באופן מידי. וכהנה וכהנה, טענות ומענות.

אך **ישנם אנשים** מסוג אחר, שרואים הכל באור חיובי: ר' שמעון יושב בתחנה ומחייך. למה כועסים? נהגים אלו הם באמת צדיקים. הם עוזרים לרבים להגיע למקום חפצם, עומדים שעות בפקקים, לחץ, חום וסכנות פיגועים. התעסקות עם הקהל אינו דבר קל: לקבל כסף ולהחזיר עודף, לדבר עם האנשים שלא מבינים את השפה, הם חוטפים לא פעם צעקות מהנוסעים. הם באמת צדיקים.

ר' שמשון הזה יחיה לאורך ימים ושנים. לא סוכר, לא לחץ דם, לא שבץ.

לוקח את החיים בכף, רואה את כולם באווירה אופטימית, הכל ורוד, נפלא (הרב אמנון יצחק שליט"א).

ענייני זכות

החושד בכשרים

אמר ריש לקיש: החושד בכשרים לוקה בגופו (מסכת שבת צז.).

כתב הרמב"ם: (בהלכות תשובה פרק ד' הלכה א'): ... ומהן חמשה דברים העושה אותן אין חזקתו לשוב מהן, לפי שהן דברים קלים בעיני רוב האדם ונמצא חוטא והוא ידמה שאין זה חטא. אחד... והחושד בכשרים אומר בלבו שאינו חטא, לפי שהוא אומר מה עשיתי לו, וכי יש שם אלא חשד שמא עשה או לא עשה, והוא אינו יודע שזה עוון שמשים אדם כשר בדעתו כבעל עבירות.

ומוסיף בספר נתיבות עולם: החושד בכשרים, מפני שהיה ראוי אליו לדון את חבריו לכף זכות ולא לחשוד אותם והוא לא עשה, גם השם יתברך אינו מזכה אותם מן החטא ולכך מעכב התשובה.

לוקה בגופו

למה החושד בכשרים לוקה דווקא בגופו, הרי יש לנו כלל: שאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה, אלא מתחיל בשאר עניינים? אלא כיון שהחטא של "החושד בכשרים" לא נראה בעיני בני אדם כעבירה, כמו שכתב הרמב"ם, שהרי אומר: "מה עשיתי רק חשדתי בו", אם ילקה בשאר עניינים, כגון בממונו, אינו מתחרט ושב בתשובה, לפי שחושב שלא עשה שום עבירה. לכן תיכף נענש בגופו, כי למה בחינם ילקה בשאר עניינים מבלי שיועיל.

והוסיף בספר "גור אריה": למה הדבר דומה? לאדם שזורק אבן על כותל. כאשר הכותל הוא קשה, האבן חוזרת על הזורק. אבל אם הכותל עשוי מטיט הרי האבן פוגעת בו ואינו חוזר. וכן החושד בחברו: אם חשדו אמת אז אינו חוזר עליו, אבל אם חושד בכשרים חוזר עליו והוא עצמו לוקה בגופו.

בצדק תשפוט עמיתך

"לא תעשו עול במשפט לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול
בצדק תשפט עמיתך" (ויקרא יט, יטו).

ספר חרדים: מצוות עשה הכוללת שנים: אחת לדיין, ואחת לכל אדם. ותלויה בלב, והיינו לדון כל סתם אדם מישראל לכף זכות וידינו אותך לכף זכות בשמים.

ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו

"הלל אומר, אל תפרוש מן הצבור, ואל תאמן בעצמך עד יום מותך, ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו, ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע. ואל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה" (מסכת אבות ב, ד).

פירש הברטנורה: ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו - אם ראית חברך שבא לידי ניסיון ונכשל אל תדינהו לחובה. עד שתגיע לידי ניסיון כמותו ותנצל.

עד שתגיע למקומו

'אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו' ומי הוא שיכול לידע ולהגיע למקום חברו, כי אם ה' יתברך, שהוא מקומו של עולם, ואין העולם

מקומו (בראשית – רבה), וכל אחד ואחד יש לו מקום אצלו יתברך, ועל כן הוא לבדו יתברך יכול לדון את האדם, כי הוא יתברך בעל הרחמים, ובודאי הוא מקיים בנו: "הָיוּ דָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת" (ליקוטי מוהר"ן).

הגאולה

נצחיות עם ישראל

אחר שרואים את הצרות שעם ישראל עובר בכל הדורות בלא הפסקה, יש אנשים שמתייאשים, חוששים שמא "המשיח שכח אותנו". יש אלו שאף אומרים: עד שיבוא משיח כבר לא ימצא את עם ישראל, שחס וחלילה יטמע בין אומות העולם.

על זה אומר המגיד בהגדה של פסח: "והיא" (ההבטחה של נצחיות עם ישראל) שעמדה לאבותינו ולנו. שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו, והקב"ה מצילנו מידם" (הגדה של פסח).

קיום עם ישראל

לפי כללי ההיסטוריה היה צריך העם היהודי להעלם חס וחלילה כבר מזמן מן ההיסטוריה, העובדה ש"עם-ישראל" נשאר חי וקיים, הוא נס ופלא שאין כדוגמתו. הרי לא עבר דור שבו לא עמדו על עם ישראל לכלותו, הן מבחינה גופנית הן מבחינה רוחנית. האויבים ניסו לקיים את מאמר פיהם (תהילים פג): "לכו ונכחידם מגוי, ולא יזכר שם ישראל עוד".

זו היתה המציאות המרה מאז החריב נבוכדנצר הרשע מלך בבל את בית המקדש הראשון והגלה את עם ישראל מארצו, ועד הדור האחרון.

עם ישראל בסכנה תמידית

אם נבוא לתאר את כל הסכנות שרחפו על עם ישראל לאורך כל השנים הנ"ל יארכו הדברים עד מאוד. נזכיר בקצרה חלק זעיר מהמאורעות:

- 3338 - לבריאת העולם - נבוכדנאצר מלך בבל מחריב את בית המקדש הראשון, ומגלה את עם ישראל מארצו.
- 3448 - מלכות יון בעולם, אנטיוכוס אפיפנס מצר לישראל.
- 3828 - חורבן בית המקדש השני על ידי הרומאים. במשך כ-300 שנה בהפסקות קצרות חוזרים הרומאים ומנסים פעם אחר פעם להשמיד את עם ישראל בדרכים שונות.
- 4207-4392 בתקופה זו רדפו השליטים הפרסים את היהודים וגזרו עליהם גזירות שמד, הרסו בתי-כנסיות, החריבו ישיבות והרגו ראשיהן ותלמידיהן. וקיומו של עם ישראל ותורתו הועמדו בסכנה גדולה. כמסופר באגרת רב שרירא גאון.
- 4856-5300 במשך מאות שנים אלו היה עצם קיומו של העם היהודי בסכנה. התקופה החלה במסעי הצלב ופגעה ביהודי צרפת גרמניה ואנגליה.
- פרעות - פרעות האלמוחאידים - דת קנאית בספרד המוסלמית.

- שגזרו גזירות שמד, ופגיעות קשות בקהילות סיביליה, קורדובה, אליסנה מלגה (1147 למנינם).
- פרעות ביהודי וינה (1181).
- בקהילת בלויש (1181).
- ארפורט (1221).
- מקלנבורג (1225).
- פראנקפורט (1211).
- אטליה הדרומית (1290-1293).
- המגפה השחורה - פרעות בקהילות רבות (1318-1319), נברה (1328), פאריס (1380-1382).
- גזירות - גזירת רינדפילש על קהילות פרנקוניה ובווריה (1298).
- גזירת "הרועים" - 120 קהילות נפגעו בצרפת ובארגוניה (1320).
- "גזירת המצורעים" (1321).
- גזירת פראג (1389).
- גזירת קנ"א בספרד (1391).
- גזירת וינה (1420).
- טרנטו (1475).
- גזירות תתנ"ו - שנהרגו קהילות רבות בישראל באותה שנה:
- ח' אייר קהילת שפירא.
- כ"ג אייר קהילת וורמיזא נטבחו בטבח נורא.
- ג' סיון יהודי מגנצא, דמים רבים נשפכו באותו יום, דמי אנשים התערבו בנשותיהם, אבות בבניהם, עוללים באמותיהם נעקדו ביום אחד.
- גזרות ת"ח ות"ט - נחרבו יותר מ-770 קהילות קדושות בעם ישראל, ברוסיה, אוקראינה ופולין - כחצי מיליון יהודים!
- גירושים:
- יהודי אנגליה (1290).
- יהודי הונגריה בימי לודוויג (1360).
- יהודי שטרסבורג (1381).